

WWW.UNILIB.RS

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXV

ЈУЛИ, 1904

БРОЈ 7

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА ПЕТРА I

ОДЛИКОВАЊА

Његово Величанство Краљ Србије Петар I, желећи дати знак свога краљевског благовољења и признања, благоизволео је одликовати превисоким својим указом од 29 јуна 1904 год.

Орденом Карађорђевог звезде другог реда

Господин **Љубомира М. Давидовића**, министра просвете и црквених послова.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 15 јуна ове године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова одликован је:

Орденом Белог Орла V реда:

Господин *Ђорђе Јовановић*, вајар.

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 29 јуна ове године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у Министарству просвете и црквених послова: за секретара друге класе г. д-р *Петар Вукићевић*, професор друге београдске гимназије

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК, II. књ., 1. св., 1904.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ВЕЛИКИ ДУХОВНИ СУД

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 5 јуна 1904 године, на предлог г. Министра просвете и црквених послова, постављен је:

за писара Великог Духовног Суда за текућу трогодишњу периоду а на место досадашњег писара г. Драгољуба Радојловића, сада секретара нишког првостепеног суда, г. *Видоје Мишовић*, писар друге класе Касационог Суда, с тим да дужност овога звања врши поред своје редовне дужности.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ НИШКЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 29 јуна ове године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у Духовном Суду Епархије Нишке: за председника протојереј г. *Михаило Поповић*, члан истога суда; и за редовног члана: свештеник *Алекса Поповић*, млађи, парох велико-врбнички.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ ШАБАЧКЕ

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 19 јуна ове године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, одлучено је:

да се свештенику г. *Јовану М. Стевановићу*, члану Духовног Суда Епархије Шабачке, уважи оставка коју је поднео на државну службу.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ ЖИЧКЕ

ОТПУШТАЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 1 јула 1904 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, одлучено је да се:

протопрезвитер г. *Владимир Поповић*, члан Духовног Суда епархије жичке, отпусти из државне службе на основу чл. 76. закона о чиновницима грађанскога реда.

ВЕЛИКА ШКОЛА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 29 јуна 1904 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а на основу чл. 10 закона о изменама и допунама у закону о

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

устројству Велике Школе од октобра 1896. год. постављени су у Великој Школи за редовне професоре у техничком факултету:

за катедру механичке технологије с ветрењем и грејањем г. *Светозар Неделковић*, управник водовода града Београда;

за катедру гвоздених мостова и енциклопедију машинства г. *Миленко Турудић*, инжењер министарства грађевина, и

за катедру инжењерских конструкција, техничког цртања и техничке администрације г. *Драгољуб Спасић*, инжењер министарства грађевина.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 29 јуна ове године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова а на основу чл. 10 закона о изменама и допунама у закону о устројству Велике Школе од октобра 1896 године постављени су у Великој Школи за ванредне професоре правничког факултета:

за катедру административног права г. д-р *Коста Кумануди*, писар министарства финансија и доцент Велике Школе; и

за катедру међународног права г. д-р *Милош Богичевић*, доцент Велике Школе.

БОГОСЛОВИЈА СВ. САВЕ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 1 јула 1904 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **Богословији Св. Саве**: за професоре г. г. *Милан Зарић*, професор ваљевске гимназије; *Милун Ибровић*, професор прве београдске гимназије, и *Душан Јовановић*, професор треће београдске гимназије, и за суплента: г. *Јеромонах Доментијан*, суплент шабачке гимназије, — сви по службеној потреби.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 15 јуна 1904 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Првој београдској гимназији**: за професора г. д-р *Михаило Р. Поповић*, отправник послова Српског Краљевског Посланства у Паризу.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 1 јула 1904 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **I београдској гимназији**: за професоре: г. г. *Стеван Станојевић*, професор пожаревачке гимназије, по молби; и *Драгољуб Поповић*, професор Богословије Св. Саве, по службеној потреби; и за супленте: г. г. *Велимир Рајић*, суплент крагујевачке гимназије, по молби; и *Милан Шилак*, кандидат богословља;

у II београдској гимназији: за професора: г. *Добросав Ковачевић*, професор Богословије Св. Саве, по службеној потреби; и за супленте: г. г. *Јеротије Новитовић*, суплент зајечарске гимназије, по молби; *Владан С. Јовановић*, суплент прве београдске гимназије, по службеној потреби; и *Бошко Бошковић*, свршени философ Велике Школе;

у III београдској гимназији: за професоре: г. г. *Мита Живковић*, директор и професор пиротске гимназије, по службеној потреби; и *Јован Марјански*, професор нишке гимназије, по молби; и за супленте: г. г. *Славко Милић*, суплент прве београдске гимназије, по службеној потреби; и *Никола Николић*, пређашњи суплент исте школе;

у крагујевачкој гимназији: за професора: г. *Петар С. Протић*, професор Богословије Св. Саве; и за суплента: г. *Милан Петковић*, суплент пожаревачке гимназије, — обојица по службеној потреби;

у зајечарској гимназији: за суплента: г. *Милан Тодоровић*, суплент Мушке Учитељске Школе у Јагодини, по службеној потреби;

у пожаревачкој гимназији: за професора: г. д-р *Ђорђе Петковић*, професор прве београдске гимназије; и за суплента: г. *Миодраг Ристић*, суплент чачанске гимназије, — обојица по службеној потреби;

у нишкој гимназији: за професоре: г. г. д-р *Милан Шевић* и *Андра Гавриловић*, професори III београдске гимназије, — по службеној потреби;

у ужичкој гимназији: за професора: г. *Милош Милошевић*, професор чачанске гимназије, по службеној потреби;

у врањској гимназији: за професора: г. *Павле Ј. Мајзнер*, професор Алексиначке Учитељске Школе, по службеној потреби;

у крушевачкој гимназији: за професора: г. *Војислав Н. Вуловић*, директор и професор чачанске гимназије, по службеној потреби;

у неготинској гимназији: за суплента: г. *Лазар Триковић*, пређашњи суплент десковачке гимназије;

у чачанској гимназији: за професора: г. *Павле Ст. Павловић*, професор прве београдске гимназије, по службеној потреби; и за суплента: г. *Радомир М. Илић*, суплент ужичке гимназије, по молби;

у ваљевској гимназији: за директора и професора: г. *Богдан Јанковић*, професор Богословије Св. Саве; за професора: г. *Коста Петровић*, професор друге београдске гимназије; и за суплента: г. *Душан Симић*, суплент неготинске гимназије, — сви по службеној потреби;

у пиротској гимназији: за директора и професора: г. *Никола Ракић*, професор крушевачке гимназије, по службеној потреби; за професора: г. *Војин Х. Поповић*, професор смедеревске гимназије, по службеној потреби; и за супленте: г. *Александар Стојићевић*, суплент врањске гимназије, по службеној потреби; и *Владимир Радић*, привремени виши учитељ грађанске школе у Прокупљу; и

у смедеревској гимназији: за професора: г. *Васа Даниловић*, професор пиротске гимназије, по службеној потреби.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПЕНЗИОНОВАЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 1 јула 1904 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, одлучено је:

да се г. *Петар Живковић*, директор и професор ваљевске гимназије, на основу члана 70 закона о чиновницима грађанскога реда стави у стање покоја с пензијом која му припада по годинама службе.

ОТПУШТАЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 1 јула 1904 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, одлучено је:

да се г. *Ђура Милић*, супленат ваљевске гимназије отпусти из државне службе на основу члана 76 закона о чиновницима грађанскога реда.

УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У ЈАГОДИНИ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 29 јуна ове године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а на основу одељка IV и одељка VII закона о изменама и допунама у закону о уређењу учитељских школа од 10 маја 1902 године постављен је:

у **Мушкој Учитељској Школи у Јагодини**: за управитеља III класе г. *Сретен Ацић*, досадашњи управитељ и професор исте школе.

ВИШЕ ЖЕНСКЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 1 јула 1904 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **Београдској Вишој Женској Школи**: за професора: г. *Милорад Петровић*, професор Трговачке Академије, по службеној потреби; и

у **Крагујевачкој Вишој Женској Школи**: за професора: г. *Панта Милановић*, професор пиротске гимназије, по молби.

ПРИВАТНА ГИМНАЗИЈА У БЕОГРАДУ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I од 2 јуна 1904 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да г. *Владимир Зделар*, професор II београдске гимназије, може на основу чл. 7. закона о средњим школама отворити и о свом трошку издржавати непотпуну четвороразредну средњу школу у Београду.

РАСПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Школским надзорницима

Поводом расписа г. Министра финансија од 21 априла ове године, ПБр. 11075, препоручујем Вам да таксу за периодску повишицу плате наставника народних школа не шаљете министарству већ само молбу и 0,50 динара за исту, а таксу за повишицу наплаћиваће, према горњем распису г. Министра финансија, пореска одељења код којих дотични наставници примају плату.

ПБр. 8417
29 маја 1904 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Љуб. М. Давидовић с. р.

Школским надзорницима

Чланом 48. закона о народним школама одређено је да се рад наставнички у школи оцењује оценама: одличан, повољан и неповољан.

Првом оценом, одличан, треба да се оцењује рад оних наставника, чији је рад у сваком погледу за похвалу, и који се у истини истичу као школски радници над свима осталим својим друговима. Према томе ова ће оцена имати већи значај него што је имала „петица“ према ранијим законима.

Извештавате се о овоме с препоруком да се по овој мојој наредби управљате и при оцени наставничкога рада у школи крајем ове школске године.

ПБр. 8566
2 јуна 1904 год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова
Љуб. Давидовић, с. р.

ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА О КЊИГАМА

Претписом господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 8816 од 11 јуна ове године, одобрено је да се књига *Историја српског народа* (прва књига) од Миленка Вукићевића, професора II београдске гимназије, може употребљавати као помоћна књига у средњим и стручним школама, и да се може набављати за књижнице средњих, стручних и народних школа.

УЧИТЕЉСКА ПОСТАВЉЕЊА ПРЕМА НОВОМ ЗАКОНУ О НАРОДНИМ ШКОЛАМА

Према члану 35. закона о народним школама комисија за израду распореда учитеља и учитељица народних школа за школ. 1904/5 годину предложила је за наставнике у граду Београду 76 учитеља и 70 учитељица. Од предложених кандидата за наставнике народних школа у Београду Министар просвете и црквених послова на основу члана 35 закона о народним школама утврдио је ове учитеље и учитељице :

Антонија Стојиљковића, из Каменице, окр. нишког; Васу Симића, из Београда; Владимира Радојчића, из Пирота; Гвоздена Јовановића, из Београда; Грујицу Адемовића, из Ниша; Димитрија Лазаревића из Лесковца, окр. врањског; Димитрија Путниковића, из Београда; Димитрија Соколовића, из Београда; Драгутина Младеновића, из Београда; Ђорђа Којића, из Крагујевца; Илију Радосављевића, из Свилајинца, окр. моравског; Косту Андријашевића, из Београда; Љубисава Јовановића, из Београда; Љубомира Марковића, из Београда; Милију Луковића, са Рашке, округа чачанског; Милутина Радојића, са Рашке, округа чачанског; Михаила Грујичића, из Београда; Михаила Јовића, из Београда; Михаила Миленковића, из Београда; Михаила Милошевића, из Бруснице, округа рудничког; Михаила Стевановића, из Београда; Михаила Цветковића, из Београда; Мошу Пинто, из Београда; Николу Соколовића, из Београда; Николу Чолаковића, из Београда; Петка Николића, из Београда; Петра Ђурића, из Београда; Петра Јосимовића, из Д. Милановца, округа крајинског; Петра Лукића, из Београда; Ристу Јањушевића, из Поћуте, окр. ваљевског; Светозара Живковића, из Ниша; Светислава Јвковића, из Мачката, округа ужичког; Светислава Поповића, из Београда; Срећка Стевановића, из Београда; Станишу Станишића, из Београда; Стевана Ђорђевића, из Београда; Стевана Зарића, из Београда; Уроша Благојевића, учитеља из пензије; Албијану Бојићку, из Пожаревца; Анку Данићеву, из Кладова, округа крајинског; Анку Карајовановићеву, из Београда; Вукосаву Којићку, из Крагујевца; Вукосаву Нинићеву, из Лесковца, окр. врањског; Даницу Луковићку, са Рашке, окр. чачанског; Даницу Милетићеву, из Београда; Даринку Јанковићеву, из Крагујевца; Даринку Протићку, из Параћина, окр. моравског; Даринку Станаревићку, учитељицу из пензије; Даринку Чабрићку, из Београда; Живану Вујдићку, из Београда; Зорку Ивковићеву, из Београда; Иконију Кандићеву, из Београда; Јелену Симићку, из Београда; Јерину Соколовићку, из Београда; Катарину Тешићеву, из Београда; Косару Радојевићку, из Пожаревца; Лепосаву Димитријевићеву, из Београда; Лепосаву Николићеву, из Београда; Љубицу Железовскову, из Београда; Мариолу Лазаревићку, из Лесковца, округа врањског; Марију Кокановићеву, из Шапца; Марију Чолаковићку, из Београда; Милеву Антоновићеву, из Шапца; Милеву Михаиловићеву, из Београда; Милицу Марковићеву, из Београда; Настасију Николићку, из Београда; Перку Јаковљевићеву, из Гор. Милановца; Персиду Стошићку, из Јагодине, окр. моравског; Ружицу Протићку, из Београда; Савку Радичевићеву, из Београда; Сару Станићеву, из Београда; Стојку Ивковићку, из Мачката, окр. ужичког; Цају Веснићку, из Крајева, округа чачанског.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBE.GR

У којима ће школама и разредима ови наставници радити, означаће се у засебним актима.

ПБр. 9539. Из канцеларије министарства просвете и црквених послова, 19. јуна 1904. год. у Београду.

На основу чл. 35. и 85. закона о народним школама, а на предлог комисије за грађење учитељског распореда за 1904/5 школску годину, господин Министар просвете поставио је за наставнике народних школа:

I. У Нишу:

Аранђела Дмитровића, учитеља из Београда; Божицара Поповића, учитеља из Ниша; Велимира Павловића, учитеља из Београда; Васу Марковића, учитеља из Београда; Гаврила Марковића, учитеља из Ниша; Димитрија Цветановића, учитеља из Ниша; Лазара Јанковића, учитеља из Београда; Михаила Михаиловића, учитеља из Лесковца; Милутина Радуловића, учитеља из Ниша; Милована Слеччевића, учитеља из Ниша; Радомира Тодоровића, учитеља из Ниша; Стевана Гојковића, учитеља из Ниша; Срђана Новаковића, учитеља из Београда; Тодора Костића, учитеља из Ниша; Танасија Митровића, учитеља из Ниша; Ангелину Херманову, учитељицу из Ниша; Војиславу Ризњићку, учитељицу из Ниша; Видосаву Обрадовићеву, учитељицу из Ниша; Даницу Јанковићку, учитељицу из Београда; Јелену Петровићеву, учитељицу из Ниша; Љубицу Сналајковићку, учитељицу из Ниша; Марију Милосављевићеву, учитељицу из Ниша; Милеву Ђорђевићеву, учитељицу из Ниша; Марију Јовановићеву, учитељицу из Ниша; Милентију Михаиловићку, учитељицу из Ниша; Стану Херманову, учитељицу из Ниша; Софију Гојковићку, учитељицу из Ниша; Цану Павловићку, учитељицу из Ниша.

II. У Крагујевцу:

Антонија Рајичића, учитеља из Крагујевца; Арсенија Радовановића, учитеља из Крагујевца; Божицара Божића, учитеља из Крагујевца; Војислава Саватијевића, учитеља из Алексинца; Војина Ђешевића, учитеља из Ниша, Јована П. Јовановића, учитеља из Крагујевца; Лазара Павловића, учитеља из Крагујевца; Милутина Николића, учитеља из Крагујевца; Михаила Станојевића, учитеља из Београда; Николу Јанковића, учитеља из Крагујевца; Атанасију Мајзнерку, учитељицу из Крагујевца; Вукосаву Анђелковићку, учитељицу из Багрдана, округа моравског; Зорку Милићевићеву, учитељицу из Прокупља; Зорку Ристићеву, учитељицу из Крагујевца; Јелену Милојевићку, учитељицу из пензије; Јелисавету Марковићку, учитељицу из Београда; Јелисавету Димићеву, учитељицу из Крагујевца; Стану Илићку, учитељицу из Тешице, окр. нишког; Станију Р. Пауновићку, учитељицу из Београда.

III. У Пожаревцу:

Димитрија Богдановића, учитеља из Малог Црнића, округа пожарачког; Ђуру Димитријевића, учитеља из Багрдана, окр. моравског; Живка Јовановића, учитеља из Пожаревца; Илију Гојковића, учитеља из Пожаревца; Јована Пауновића, учитеља из Пожаревца; Непада Стевановића, учитеља из Врела, округа ваљевског; Радована Вукићевића,

учитеља из Пожаревца; Радована Панћића, учитеља из Пожаревца; Сте-
 вана Добричића, учитеља из Пожаревца; Ангелину Николићеву, учитељицу
 из Вел. Градишта; Катарину Јовановићку, учитељицу из Пожаревца; Ле-
 носаву Богдановићку, учитељицу из Малог Црнића, окр. пожаревачког;
 Периду Лукићку, учитељицу из Пожаревца; Христину Димитријевићку,
 учитељицу из Багрдана, окр. моравског; Христину Стевановићку, учи-
 тељицу из Врела, окр. ваљевског; Христину Тешићеву, учитељицу из
 Пожаревца;

IV. У Крушевцу:

Васу Голубовића, учитеља из Крушевца; Васу Михаиловића, учи-
 теља из Горњег Ступња, окр. крушевачког; Велимира Петровића, учи-
 теља из Неготина; Драгутина Поповића, учитеља из Бивоља, окр. кру-
 шевачког; Стевана Живојиновића, учитеља из Крушевца; Даринку
 Кристићеву, учитељицу из Крушевца; Даринку Михаиловићку, учитељицу
 из Горњег Ступња, окр. крушевачког; Даринку Томићеву, учитељицу
 из Крушевца; Јелену Петровићку, учитељицу из Неготина; Љубицу Ча-
 ревићеву, учитељицу из Крушевца.

V. У Ђуприји.

Владислава Кнежевића, учитеља из Рткова, окр. крајинског; Ди-
 митрија Петковића, учитеља из Јовца, окр. моравског; Милоша Стоја-
 новића, учитеља из Злата, окр. тимочког; Стевана Младеновића, учи-
 теља из Ђуприје; Босиљку Ристићеву, учитељицу из Ђуприје; Зорку
 Петковићку, учитељицу из Јовца, окр. моравског; Милицу Стојано-
 вићку, учитељицу из Злата, окр. тимочког.

VI. У Смедереву:

Јована Анђелковића, учитеља из Смедерева; Косту Петровића,
 учитеља из Смедерева; Милорада Вујанца, учитеља из Костолца окр.
 пожаревачког; Даринку Берићеву, учитељицу из Смедерева; Јелисавету
 Лазаревићеву, учитељицу из Београда; Љубицу Лазићеву, учитељицу из
 Смедерева; Љубицу Ристићеву, учитељицу из Смедерева; Љубицу Спа-
 сојевићеву, учитељицу из Смедерева; Софију М. Вујанца, учитељицу, из
 Костолца, окр. пожаревачког.

VII. У Чачку:

Нинка Цветојевића, учитеља из Чачка; Савка Филиповића, учи-
 теља из Мијковаца, окр. рудничког; Тихомиља Констандиновића, учи-
 теља из Чачка; Јелену Кубуровићеву, учитељицу из Чачка; Милицу
 Филиповићку, учитељицу из Миљковаца, окр. рудничког; Периду Го-
 лубовићку, учитељицу из Гуче, окр. чачанског.

Који ће од ових наставника да ради у којем одељењу, значиће
 се у посебним актима.

ПБр. 9952. Из канцеларије Министарства просвете и црквених
 послова, 25. јуна 1904. год. у Београду.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.univ.rs

Према члану 35. и 85. закона о народним школама а на предлог комисије за грађење учитељског распореда за 1904./5. годину господин Министар просвете и црквених послова поставио је за наставнике народних школа:

1. у Ваљеу:

Живојина Токовића, учитеља из Ваљева; Марка Антоновића, учитеља из Ваљева; Манојла Поповића, учитеља из Ваљева; Срећка Јевтића, учитеља из Ваљева; Стевана Поповића, учитеља из Ваљева; Јулијану Милосављевићеву, учитељицу из Ваљева; Ленку Крстићку, учитељицу из Рековца; Марјану Јосиповићеву, учитељицу из Ваљева; Тинку Мандићку, учитељицу из Миличине, окр. ваљевског;

2. у Шапцу:

Димитрија Момчиловића, учитеља из Дубравице, окр. пожаревачког; Борђа Јовановића, учитеља из Пожаревца; Јована Вуксановића, учитеља из Добрића, окр. подринског; Јована Крстића, учитеља из Клења, окр. подринског; Војислава Станчића, учитеља из Шапца; Михаила Бошковића, учитеља из Шапца; Милана Михаиловића, учитеља из Шапца; Петра Јовановића, учитеља из Шапца; Петра Црчевића, учитеља из Шапца; Софронија Радовановића, учитеља из Врбовца, окр. смедеревског; Анђелију Станчићку, учитељицу из Шапца; Даринку Рафаиловићку, учитељицу из Београда; Јелену Караматићку, учитељицу из Шапца; Лепосаву Крстићку, учитељицу из Шапца; Лепосаву Петровићеву, учитељицу из Шапца; Љубицу Бошковићку, учитељицу из Шапца; Марију Гагоријевићеву, учитељицу из Шапца; Софију Момчиловићку, учитељицу из Дубравице, округа пожаревачког;

3. у Зајечару:

Војислава Шумкараца, учитеља из Рготине, окр. тимочког; Васу Франићевића, учитеља из Неготина; Димитрија Мишића, учитеља из Зајечара; Косту Марковића, учитеља из Зајечара; Милана Аранђеловића, учитеља из Зајечара; Даринку Гавриловићеву, учитељицу из Зајечара; Даницу Франићевићку, учитељицу из Зајечара; Јелену Вуловићеву, учитељицу из Зајечара; Јелену Шумкараца, учитељицу из Рготине, округа тимочког; Лепосаву Кутлешићку, учитељицу у пензији; Томиру Цакићку, учитељицу из Зајечара;}

4. у Неготину:

Арсу Пантића, учитеља из Неготина; Пауна Димитријевића, учитеља из Неготина; Прокопија Дамјановића, учитеља из Видровца, окр. крајинског; Петра Јовановића, учитеља из Србова, окр. крајинског; Јелену Николићку, учитељицу из Неготина; Лепосаву Поповићеву, учитељицу из Обреновца; Лепосаву Поповићку, учитељицу из Књажевца; Милеву Кузмановићеву, учитељицу из Пожаревца; Милицу Пепићку, учитељицу из Јабуковца, окр. крајинског;

5. у Горњем Милановцу:

Витомира Нинића, учитеља из Добродола, окр. смедеревског; Недељка Милићевића, учитеља из Мајдева, окр. крушевачког; Даринку

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Милићевићку, учитељицу из Мајдева, окр. крушевачког; Емилију Нишићку, учитељицу из Добродола, окр. смедеревског;

6. у Ужичу :

Димитрија Јовичића, учитеља из Сијече Ријеке, окр. ужичког, Јеврема Чакаревића, учитеља из Ужица; Љубомира Смиљанића, учитеља из Ужица; Миленка Нешовића, учитеља из Ужица; Николу Јовановића, учит. из Глоговца, окр. подринског; Симу Јањушевића, учитеља из Прањана, окр. рудничког; Цветка Радојичића, учитеља из Ужица; Јулку Гмизовићеву, учитељицу из Ужица; Јулијану Боковићеву; учит. из Ужица; Софију Бошковићеву, учит. из Ужица; Стану Јовичићку, учитељицу из Сијече Ријеке, окр. ужичког;

7. у Обреновцу :

Димитрија Стојановића, учитеља из Београда; Љубомира Селаквића, учитеља из Гукоша, окр. рудничког; Стевана Борића, учитеља из Обреновца; Босиљку Ђурђевићку, учит. из Београда; Босиљку Стојановићеву, учитељицу из Београда; Љубицу Марјановићеву, учитељицу из Београда; Станиславу Јовановићеву, учитељицу из Београда.

8. у Јагодини :

Димитрија Димитријевића, учитеља из Свилајнца; Јована Милојевића, учитеља из Јагодине; Крсту Јонића, учитеља из Јагодине; Босиљку Петковићеву, учитељицу из Јагодине; Јулијану Милијевићку, учитељицу из Јагодине; Љубицу Марковићеву, учит. из Јагодине; Марију Радичанку, учит. из Јагодине; Настасију Радојковићеву, учитељицу из Јагодине;

9. у Свилајциу :

Димитрија Мелентијевића, учитеља из Свилајнца; Драгутина Новаковића, учитеља из Свилајнца; Нозака Тоскића, учит. из Свилајнца; Петра Борђевића, учитеља из Свилајнца; Петра Живковића, учит. из Свилајнца; Зорку Димитријевићку, учитељицу из Свилајнца; Косару Поповићку, учитељицу из Свилајнца; Савину Новаковићку, учит. у пензији;

10. у Алексинцу :

Благоја Илића, учитеља из Алексинца; Крсту Николића, учитеља из Алексинца; Марка Марковића, учитеља из Врћеновице, окр. нишког; Николу Михаиловића, учит. из Алексинца; Ристу Цветковића, учит. из Алексинца; Тихомира Маринковића, учит. из Алексинца; Даринку Гребенаровићеву, учитељицу из Сићева, окр. нишког; Драгу Трифунац, учитељицу из Алексинца; Јелисавету Гојковићеву, учитељицу из Алексинца; Јулијану Илићку, учитељицу из Алексинца; Наталију Марковићку, учитељицу из Врћеновице, окр. нишког; Христину Николићку, учитељицу из Алексинца.

11. у Краљеву :

Богдана Миловановића, учитеља из Краљева; Драгољуба Стевановића, учитеља из Краљева; Живку Протићеву, учитељицу из Чачка; Љубицу Николићеву, учитељицу из Краљева; Периду Нешићку, учитељицу из Краљева.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

12. у Вел. Градишту:

Глигорија Петровића, учитеља из Вел. Градишта; Димитрија Протића, учитеља из Вел. Градишта; Светозара Милошевића, учитеља из Душановца, окр. крајинског; Браниславу Пржићку, учитељицу из Вел. Градишта; Емилију Милошевићку, учитељицу из Душановца, окр. крајинског; Даринку Поповићеву, учитељицу из Вел. Градишта; Милицу Лукићеву, учитељицу из Вел. Градишта.

13. у Аранђеловцу:

Петра Поповића, учитеља из Аранђеловца; Георгину Поповићеву, учитељицу из Ваљева; Даницу Поповићку, учитељицу из Аранђеловца.

14. у Гроцкој:

Јована Панића, учитеља из Гроцке; Босиљку Антоновићеву, учитељицу из Гроцке; Милеву Сретеновићеву, учитељицу из Гроцке.

15. у Паланци:

Зарију Варјачића, учитеља из Кривеља, окр. тимочког; Хранислава Лазаревића, учитеља из Мишљеновца, окр. пожаревачког; Зорку Поповићку, учитељицу из Свилајнца; Ружицу Лазаревићку, учитељицу из Мишљеновца, окр. пожаревачког; Стеванију Варјачићку, учитељицу из Кривеља окр. тимочког.

16. у Александровцу:

Драгомира Агатоновића, учитеља из Александровца; Спасоја Спасојевића, учитеља из Александровца; Танасија Радовановића, учитеља из Александровца; Косару Петровићку, учитељицу из Александровца; Станију Спасојевићку, учитељицу из Александровца.

17. у Кладову:

Христифора Милића, учитеља из Кладова; Видосаву Милићку, учитељицу из Кладова; Милеву Илићеву, учитељицу из Зајечара.

18. у Варварину:

Милана Недељковића, учитеља из Варварина; Танасија Марковића, учитеља из Крчина, окр. моравског; Милеву Марковићку, учитељицу из Крчина, окр. моравског.

19. у Вел. Поповићу:

Стевана Радовановића, учитеља из Вел. Поповића; Стану Матићеву, учитељицу из Вел. Поповића.

20. у Куршумлији:

Данила Катанића, учитеља из Куршумлије; Јована Тодоровића, учитеља из Куршумлије; Петра Вуксановића, учитеља из Мосне, окр. крајинског; Милана Палуревића, учитеља из Глободера, окр. крушевачког; Даницу Петровићеву, учитељицу из Куршумлије; Софију Протићку, учитељицу из Куршумлије.

21. у Голушцу :

Петра Миловановића, учитеља из Нереснице, окр. пожаревачког; Светозара Обрадовића, учитеља из Голушца; Зорку Одавићку, учитељицу из Голушца; Зорку Селићку, учитељицу из Голушца.

У којем ће одељењу и који наставник радити, означиће се у засебним актима.

ПБр. 10286. Из канцеларије Министарства просвете и црквених послова, 2. јула, 1904 године, у Београду.

Према члану 35. и 85. закона о народним школама а на предлог комисије за грађење учитељског распореда за 1904./5. годину господин Министар просвете и црквених послова утврђује за наставнике народних школа:

1. у Врању :

Јанка Бошковића, учитеља из Врања; Јосифа Петровића, учитеља из Врања; Љубомира Симоничића, учитеља из Лацова, окр. крагујевачког; Михаила Стевановића, учитеља из Врања; Михаила Ристића, учитеља из Врања; Ристу Стевановића, учитеља из Врања; Светозара Михаиловића, учитеља из Врања; Тодора Станковића, учитеља из Врања; Тому Соколовића, учитеља из Врањске Бање; Давицу Јоксимовићку, учитељицу из Врања; Драгу Џинићку, учитељицу из Врања; Живку Трифунчићку, учитељицу из Дозовика, окр. смедеревског; Зорку Васиљевићку, учитељицу из Књажевца; Јелисавету Симоничићку, учитељицу из Лацова, окр. крагујевачког; Јулијану Михаиловићку, учитељицу из Врања; Настасију Златановићку, учитељицу из Врања; Персиду Соколовићку, учитељицу из Врањске Бање.

2. у Пироту :

Антонија Младеновића, учитеља из Пирота; Атанасија Тодоровића, учитеља из Гривца, окр. крагујевачког; Вождара Поповића, учитеља из Пирота; Димитрија Младеновића, учитеља из Пирота; Косту Јовановића, учитеља из Раснице, окр. пиротског; Милана Станојевића, учитеља из Пирота; Михаила Јовановића, учитеља из Пирота; Александру Наумовићку, учитељицу из Ореовице, окр. пожаревачког; Даринку Милетићку, учитељицу из Крушевца; Зорку Јовановићку, учитељицу из Раснице, окр. пиротског; Магдалену Тодоровићку, учитељицу из Гривца, окр. крагујевачког; Милеву Станојевићку, учитељицу из Пирота; Настасију Вудетићку, учитељицу из Пирота; Персиду Ивковићку, учитељицу у пензији из Београда.

У којем ће одељењу и који наставник радити, означиће се у засебним актима.

ПБр. 10554. Из канцеларије Министарства просвете и црквених послова, 5. јула, 1904 год., у Београду.

ПРАВИЛА О СРЕСКИМ ФОНДОВИМА ЗА ПОДИЗАЊЕ ШКОЛСКИХ ЗГРАДА

Члан 1.

Срески фондови за подизање школских зграда установиће се у оним срезовима у којима је народ скупио извесну суму новца и намењено на поменућу сврху (чл. 15. закона о народ. школама).

За заснивање тих фондова потребно је одобрење Министра просвете. При тражењу одобрења означаће се и сума којом се фонд заснива.

Члан 2.

Главница среских школских фондова даваће се на приплод Управи Фондова.

Члан 3.

Школским среским фондом рукује нарочити Одбор, у који улазе: управитељ основне школе у среском месту и четири грађанина, које избере среска скупштина.

Одбор се сам конституише, бирајући из своје средине председника, благајника и деловођу.

Рад ових одбора стоји под контролом окружних школских одбора.

Члан 4.

Новац из овога фонда даваће се под интерес оним општинама које би хтеле подизати школске зграде.

Зајам ће се давати по реду пријаве.

Интерес на узajмљени новац биће за првих пет година 6 од сто, а са сваком познијом годином интересна се стопа повећава са 1 од сто, док не стигне свој максимум од 10 од сто. После овога максимума интерес се неће повећавати.

Узajмљени новац може остати на дугу највише 10 година. После тога рока приступиће се продаји залогe.

Члан 5.

Од ових општина које за две године не плате интерес на узajмљени новац, наплатиће се целокупне суме продајом залогe.

Члан 6.

Из среских школских фондова може се издати на зајам до половине њихова основна капитала.

Оним школским општинама, које се пријаве доцније, даваће се зајам из интереса на позајмљени новац и из приноса оне половине фондовске, која је на приплоду код Управе Фондова.

Сав интерес ових фондова даваће се на зајам потребитим школским општинама.

Члан 7.

WWW.UNILIB.RS Зајам ће се давати школским општинама под оним истим погодбама, под којима га даје и Управа Фондова или на поуздано лично јемство општинских часника.

Срески одбор, уз материјалну одговорност својих чланова, дужан је побринути се да се узајмљене суме свагда потпуно обезбеде.

Члан 8.

Одлуке о зајму среских одбора с мишљењем окружног школског одбора иду на одобрење Министру просвете.

Без Министровог одобрења новац из среског школског фонда не може се дати на зајам ни једној школској општини.

Члан 9.

Чланови управе ових среских школских фондова имају по шест динара дневнице кад раде. Она им се издаје из касе фондовске месечно.

Рачуни о исплати ових дневница заједно са записницима одборских седница шаљу се на одобрење и оверу окружном школском одбору. Тек по овој овери они могу бити исплаћени.

Седнице се држе само почетком и крајем године и трају највише по два дана.

Члан 10.

Кад све школске општине једнога среза буду имале потребне зграде, онда ће се интерес ових фондова делити школским општинама као помоћ за одржавање школских зграда и набавку потребних учила и намештаја.

Члан 11.

Пошто се и ове потребе подмире, ако што од интереса претекне, онда се тај претек може дати као издржање каквом даровитом ученику из дотичнога среза, који би се спремао за учитеља основне школе.

За ово је потребна одлука среске скупштине, која с мишљењем окружнога школског одбора иде на одобрење Министру просвете.

Члан 12.

Ова правила важе од дана кад их Министар просвете потпише и у „Српским Новинама“ објави.

ПБр. 8330

28 маја 1904 године
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Љуб. М. Давидовић, с. р.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

875. РЕДОВНИ САСТАНАК

12. маја 1904. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК: д-р В. Базић; ПОТПРЕДСЕДНИК Ст. Ловчевић; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: Д-р Марко Т. Леко, д-р Драг. М. Павловић, Жив. М. Перић, Ср. Ј. Стојковић, Ср. Пашић, Љуб. М. Протић, д-р Чед. Митровић, Ђока Анђелковић и Момчило Иванић.

Пословце: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 874 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 8. овога месеца, ПБр. 5632, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Срећка А. Милетића, професора I београдске гимназије, који је молио за одобрење да се његова књига: „Земљопис за средње и стручне школе. Четврта књига: Азија, Африка, Аустралија, Америка и Антарктика“, може употребљавати као уџбеник у средњим и стручним школама.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Милош Марковић, Петар Андрић и Матија Станојловић, професори крагујевачке гимназије, да ову књигу прегледају и о њој Савету реферују.

III

Прочитана су писма г. Министра просвете и црквених послова од 7, 8, 9, 10. и 12. овога месеца, ПБр.: 5625, 5642, 5643, 5665, 5664, 5712, 5714, 5711, 5697, 5698, 5699, 5706, 5701, 5707, 5727, 5709, 5726, 5679, 5792, 5850, 5851, 5854, 5856, 5858, 5869, 5885, 5872 и 5593, којима се пита Савет за мишљење о квалификацијама за места учитеља и учитељица у народним школама г.г. Милана Д. Бошњаковића, Софије Вујићеве, Емилије Зековићке, Персиде Ивковићке, Настаса Кретића, Драгољуба Милосављевића, Лепосаве Красићке, Драгољуба Бранковића, Софије Петковићке, Лепосаве Димитријевићеве, Илије Рајичића, Станоја Радосављевића, Милоша Војковића, Госпаве Петровићеве, Аксентија Милутиновића, Живане Марковићеве, Анке Марковићке, Косте Недића,

Јелене А. П. Милојковића, Круне Ковановића, Персиде Стојаковиће, Анке Д. Величковића, Персиде С. Станојевића, Миленка Смиљковића, Олге Ст. Мацуре, Даринке Гр. Станаревића, Зорке Поповиће и Даринке Влајковиће.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Љубомир М. Протић и Владимир Д. Стојановић да све ове молбе прегледају и Савету реферују. Савет је у исто време одлучио, да се овим референтима шаљу на преглед и оне молбе учитељских кандидата, које и у будуће буду упућиване Савету.

IV

Пошто је прочитан реферат г.г. Љуб. М. Протића и Влад. Д. Стојановића о квалификацији пензионисаних учитеља и учитељица, који су молили за учитељска места у народним школама, Савет је прегледао службене податке о појединим кандидатима, па по томе дао мишљење: да се могу повратити у учитељску службу г.г. Аксентије Милутиновић, Урош Благојевић, Савина Новаковића, Даринка Б. Михаиловића, Катарина Мијовића, Катарина В. Јовановића, Катарина Ђ. Јовановића, Персида Ивковића и Персида Стабловића, наставници народних школа у пензији.

Овим је завршен овај саветски рад.

876. РЕДОВНИ САСТАНАК

19. маја 1904. год.

Били су: председник Д-р В. Бакић; потпредседник Ст. Ловчевић; редовни чланови: д-р Марко Т. Леко, д-р Стеван Марковић, д-р Драг. М. Павловић, Ср. Ј. Стојковић, Љуб. М. Протић, д-р Чед. Митровић, Ђока Аџелковић и М. Иванић.

Пословов: Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 15. овога месеца, ПБр. 6085, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Косте Ђ. Поп-Манића, свршеног студента петроградске духовне академије, који је молио за место суплента веронауке у средњим школама.

Савет је одлучио: да г. д-р Чед. Митровић, редовни члан Савета, прегледа документа овога кандидата и Савету реферује.

II

Прочитано је писмо г. Стевана Предића, професора II београдске гимназије, којим извештава Савет да му је немогуће прегледати „Немачку читанку са речником, за IV разред гимназије“, коју је у рукопису поднео г. Јован Кангрга, професор, и молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати као уџбеник у гимназијама.

Савет је одлучио: да се умоли г. Хенрик Лилер, професор војне академије, да с г.г. Ђуром Б. Димићем и Мирком Поповићем, професорима просветни гласник, II књ., 1. св., 1904.

рима, који су раније одређени за референте, ову читанку прегледа и о њој Савету реферује.

III

Прочитано је писмо г. Божицара Прокића, професора Вел. Школе, којим извештава Савет да му је немогућно прегледати књигу: „Општа историја, средњи век“, од проф. Луке Зрнића, који је молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати као уџбеник у средњим и стручним школама.

Савет је одлучио: да г. д-р Драг. М. Павловић, редовни члан Савета, ову књигу прегледа и Савету реферује.

IV

Прочитани је реферат г.г. Љубомира М. Протића и Владимира Д. Стојановића о квалификацији пензионисаних учитеља и учитељица народних школа, који су молили за учитељска места.

Према реферату г.г. референата, а по прегледу службених података о појединим кандидатима, Савет је дао мишљење:

1, да се могу повратити⁵⁶ у учитељску службу Савка Ђурићка, Круна Ковановићка, Милан Д. Бошњакковић, Софија Вујићева, Емилија Зековићка, Лепосава Красићка, Милош Војковић и Илија Рајичић, наставници народних школа у пензији; и

2, да се не могу повратити у учитељску службу Коста Недић, Стојан Ђурђевић, Матија Ђурђевић, Милош Домановић, Настас Крстић, Станоје Радосављевић и Миленко Смиљковић, наставници народних школа у пензији.

Овим је завршен овај саветски састанак.

877. РЕДОВНИ САСТАНАК

26. маја 1904. год.

Били су: председник д-р Војислав Бакић; потпредседник Ст. Ловчевић; редовни чланови: д-р Марко Т. Леко, д-р Драг. М. Павловић, Жив. М. Перић, Ср. Ј. Стојковић, Ср. Пашић, Љуб. М. Протић, д-р Чед. Митровић и Ђока Анђелковић.

Пословољ: М. И. Шеварлић.

I

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 20. овог месеца, ПБр. 6273, којим се пита Савет за мишљење: да ли се ученици, на које би се примениле казне из тачака: а и б, чл. 31. закона о средњим школама, сматрају као редовни ученици и онда када не продуже учење у којој другој средњој школи, већ буду учили код својих кућа.

Савет је дао мишљење: да такве ученике средњих школа треба сматрати као приватне ученике, кад се пријаве да полажу испит.

II

WWW.UNILIB.RS

Прочитано је писмо г. Милоша Марковића, Петра Андрића и Матије Станојловића, професора крагујевачке гимназије, којим извештавају Савет да им је немогућно прегледати књигу: „Земљопис за средње и стручне школе. Четврта књига: Азија, Африка, Аустралија, Америка и Антарктика“, од професора Срећка А. Милетића, који је молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати као уџбеник у средњим и стручним школама.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Стеван Предић, Никола Лазић и Риста Т. Николић, наставници друге београдске гимназије, да ову књигу прегледају и Савету о њој реферују.

III

Прочитано је писмо г-ђе Анђелије С. Аћимовића, класне учитељице Београдске Више Женске Школе, којим извештава Савет да јој је немогућно прегледати књигу: „Мали домаћин“, коју је с француског превела и у рукопису поднела г-ђа Анка Ристићка, учитељица из Београда, и молила за одобрење да се њен превод ове књиге може употребљавати за поклањање ученицима III и IV разреда основне школе и ученицима I и II разреда средњих школа о испитима.

Савет је одлучио: да се умоли г-ђица Јелена Лазаревићева, класна учитељица Београдске Више Женске Школе, да с г-ђом Круном Ж. Аћимовића ову књигу прегледа и Савету реферује.

IV

Прочитан је реферат г.г. Јанка Лукића, Димитрија Милојевића и Миливоја Ј. Поповића, професора, о књизи: „Синтактички задаци, први део, наука о падежима“, од д-ра Јована Туромана, професора Велике Школе у пензији.

Реферат г.г. Јанка Лукића, Димитрија Милојевића и Миливоја Ј. Поповића гласи:

Главном Просветном Савету

Према писму Главног Просветног Савета од 8. фебруара о. г. СБр. 10 част нам је Савету поднети своје мишљење, да се *Синтактички задаци*, I део. Наука о падежима, од проф. др. *Јов. Туромана* може употребљавати за граматичко-стилистичка вежбања, која су програмом прописана за VII разред наших средњих школа. Све потребне измене ваља оставити самоме писцу, да их он према свом нахођењу изврши, али да књигу што више скрати, како би и обимом и ценом што боље одговорила школским и ученичким потребама.

23 марта 1904 год.
Београд.

Главном Просветном Савету
захвални на поверењу

Јанко Лукић
проф. велике школе

Дим. Ј. Милојевић
проф. I. б. гимн.

Милив. Ј. Поповић
проф. Богословије Св. Саве

Према овоме реферату г.г. референата Савет је дао мишљење :

1, да се књига „Синтактички задаци, први део, наука о падежима“, од д-ра Јована Туромана, може употребљавати као уџбеник у средњим школама; и

2, да ову књигу од писца треба откупити на свагда за *хиљаду и пет стотина динара (1500) динара*.

Г.г. Јанку Лукићу, Димитрију Милојевићу и Мидивоју Ј. Поповићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је свега *тридесет (30) динара*.

V

Саслушан је усмени реферат г. д-ра Чед. Митровића редовног члана Савета, о квалификацији г. Косте Ђ. Поп-Манића, свршеног студента петроградске духовне академије, који је молио за место суплента веронауке у средњим школама.

Према реферату г. референта Савет је одаучио: да се не може упуштати у оцену квалификација овог кандидата, док не поднесе сведочанство о своме школовању пре ступања у духовну академију.

VI

Прочитан је реферат г.г. Љубомира М. Протића и Владимира Д. Стојановића о квалификацијама пензионисаних учитеља и учитељица, који су молили за учитељска места у народним школама.

Према реферату г.г. референата, а по прегледу службених података о појединим кандидатима, Савет је дао мишљење:

1, да се могу повратити у учитељску службу Зорка М. Поповићка, Даринка Станаревићка, Персида Станојевићка, Анка Величковићка, Анка Марковићка, Јелена Милојковићка, Милош Мимовић, Магдалена Мијаиловићка, Лепосава Пауновићка, Јулијана Поповићка, Милица (Секулићева) Михаиловићка, Милица Михаиловићка, Милица Миленковићка, Милева Никетићка и Зорка Губеревац, наставници народних школа у пензији; и

2, да се не могу повратити у учитељску службу

Илија Анђелковић, Јаков Поповић, Цвета Павловићка, Софија Марковићка, Борђе Живковић, Димитрије Протић, Петар Ивановић, Персида Казеска, Кузман Јовановић, Драгиња Милојевићка, Димитрије Марковић и Димитрије Миловановић, наставници народних школа у пензији.

Овим је завршен овај саветски састанак.

878. РЕДОВНИ САСТАНАК

4. јуна 1904. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК д-р В. Бакић; ПОТПРЕДСЕДНИК: Ст. Ловчевић; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: Жив. М. Перић, Ср. Пашић, Љуб. М. Протић, д-р Чед. Митровић, Ђока Анђелковић и Момчило Иванић.

Пословољ: М. И. Шеварлић.

I

Прочитан је реферат г.г. Љуб. М. Протића и Влад. Д. Стојановића о квалификацији пензионисаних учитеља и учитељица, који су молили за учитељска места.

Према реферату г.г. референата, а по прегледу службених података о појединим кандидатима, Савет је дао мишљење:

- 1, да се могу повратити у учитељску службу Јеврем Милосављевић, Арсеније Шијаковић, Персида Ђвковићева, Лепосава Кутлешићка и Милева Јоксимовићка, наставници народних школа у пензији; и
- 2, да се не могу повратити у учитељску службу

Панта Богдановић, Милева Митићка, Јеврем Матић, Љубица Марковићка, Василије Лукић, Панта Лазаревић, Радивоје Ковачевић, Тодор Јовановић, и Никола Јевтић, наставници народних школа у пензији.

II

Прочитани су реферати г.г. д-ра Станоја Станојевића и Љубомира М. Протића о књизи: „Историја Српскога Народа, за средње школе, прва књига“, од Миленка Вукићевића, професора, који је молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати као уџбеник у средњим и стручним школама, и да се може набављати за књижнице народних, средњих и стручних школа.

Реферат г. д-ра Станоја Станојевића гласи:

Господине,

Част ми је извести Вас, да сам актом Главног Просветног Савета од 20 априла о. год. (СБр. 78) одређен да дадем своје мишљење о томе, да ли се књига г. Миленка Вукићевића професора: Историја Српскога Народа, за средње школе, књига I, може употребљавати као уџбеник у средњим и стручним школама, и набављати за књижнице народних, средњих и стручних школа.

Књига г. Миленка Вукићевића, и ако у њој има доста погрешака и нетачности, и ако се ја не слажем са распоредом градива у многим погледу, и ако у њој има доста нетачно схваћених и погрешно изнесених читавих историјских периода и догађаја, — ипак је најбоље што је у томе правцу код нас у новије доба написано. Г Вукићевић се марљиво трудио да прикупи све новије резултате и да материјал изнесе према најновијим резултатима научне критике. Стил му је лак и ако су му гдегде изрази и фигуре чудновате, а причање је природно и разумљиво.

www.unilib.rs Стога сам ја мишљења да ову књигу г. Вукићевића свакако треба набавити за књижнице народних, средњих и стручних школа и препоручити је као помоћни уџбеник у средњим и стручним школама.

Молим Вас Господине да изволите и овом приликом примити израз мога особитога поштовања.

Беч 15—V—1904 год.

Ст. Станојевић
професор В. Школе

Реферат г. Љубомира М. Протића гласи:

Главном Просветном Савету

Ја сам са г. Јов. Н. Томићем реферовао Гл. Просвет. Савету о Историји Српскога Народа за средње школе, књига друга, од г. Миленка Вукићевића, проф. Суд мој о овој његовој књизи штампан је у Просветном Гласнику, свеска за јануар 1903 г. стр. 48. и 49.

Сад сам прочитао и прву књигу Историје Срп. Народа од г. М. Вукићевића. О овој првој књизи моје је мишљење као и о оној другој.

1. јуна 1904. год.
Београд.

Главном Просветном Савету
понизан

Љуб. М. Протић

Према овим рефератима г.г. референата, Савет је одлучио: да се књига: „Историја Српскога Народа, за средње школе, прва књига“, од проф. Миленка Вукићевића, може употребљавати као помоћна школска књига у средњим и стручним школама, и да се може набављати за књижнице народних, средњих и стручних школа.

Г.г. д-ру Станоју Станојевићу и Љубомиру М. Протићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи одређено је по *двадесет (20) динара*.

III

Саслушани су извештаји г.г. Момчила Иванића и Гаврила Јовановића о поправци књиге: „Изучавање српске књижевности. Увод у књижевност и у песништво. — Основи стилистике и метрике. — Српско народно песништво у избору и прегледу“, од проф. Милутина К. Драгутиновића.

Према извештајима г.г. М. Иванића и Гавр. Јовановића Савет је одлучио: да се ова књига може употребљавати у средњим школама као помоћна школска књига приватног издања.

Овим је завршен овај саветски састанак.

879. РЕДОВНИ ССТАНАК

9. јуна 1904. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК **д-р В. Бакић**, ПОТПРЕДСЕДНИК **Ст. Ловчевић**; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: **д-р Марко Т. Леко**, **д-р Драг. М. Павловић**, **Жив. М. Перић**, **Ср. Пашић**, **Љуб. М. Протић**, **д-р Чед. Митровић**, **Бока Анђелковић** и **Момчило Иванић**.

Пословое: **М. И. Шеварлић**.

Пошто је прочитан реферат г.г. Љубомира М. Протића и Владимира Д. Стојановића о квалификацији пензионисаних учитеља и учитељица народних школа, који су молили за учитељска места, Савет је прегледао службене податке о појединим кандидатима, па је дао мишљење:

1, да се могу повратити у учитељску службу Душан Клајић, Михаило Милосављевић, Јулијана Миладиновићка, Ана Ил. Симићка, Гаврило Ранковић, Владимир Радојевић, Милан Стојковић, Милева Брајковићева и Димитрије Илић, наставници народних школа у пензији; и

2, да се не могу повратити у учитељску службу Сретен Арсенијевић, Милан Буквић и Јелена Савићка, наставници народних школа у пензији.

Овим је завршен овај саветски састанак.

880. РЕДОВНИ САСТАНАК

11. јуна 1904. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК: **д-р В. Бакић**; ПОТПРЕДСЕДНИК: **Ст. Ловчевић**; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: **д-р Марко Т. Леко**, **д-р Стеван Марковић**, **Жив. М. Перић**, **Ср. Пашић**, **Љуб. М. Протић**, **Бока Анђелковић** и **Момчило Иванић**.

Пословое **М. И. Шеварлић**.

Пошто је прочитан реферат г.г. Љуб. М. Протића и Влад. Д. Стојановића о квалификацији пређашњих учитељица народних школа, које су молиле за учитељска места, Савет је прегледао службене податке појединих кандидаткиња па по том дао мишљење:

1, да се могу повратити у учитељску службу ове пређашње учитељице народних школа: Милена (Јанковићева) Б. Лукићка, Христина (Трајковићева) Симићка, Милица (Дунђерскова) Владимировићка, Љубица (Игњатовићева) Обадовићка, Зорка (Антонићева) А. Вучковићка, Марија (Тодоровићева) Т. Радивојевићка, Милева (Обреновићева) Костићка, Драга (Јовановићева) Ђурковићка, Живка (Лукићева) Пилетићка, Милица (Јовановићева) А. Радисављевићка, Ружица (Петровићева) М. Јовановићка, Косара (Тадићева) М. Јовановићка, Софија (Николићева) Л. Петковићка, Олга (Лешчинскова) Ст. Маџуре, Лепосава Ј. Димитријевићева, Наталија (Ристићева) Т. Кацлеровића, Танасија (Стевановићева) Јовановићка и Драга (Бурђевићева) Терзићка; и

2, да не треба повратити у учитељску службу ове пређашње учитељице народних школа: Милева (Мишићева) Б. Ђурића, Лепосаву

www.uns.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

(Влашковићеву) Лаловићку, Љубицу (Каравезићеву) Мих. Обрадовићку, Софију (Поповићеву) П. Матићку, Јелицу (Милосављевићеву) Савићку, Даницу Симићеву, Персиду (Јоксимовићеву) Стојаковићку, Даринку Влајковићку, Катарину (Миловановићеву) Марјановићку и Станку (Радаковићеву) Лешјанина.

При доношењу ове одлуке о враћању пређашњих учитељица у службу Савет се руководио овим гледиштима: да би требало вратити у учитељску службу оне пређашње учитељице које су свршиле Вишу Женску Школу у оно време кад је она спремала учитељице основних школа као учитељска школа, ако су у својој ранијој учитељској служби показале потпуно добар успех и биле доброг владања у служби и ван службе и ако нису заостале у учитељској струци услед дугог прекида учитељске службе.

Овим је завршен овај саветски састанак.

НАУКА И НАСТАВА

ТЕЛЕСНО ВЕЖБАЊЕ

(НАСТАВАК)

IV

Најбољи данашњи представници тешке атлетике

Ханс Бек

Рођен је 1862 г. у Баварској. У младости је био најслабији између своје браће, који су прави ђинови, с тога су га звали: *слаботиња!* После одслужене војене службе отпочне гимнастиковање, оснује у својем родном месту *атлетски клуб*, и стане се марљиво вежбати с теретима. Овај атлет аматер није од природе снажан; сву снагу коју данас има отео је, тако рећи, дугим радом. Он је управо живи пример: колико гимнастика може да учини и од најслабијега тела, кад се смишљено и трајно ради.

У опхођењу Бек је веома пријатна и симпатична личност. Својим елегантним и коректним радом он је љубимац све публике без разлике. Његови успеси надмашују успехе свих осталих атлета, изузимајући бечкога атлета Вилхелма Тирка, који му је једини супарник.

Осим његових радова, који су у овој књизи на својим местима приказани, Бек је показао и ово: 1897 г. подигао је са земље у висину изнад главе буре пива које је с даром тежило *сто тридесет килограма!*

Бек је тежак: 110,00 кг.; висок: 1,70 м.; обим његова врата: 0,47 м.; груди: $\frac{120}{122}$ (горњи број показује обим груди у обичном стању, а доњи кад се удахне што се више може ваздуха); обим у појасу: 1,13 м.; обим ноге у буту: 0,60 м.; у листу: 0,47 м.; мишица: $\frac{36}{42,75}$ (горњи број показује обим мишице кад је рука опружена, а доњи кад је савијена); рука између шаке и лакта $\frac{36}{38,75}$.

Бек је у млађим годинама био месар.

Хајнрих Еберле

Рођен је у Фрајбургу у Бадену 1873 год. У раној младости показивао је већ изванредну снагу. У седамнаестој години добивао је награде. И ако је у дизању терета показао велики успех, ипак није остао у тој врсти атлетике, него се пре неколико година са свим одао хрвању. Оборио је својега учитеља у хрвању, чувенога *Абса*, за тим грчкога хрвача Антонија Пијери. У Прагу је за једно вече оборио, једно за другим узастопце, шест снажних атлета, међу којима је био од њега већи, а по снази нешто мало слабији, Лудвик.

Ђорђе Хакеншмид

Овај млади руски атлет (аматер) сада је у двадесетчетвртој години. Висок је 174,5 сантиметара. Четири године од како ради тешку атлетику, у којој је међу првима.

Његов је највећи успех: 89,5 кг. десном руком, нагло једним махом, подигао је у вис. За тим: 122,25 кг. подигао је с рамена у вис (*gedrückt*). Ова друга његова радња остала му је до сада ненадмашена (*рекорд*).

Овај млади атлет необично је мускулозан. Његова појава веома подсећа на грчкога јунака Ираклија (Херкула).

Ђорђе Лурић

Руски атлет од заната (професионалац), рођен 1876 г. Он вели о себи ово: „Још ђаком у 12 години гледао сам атлетске радове и одлучио сам био да пошто по то постанем атлет. У петнаестој години подигао сам једном руком, полагано, 16 $\frac{1}{2}$ кг., а са замахом 29 кг.; неколико месеци доцније подигао сам полагано једном руком с угибањем тела (*gedrückt*) 24 $\frac{1}{2}$ кг. Тада сам био висине 1,50 м. У 16 $\frac{1}{2}$ год. подигао сам са замахом, обема рукама, 57 $\frac{1}{2}$ кг.; у 17 год. подигао сам једном руком са замахом 49 $\frac{1}{2}$ кг., а обема 70 кг. У 18 год. на исти начин једном руком 65 $\frac{3}{4}$, а обема 90 кг.“

Његови радови приказани су међу осталима у примерима тешке атлетике.

Лурић је такође и изврстан рвач: најбољи у Русији. Сада живи у Севастопољу, где је учитељ атлетике.

Лудвик Луц

Рођен у Базелу 1864 год. У детињству се много вежбао у народним швајцарским играма, и брзо се одликовао у бацању камена. Пошто је видео радове атлета Штера, ода се с великом марљивошћу тешкој атлетици, у којој је постигао највећи успех (*рекорд*) у овим радњама: у обе руке узме по 60 кг. и не додирујући рамена избацује у вис 120 кг.

Поред тога Луц је и изврстан *тркач*, и ако је тежак, без одела, 120 кг., а висок 186 сантиметара.

Евген Сандов

Рођен у Кенигсбергу 1867 год. Звао се у Немачкој Милер, а откако живи у Енглеској зове се Сандов. У Енглеској се цени као први атлет, и веома је популаран. Необично је развијених мускула, чега ради је често служио за модел сликарима. Од његових радова значајни су: подигао је десном руком терет од 57 кг., а левом 53 кг., изнад главе, једним махом; терет од 90 кг. левом руком са земље подиже на раме, а с рамена избацује у вис (1889). Његове радове надмашили су други атлети. Међу атлетима није много цењен, јер је много хвалисав.

Ђорђе Сингер

Родом Минхенац. Сада је у тридесетпрвој години. Висок је 1,65 м.; тежак 74 кг. Веома је развијених руку. Рачуна се у најбоље атлете у дизању терета једном руком.

Франц Штер

Рођен 1859. г. у Бечу. Син је имућног месара. Већ у 15. год. надмашао је снагом све слуге својега оца. Другим систематским вежбањем веома је увећао своју од природе велику снагу. Висок је 1,72 м.; мишица на савијеној руци (бицепс) 0,47 м. Наставио је радњу својега оца. И ако долази у ред првих атлета, он се ипак не приказује за новац, него бесплатно суделује на забавама које се приређују ради добротворних циљева.

Вилхелм Тирк

Рођен 1857. г. у Бечу. Био је месар, а сада ради с ликерима. У својој 23. години отпочео је вежбање у атлетици, и до данас је постигао највеће успехе. И сада је још у пуној снази и с Хансом Беком стоји на врхунцу телесне снаге у данашње доба. Оба су ова великана до сада ненадмашена у својим главним радњама.

Ђорђе Летл

Рођен 1859. г. у Пфаркирхену, у Баварској. Веома је журав, и нико не би рекао да се у тако маленом телу крије тако велика снага. Овај „Жура“ покрене са земље у висину за неколико сантиметара терет — од *осам стотина* килограма!

*

У нас се тешка атлетика *злоупотребљава*. Млади људи навале да што пре постану *јаки*, па се *уморе*. И ако за кратко време дођу до

ивесне снаге, брзо изгубе вољу за даље редовно вежбање. Ово бива од прекомернога напрезања уз слабију храну и неуредан живот. Међутим се грађанска омладина највише граби за ову атлетску гимнастику. Кад смо у Параћину (1897) основали гимнастичко друштво, морао сам добро пазити да се млађи чланови вежбају поступно и да уредно живе. Особито сам морао још пазити на своје ученике из гимназије и крити од њих тегове, јер је за њих ова гимнастика необично привлачна: и најмањи ученик прихвата се за терете два пута од себе теже!

Да се у нас ова гимнастика *није неговала правилно* доказ је та истина: што имамо врло мало љубитеља (аматера) тешке атлетике. После неколикогодишњег, претераног напрезања, многи су наши гимнастичари напустили не само *атлетску*, него и *сваку другу гимнастику*... С тога гимнастика слабо хвата корена у омладине, јер не види примера од старијих. На једној слици Паје Јовановића приказује нам се како *деда учи унука мачевању*, а око њих се виде многа радознала лица која са живим учешћем прате ову *просту науку, ову дирљиву слику*... Ова је слика веома поучна за нас, као год и она у *Горском Вијешу*: „С унучађу ђедови играју...“ Као што је Архимед казао: „Дајте ми тачку ослонца, па ћу вам померити свет“ — тако и наша омладина може да рече: „Дајте нам *пример ви старији*, па ћете видети шта може омладина.“

*

Као наш најстарији *љубитељ (аматер) гимнастике*, који се преко тридесет година без прекида вежба у разним врстама шведске гимнастике, лаке и тешке атлетике, заслужује да се помене *Др. Драгиша Станојевић*. А кад се и у нас покрене лист за гимнастику, онда ћемо тек бити тачно обавештени и о броју наших осталих гимнастичара; о начину њихова живота; о врстама њихових радова и о успесима, које су постигли. Само на тај начин познаће и наши шири кругови да је тајна задобивања телесне снаге и одржања здравља у редовном телесном вежбању, у простој храни и у уредном животу, а не у некаквој *змајевитости* и *аловитости* понеких људи, као што то прост свет верује.

V

Гимнастика у школи

Сви образовани људи, нарочито наставници, истичу данас потребу телеснога кретања, и сваки је свестан те потребе; о њој се пишу чланци и расправе, али као да се на томе и остаје. Та се потреба у нас још подмирује — на хартији. Да се та потреба отпочне и у нас подмиривати — стоји до школе, или боље рећи до *добре воље* самих наставника. Данас се у нашим школама гимнастика готово никако и не предаје. Обични су изговори да се нема спремних наставника, или да

се нема потребних гимнастичких справа и удесних вежбаоница. И нека је све тако, па опет за то *гимнастике може бити*. Зна се за многа, данас свршена људска дела, да су била у почетку сићушна, врло често смешна, а каткад и невероватна. Главно је: почети из све снаге, с љубављу, и с пожртвовањем, и успеха мора бити. Све што је добро и корисно — мора бити мучно и тешко. Данас је свакоме јасно да је наш Вук био на правом путу, када је отворио рат за српски језик, али колико је њих *онда* било у за њ? И шта би било од целе те борбе да је Вук у њој попустио, да није снажно и високо држао заставу у најодсуднијем часу, када се битка била на живот и на смрт?! То данас *морају* да чине српска школа и српски наставник, кад је реч о здрављу народнога подмлатка; да забораве на све препреке, и да чврсто иду томе циљу: *да школска омладина буде најпре телесно здрава и снажна*.

Из својега искуства знам да се у нас о гимнастици мисли најпре као о *званичној установи*, и ако нема нарочитих наставника и справа, онда нема ни гимнастике. Схвати ли се гимнастика као просто подмирење *насушне потребе телеснога кретања и промене рада*, онда ће се видети да ће може бити — *свуда и свагда*. Веома је то просто и јасно да детету треба дати што више кретања, чистога ваздуха, сјајнога сунца. А кад се зна да и одраслима то исто треба, онда је лако закључити: да ту потребу могу подмиривати заједно, у друштву, људи и деца, ђаци и наставници. А како у нас ту потребу подмирују и једни и други? Сваки за себе: како ко зна! Деца траже своја игралишта, на којима се не играју увек онако како то после причају својим родитељима и наставницима; наставници и родитељи или налазе забаве у клубовима и т. д., или излазе у петљу *сами*. Наставници шетају после часова на једну страну, а ученици на другу; и једни и други изишли су да се мало разгале, да се после дисања школске прашине освеже, да се после многога седења прођу по пољу и по шуми... А зар то не би могло бити у друштву, па да буде за одрасле веселије, а за децу озбиљније, обузданије?... Благотворни утицај једних на друге одмах се опажа, када су и једни и други у једном друштву, у заједничкој игри: одраслији примају од младића ону свежину, која је само младости својствена, а млађи уза старије постају озбиљнији, удешавају своје понашање да им буде уљудије, и навикавају се мало по мало да буду људи *с простим и здравим прохтевима*. Само на тај начин — честим дружењем и узајамним утицањем — познаће се међу собом млађи и старији нараштај, те неће бити више оне провале која у нас одваја једне од других. Наша народна пословица вели да *деца чине оно што виде од оца*. Та би се пословица могла пренети и на школу: ученици чине оно што виде од својих наставника. И шта је идеал ученику, који види својега наставника само у школи и у кавани? Врло прост: кад порасте, кад постане *свој господар*, да и он чини овако исто: да

идеју кавану, да потражи у њој оне сладости, о којима је за својега детињства сањао!... Шта је прече наставнику него за ране младости *примером својим* убити ове отровне клице у својих ученика... Ова највећа наставникова дужност не може се одредити званичним расписима и упутствима: она мора потицати из дубине душе родољубива и просвећена учитеља. Да чујемо шта о овој незваничној дужности и о својем незваничном учитељу, Стеви Тодоровићу, сликару, вели његов благодарни ученик, наш уважени књижевник Чеда Мијатовић:¹

„ — — — Почетком школске године 1857. [58., једно после подне искудало пет часова, па се журно спремисмо да као обично из загушљиве школе јурнемо на чист ваздух на Калимегдану, кад Љуба Каљевић заустави целу школу да нам каже: да се онај Степа Тодоровић, који је пре годину дана онако лепо певао на концертима Корнела Станковића, сада настанио у Београду, и да је вољан да обучава ђаке потном певању. Нас неколицина пођосмо с Љубом к томе учитељу певања.“

Даље прича како је Степа пристао да их бесплатно учи певању, па наставља:

„ — — — Да нас је Степа учио само певању, па би опет тиме стекао право да га ја и моји другови сматрамо за правог свог васпитача, за онога, који нас је учио да у таласима од музике пливамо, да из њих излазимо окрепљени с душом чистијом и племенитијом. Али, у скоро је његова радионица постала за нас права Академија за вештине, књижевност, естетичност и морал. Ми смо му долазили у свако доба и по цео дан, рано у јутру и позно у вече. Стајали смо око њега, гледали га како ради и слушали га. Никада он није говорио о простачким стварима, којих би чистота била сумњива. Био је весео, свагда ведар, пун досетљивости, пун духа, готов да се слатко насмеје. Никад и ни за тренутак није примио на се улогу учитеља и педагога. Ја мислим да ни он сам није онда био свестан факта, да нам је постао учитељ и педагог. Скупљали смо се око њега као око симпатичног, старијег друга, који несравњено много више зна од нас. Радећи на каквом портрету или на каквој слици, он би нам је сам критиковао; говорио би нам о коректности цртежа, о колориту; сетио би се великих мајстора у живопису, говорио би нам о њима, причао би нам о карактерним особинама њихових радова. Па онда би од једаред узео да нам својим лепим и школованим баритоном пева најкрасније пијесе великих компониста, да нам о њима говори, и све то тако природно, тако неусиљено да се чинило да ми сами тај разговор водимо. Једна милостива и срећна промисао постарала се да се ова наша самоникла академија развија и да нас изводи на све више равнине, с којих су

¹ Н. Искра, 1900. г.

се виђали све шири и светлији хоризonti. Почели су долазити к Стеви песник Матија Бан, професор риторике и поетике Ђорђе Малетић, филолог и естетичар Јошка Бошковић. Разговор ових песника и естетичара с једним тако високо и свестрано образованим вештаком, какав је Степа био, били су просто неоцењиво благо за нас младе људе. Сви су они опазили с каквом жудњом ми следујемо њиховим разговорима. Ми смо срећни били што можемо своје слободне часове проводити у таквој средини и у таквом друштву, а они су опет уживали радост у нашој неприкривеној радости, и без сумње још и већу радост, коју сваки песник и естетичар осећа кад с песницима и са естетичарима може да мења своје начере и своје душевно уживање. Степа је тада узео приређивати музикалне и естетичне вечери, на којима се певало и дискутовало по какво питање из књижевности и из естетике. Још пре тих вечери он је нама, својим младим пријатељима, објашњујући Флаксмалове илустрације к Омировој Илијади, готово целу ту епонеју испричао и осветлио. Не ретко нам је декламовао лепе партије из Шекспирових великих трагедија, и обраћао нам пажњу на лепоте њихове. Тако рећи и нехотице он је постао наш мили и велики учитељ. Кад је већ и сам увидео тај факат, онда, да би заокружио наше васпитање, он нас је почео учити цртању и гимнастици. Тако смо ми од 1858. до 1860. год. били срећни да бесплатно пролазимо кроз једну школу, која је злата вредела, и којој ни пре тога ни после тога равне било није.*

Ову изјаву благодарнога ученика не бих овде забележио да у њој не видим благу и човекољубиву опомену за све нас наставнике, управо један упут: шта наставницима ваља чинити да им се ученици свестрано образују и васпитају, да од својега ученика направе *целога човека*. Кад се узме у обзир још и та истина: да наши ученици изван школе мало имају прилике да добре и рђаве стране савременога друштвенога живота правилно познаду и да се у њима умеју наћи како треба — онда *овакому* утицају школе на омладину ваља још више ићи на руку. Колико је младому човеку потребна *овака* школа лепо вели исти писац:

„ — — — Били смо у петом разреду гимназије и у најкритичнијем добу младости. У нама се душа будила, али уз њу и анимални инстинкти. Не дајући себи рачуна о својем душевном стању сви смо осећали да се у нама води борба између виших и нижих покуда. Нико од нас није могао знати како ће се та борба свршити, нити ко ће се од нас приволети небескоме, а ко земаљскоме царству. Атмосфера, којом су ђаци виших разреда београдске гимназије онда дисали, друштвени кругови у Београду, у којима се већина њих могла мицати, пре су слутили на победу земаљскога царства.“

Гимнастика у школи, удружена с песмом, с музиком, са сликарством и с лепом књижевношћу чини најбољу школу, кроз коју младић

треба да прође. А кад се пристане на то: да је телесно здравље основа на којој се све друго подиже — онда без гимнастике не треба да буде школа ни једнога дана. Спреман, mudar и одушевљен учитељ гимнастике толико је исто драгоцен школи, колико и сваки други наставник, које било струке. И најбољи програми из гимнастике без одушевљенога наставника не вреде ништа. Први апостол гимнастике у Немачкој, Јан, вели о томе ово:

„ — — Велику дужност узима на себе наставник гимнастике, и најпре треба добро да се испита: је ли овој важној служби дорастао. Њему ваља неговати ону младићску безазленост, да се не би пре времена изгубила. Ни према којем другом наставнику деца не отварају тако срце као пред њим. Мисли и осећаји у младежи, њене жеље и наклоности, страсти и разна колебања душе њезине, јутарњи снови млађаног живота — нису за њега никаква тајна. Он је омладини најближе, и с тога јој је чувар за садашњи и саветник за будући живот. Његову надзору поверени су ти дечаци, од којих ваља да постану људи: држави — будући стубови; цркви — светила; отаџбини — украси... Он се не сме поводити за тренутном коришћу, нити сме имати обзира на захтеве вишега света, који није увек чист у својим одношајима. Ко није дубоко прожет детињским осећајима и наклоношћу према својој народности — тај нека остане далеко од гимнастичкога веџбалишта. Та је дужност — света. Награда наставникова је једино у испуњавању те свете дужности. У вреви младићске живахности он ће спорије и старити. И у најгоре дане својега живота задржаће веру, љубав и наду, кад види како се у народном подмаатку отаџбина подмаљује. Од спољашњег блеска мора учитељ гимнастике далеко бити: за пљескање од светине нека се грабе вапсарски играчи. Између свих учитеља младежи најтежи је положај учитељу гимнастике. Други наставници предају разне науке и знања, у којима се свакидашњим радом све више усавршавају. *Знати* за учитеља гимнастике толико исто вреди, колико и — *моћи*. Свакога другог учитеља тешко ће ученици стићи, а камо ли престићи, а учитеља гимнастике то неминовно очекује. Ако учитељу гимнастике недостаје лакоћа за извођење извесних гимнастичких радова, он ипак, мора проићи у све делове гимнастичке вештине и дубоко познавати дух њезин. Њега ученици морају поштовати као човека и образована, и својој народности одана и у исто доба и као човека који добро познаје свет око себе.“ Тако говори стари Јан.

У једном немачком школском часопису читамо о гимнастици ово:
„ — — Прави учитељ гимнастике мора бити прожет идеализмом. Није њему довољна само техничка извеџбаност до виртуозности, или изванредна телесна снага; није довољна сама сведоџба о његовој подобности за предавање ове вештине, јер све то још не чини целога човека. Пре свега потребна му је пуна љубав према његову позиву,

јасна свест о циљу телеснога васпитања, дубоко познавање и разликовање главних и споредних страна ове дужности. Учитељ гимнастике је *сам свој директор*. Стари директор, Оскар Јегер, вели за учитеља гимнастике: „Директор је при предавању гимнастике излишан: он се ту само као дух директорски уздиже над веџбалиштем. Признајем да младоме колеги овде нисам потребан: он је краљ на гимнастичком веџбалишту. С тога нека се директор склони да не квари радост одушевљеноме колеги, и да се не опази излишно присуство директорово.“

„Овде није реч само о званичном предавању гимнастике, него о *васпитању*. Гимнастиковаче је — *уживање у природи*. Насупрот неизбежној настави у наукама, при којој није могућно уживање ваздуха и светлости у довољној количини, позван је учитељ гимнастике да омладини усади дубоку оданост према матери природи, која је једина поуздана усрећитељка. Он мора настати да благословима од гимнастике улије младим људима снагу и срчаност, да се узмогну борити против прераног отрова који долази од разгаљивања по кафанама поред пића и играња карата, и да их учини апостолима и витезима, који ће у разумном васпитању народа радити речју и делом. Само на тај начин сузбиће се зло које долази од једностраности: било од озбиљнога и сувишнога рада за писаћим столом, било од лакомисленог гиздања и залудницења.

„Радост у природи и љубав према домовини стоје једна према другој као мати и кћи. Обично се тврди да су се национални интереси *случајно* подударили с интересима гимнастичким. Тако би се могао рећи и за све друге културне тековине. Ну ко хоће да види — тај не може превидети факат: да је свака гимнастика за толико цветала, за колико је основана на темељу чисте народности. С тога сваки учитељ гимнастике мора бити човек особитога кова: мора бити *патриота* у пуном смислу те речи!“

Овако говоре Немци о својим учитељима гимнастике у школи. Све ово вреди и за наше наставнике у опште, јер нарочитих учитеља за гимнастику немамо. С тога је у нас *сваки наставник* позван да у својих ученика пробуди вољу за телесним кретањем, а то ће учинити само — *примером*. Знамените речи нашега Немање: „Како мене видите, тако и ви творите!“ мора српски наставник дубоко у срце урезати. Наша је држава сразмерно малена и слаба да нам сваку корисну установу може сама створити: за то нам треба много и много личнога пожртвовања и прегаоштва. А ко се иначе највише жртвује за добро својега народа, ко је упућен самим Богом да чини „све за другога — ништа за себе“ — него наставник?...

У почетку — само кад је ту *добра воља* — не треба никаквих справа, ни нарочитих веџбалишта: то све стаје много, а ми смо сиромашни. Послужимо се у први мах оним што имамо: школским двори-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

www.unilj.rs

цетом, лоптом, дрвеним штаповима, каменом; изласком у поље, скоком, трком и т. д. Па и у самој учионици, када се добро проветри, може се, наизменце, с мањим одељењима, вршити телесно вежбање. Кад год је лепо време то се може чинити у дворшћту, у пољу, на оближњем брду. Пробуђена воља у ученика за телесним вежбањем неће се зауставити само на томе: да се ученици вежбају само с наставником, на часу. Брзо ће телесно вежбање постати навика, и они ће и код својих кућа потражити забаве у слободној гимнастици. Рано устајање и рано легање уз паметну *економију у времену* — даће ученицима увек довољно потребне доколице да се телесним кретањем окрепе у чистом зраку и да с већом вољом и с одморним умним моћима после приону за студије...

Дајући велику цену речима оца немачке гимнастике — Јана: *да је учитељ гимнастике најближи омладини*, треба телесно вежбање прихватити као средство за васпитање национално и морално. Познато је колико је свака омладина жељна да, пре времена, заплива у таласе ваншколскога живота, и коликој је опасности, тога ради, изложена. Само блиски додир с одушевљеним и честитим људима спашће бујну и неразвишену младост — а ко је најближи младићу, него његов наставник? И да ли ће се тај утицај моћи постићи непрестаним моралисањем и сухопарним причањем?! Боже сачувај! Наставник мора на ученике утицати од прилике онако, како је, по причању Ч. Мијатовића, то чинио С. Тодоровић са својим добровољним ученицима. И за што је у нас пре времена толико *младих стараца*? За то што се омладина и сувише рано, а можда и сувише много, одаје озбиљним пословима, разноврсним дубоким студијама које расејавају и убијају младости ону Богом дану свежину. Веома је поучна она народна прича о једном цару који је, видевши децу како се играју по прабини и сџм пристао уз децу: да, као цар, накнади оно што му је у детињству забрањивано! Све у своје време! Наш народ лепо каже: „Што није било у младост — биће у старост!“ Јеванђеље вели: „Подајте Богу — бојје, цару царево,“ а савремена педагогика то исто тражи и за децу: „Деци — дечје...“

Многи се родитељи радују што имају децу озбиљну, и хвале се како њихова „добра деца“ осим књиге неће ни за што друго да знају. Да пустимо нека нам о томе проговори човек, који је баш због сувишнога умнога рада, за младости, запустио своје телесно развиће, и пре времена легао у гроб. То је даровити преводилац Хекла, пок. А. Радовановић. Ево шта он вели о тој даровитој деци:

„— — — Господин Х., рачуновођа, има једно гецаво детенце које је у школу дао. Он је строг, и дете његово мора бити „као светац“. Доиста: не прође ни један Петров дан, а да се не донесе по један „похвалителни“ лист, који би се одмах урадио. Мала је добивала хи-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

баду пољубаца, милијуне „прекрасно“ и „дивно“, али — она беше нешто бледа, слабо је јела, слабо је и за децу и за игру марила.“

„Добро ми је дете... добро“ говорила је мајка хвалећи је међу другима и милујући је по глави; мирна ми је као бубица, не тутњи и не скаче.“

„Прави анђео, богме, моја друго!“ одговорила би кона. „Ја одрах бојем ону моју несрећницу!...“

А дете би се само заруменило од радости и, разливајући се у блаженом осећању задовољства, гледало би преда се, чупкајући крај од рукава. О, сујето, како си моћна! И године су протицале брзим летом, и године, најлепше године прођоше као дан, и мала Смиљчица расла је као струк из воде, постала је већ читава девојка, постала је — Смиљка... Као што неопазно зора у дан прелази, тако је исто изашла Смиљчица из света лутака у свет девојаштва. Ко ју је до тада гледао? Ко ју је неговао? Јесте, мајка јој је плела косе свако јутро... Али сад, на један пут, као неком чаробном силом: и отац и мати и родбина видеше да је њихова Смиљка и сувише бледа, да су јој уснице вечито модре, и зуби црни, па где једнога напред и нема! Кад је то испао?! „Стани право, дете моје,“ вели јој отац. Аја! Не може! Кичма јој се нешто накривила, једна јој плећка нешто испала, па и лева нога као да јој се малчице покупила... „О, буди Бог с нама! О, вољо господња, од кад то?! Па она се никад ни на што потужила није?!“ Крети се својта, а сиротица удавача стоји и камени се. Аја! Није ту сад вајде стајати скривених руку: дај да поправљамо! Трчи по лекаре или боље трчи по кројаче и по машамоде... дај утензилије: да попуне органске недостатке, да обуку, да утегну, да направе и свету на углед покажу — лутку!... У ваздушастом оделу јавља се наша вила на бал. Свакојакe младожење приближују се, познају се, шетају се, и једнога дана срећни родитељи славе најсрећнију удају. Али, кад снадне тај варак, када се скине та атласна хаљина, која богаља покрива, кад тресну о земљу гвоздени мидери, и слете с главе страховите гужве куповне косе, — онда се тек види какав је слепи ноћни лептир излетео из сјајне чауре свилене; онда се тек види какву су дивну жену одгајили — фамилија и институт!

Срећан брак, срећна невестица, срећни родитељи — авај ефемерне среће!... Идуће зиме баш око балова потписивао је онај што гробовне плоче потписује: „Стани путнице и прочитај!... И тада се у једној кући плео венац и кидале скупоцене камелије, али не да наките скуте свилене хаљине или витице русе косе, већ — крст...“

Овако пише човек који је прошао кроза све ондашње наше школе и осетио сву тежину од једностраног школскога рада. Такав рад притискао је дух и подривао телесну снагу. Част и поштовање нашој старој школи која се трудила да нас обогати знањем! Али баш та сувишна

брига за нашим знањем доносила је запуштање телеснога развијања. Никада ми, њени ученици, нисмо довољно учили, нити је она била с нама задовољна! А узрок је био прост: ми смо били и сувише заморени једностраним школским радом. Да се водила брига и о телу, а не само о духу — брзо би се дошло до потребне хармоније, те би и распоред школскога рада био друкчији и резултати школовања обимом истина мањи, али садржином једрији.

Како паметни Енглези схватају школовање своје омладине, види се из овога примера. Кад је један италијански професор, обилазећи школе у Енглеској, видео распоред у једној вишој школи, веома се зачудио. Посумњао је у озбиљан рад у тој школи која је осим недељних и празничних трошила, на гимнастичке игре, још и десет мајених дана. Практични Енглези користе се најлепшим месецима у години — мајем и јуном — да своју омладину изложе што више ваздуху и светлости и то у примамљивој игри, која крепи и весели не само њихове младиће, него и старце.

Да се види како се Енглези старају за телесно развиће своје омладине навешћемо из ваљане књиге Ср. Ј. Стојковића („Физичко васпитање“) ово :

„— — — Професори енглеских универзитета не држе да је испод њихова достојанства да са студентима играју. Нарочито наставници нижих школа најживље суделују у ђачким играма. Ко у Енглеској жели да добије професорско место поузданији је кад, поред стручне сведоцбе, има доказа и о спреми у гимнастици и у играма. У њиховим школама нема нарочитих, стручних учитеља за гимнастику. Енглеска која је куд и камо од нас богатија да би могла платити учитеље гимнастике, постиже свој циљ и без њих.

„Енглески студенти, који велики део дана проведу у слободном ваздуху, заморавајући се играма, лакше се могу руководити него наши (т. ј. италијански). Нико се не сећа да су се на енглеским универзитетима дешавали „страјкови“ или упорности и побуне. У телесном се вежбању наводи изврсно средство да се ускипела младићска снага истући; напрезање је корисно средство против многога зла, а гимнастичке су игре изредна школа за дисциплину. Енглеска омладина, поред знања, доспева до јакога осећања части и самосталности. *Енглези уче мање него ми, али су они способнији за рад.*

„— — — О умном претоваривању писано је у последње време толико, да је непотребно улазити у то питање опширније... Једно ме само збуњује што програми школски на континенту нису ништа учинили да се снази и јачини тела што је могућно више помогне... Од свију погрешака којима се модерно васпитање одликује, ова је најтежа. Од свију неприродних односа, који су непријатељи здравственом развитку и с којима данашње друштвено уређење има да се бори, овај

је за највеће сажаљење и покуду... Прекомерни рад у нашим школама пресађен је из немачких, а нисмо се ни обазрели на то, да су и у самој Немачкој чувени педагози изнели доказе у својим списима, да енглески метод заслужује превагу над њиховим, јер отклања прекомерно напрезање умно. Ми смо, на континенту, појмове о сваривању и гутању променили; ми целога дана кљукамо децу јелом, које не могу да сваре, ни да га као храну употребе, а тиме им пленимо време, које је најдрагоценије за развитак њихова тела... У исто доба, кад радничка класа диже узбуну тражећи свођење раднога дана на 8 часова, ми приморавамо наше синове да, у њихово најнежније доба, седе у школским клупама, погурени над књигом, по 10 часова дневно!...“ Овако пише професор, Италијанац. Да видимо како и француски педагози нису задовољни с телесним васпитањем по државним школама, и хвале језуитске школе које се толико исто брину за развиће телесне снаге колико и умне. Ево шта о томе говори чувени француски педагог и академик Ернест Легуве¹:

— — — — — Куда? У улицу Вожирар! — Јест, сасвим на горњи крај те улице! Па тамо је завод језуитских калуђера? — Са свим! — Е! А о каквом је напретку реч? — О напретку који није ништа друго до једна очувана традиција, одржање негдашњег обичаја, али вратити из прошлости оно што је добро, значи ипак ићи у напред. Еле, језуитске су школе скоро једине, у којима се ђаци играју и јуре, као што је некада било. Данас се већ не зна трчати по нашим школама. То је васпитање, које бих желео позајмити од часних Отаца, васпитање ногу. Истина је да њихови ђаци имају простора, а да га наши немају; али није простор оно у чему се трпи највећа оскудица; у вас нема *свете ватре*. Тек што доспете до младости постајете озбиљни и хладни; шетате се по два и два, разговарате се по двојица, под надзором будних учитеља; код језуита, учитељи задигну мантију, и трче заједно са својим ђацима!

Не спомињите ми, као неку накнаду, гимнастику. Ја високо ценим гимнастику; али то је вежбање, а није игра. Игра! Ту реч ваљало би исписати златним словима у десет заповести за децу. То је синоним здравља, веселости, па чак и доброте. Ја сам познавао дана сличних овоме; попео сам се на једно узвишено место, налик на ово, да ме на њему награди и пољуби један човек тако исто стар као овај сада! Чуо сам, при општем такмичењу, како је моје име одјекнуло у пространој дворници Сорбоне. Па лепо! Не бих се заклео да најживља успомена, која ми је остала из школе, није сећање на оне веселе излете у којима се трчало по четири до пет часова узастопце! Како смо осећали да живимо! Како је крв бујно јурила по жилама! Како нам

¹ *Кћери и синови*, превод Ј. Несторовића.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.BS

је глава била слободна од сваке бриге! Како се смејало! Не разумем како то да стари народи, који су подизали храмове младости, лепоти, на чак и страху, нису посветили један олтар и веселости!... Смеху!... То је једна тако велика и снажна жица живота! Могао бих вам навести сјајне историске личности, које можда не би биле тако велики људи, да се нису онако много смејале. Мислите ли да би Хенрих IV. могао урадити што је урадио, да није за помоћника имао своју веселост? Кад му је преник био пробивен, кад су га непријатељи оштро гонили, кад су га пријатељи издавали, кад су му финансије биле на измаку, осећао се често врло близу очајања; али би на један пут с његових усана потекла каква досетка, која би одагнала бригу у грохотни смех. Питао сам једнога дана г. Лесенса, која га је снага одржала кроз толика искушења, обмане, непријатељства! „Моја веселост!“ одговорио ми је он; „укроћавао сам људе и ствари, показујући увек весело лице.“ Најпосле, најславнији од наших живих људи, онај, чијој слави није ништа недостојало, на чак ни клевета, ни захвалност, мислите ли да би могао, у седамдесет петој години, извршити део нашега спасења, да, с времена на време, у сред најстрашнијих искушења, његова јуначка веселост није му добаћивала весели, грохотни смех? Грохотни смех, то је сунчани зрак! То је гутљај чиста ваздуха! Смејте се, дакле, пријатељи! Смејте се! Трчите, играјте се док сте још око двадесетих година... Остаће вам што год од тога, можда и у седамдесетој, и то ће вам помоћи да их подносите! Смех је налик на талас добра вина, то је лек за старце!“

Спенсер, један од највећих мислилаца нашега века, грко јадикuje због неговања детињег духа на штету телесне снаге. Не може да се начуди како многи и многи школски људи не виде колико је брига за добивањем знања потисла бригу за развијем тела. Овај велики философ тражи да човек буде најпре *здрава и снажна животиња*, па вели:

„Они, који у ревности да им деца што више науче, занемарују њихова тела, не помишљају да успех у свету више зависи од *снаге* него од *знања*, и да онај који главу пуни знањем, а поткопава своју снагу — сам себе уништава. Јака воља и неуморни рад, који излазе из обилате животне снаге, у великој мери накнађују и веће недостатке у образованости, а кад се вољи и снази дода и најобичнија образованост, која се добива без жртвовања здравља, онда све то обезбеђује оному, који то у себи има, победу над такмацем, изнуреним претераном науком, па макар он био и чудовиште од учености.“

О једној учитељској школи вели Спенсер ово:

„Овде, под надзором владе, од које би се могло очекивати више разборитости, него ли од учитељица приватних школа, налазимо овакав распоред дневнога рада:

У 6 часова ђаци се буде;

Од 7—8 часова учење;

Од 8—9 часова читање библије, молитва, доручак;

Од 9—12 часова учење;

Од 12—1¹/₄ часова одмор, шетња или друга телесна вежбања, али се често и то време потроши на учење;

Од 1¹/₂—2 часа ручак (траје 20 минута);

Од 2—5 часова учење;

Од 5—6 часова чај и одмор;

Од 6—8¹/₂ часова учење;

Од 8¹/₂—9¹/₂ часова приватно учење као припрема за сутрашње часове;

У 10 часова у постељу.

„Тако се од двадесет и четири часа посвећује осам за спавање; четири и четврт за одевање, молитву и јело и за кратке одморке; десет и по часова дају се учењу; а један и четврт телесном вежбању, које је добровољно, а често и са свим изостаје. Али не само да десет и по часова прописана учења често нарасту и на једанаест и по, јер се време одређено за телесно вежбање потроши на учење, него неки ђаци устају и у четири часа изјутра да се припреме за часове у школи, а учитељи их још на то подстичу! Научна грађа коју морају савладати у задано време тако је опширна, а учитељи, којима је највише стало до те части, да им ученици добро прођу на испитима, тако их обадрвају на марљивост да им питомци троше дванаест или тринаест часова на душевни рад!

„Не треба да будемо пророци, па да видимо како су тешке ране задане телу. Један нам је од укућана приповедао, да они васпитаници, који долазе свежега лица, за кратко време побледе. Болести су честе: увек је који ученик у списку болесника.

„Да такав ред влада у школи, која је донекле узоран завод, основан и надгледан најпросвећенијим људима нашега доба, тому се заиста морамо чудити. Да строгост испита, уз кратко време које се одређује за приправу, гони учитеље да упропашћују здравље оних ученика, који дођу у такав завод, доказ је, ако не суровости, а оно ужасне глупости.“

Тако говори човек који зло јасно види и с тога вели: „да је природа тачна рачунатељка, па ако тражиш од ње у једном обзиру више, него што је она кадра дати, рачун се изравна тиме: што ће она тај издатак на другом месту откинути...“

*

Пре четири године постављени су по нашим средњим школама лекари, који држе предавања из хигијене; мере ученике у почетку године, и, у опште, воде рачуна о ученичком здрављу. То је већ један

корак у напред. Само што лекар неће бити кадар да *сам* постигне жељени успех: њега морају потпомоћи *сви наставници*, јер су они много ближе ученицима. Поред хигијенских упутстава могу доћи упоредо и упутства из гимнастике. Што наставници не стигну да ураде с ученицима у школи, наставиће добро упућени ученици код својих кућа. И кад би ученик још и то знао, да ће давати рачун о својем вежбању код куће, он би *сваки дан* (а то и јесте главно!) извесно време употребио на гимнастику. У почетку године испитали би се сви ученици: колико и каквих телесних покрета могу учинити, колико н. пр. могу: скочити, бацити се камена одређене тежине и на који начин; колико могу учинити разних покрета руку и ногу. Успех у свем овоме могао би се поредити свака три месеца. Тачно сазнање о телесној снази и окретности њиховој (да ли им снага расте или опада) било би поуздано средство да се познаду и они непосредни узроци који су здравље оштетили или ослабили. На тај би се начин ушло у испитивање и њихових станова, хране, и у опште целог начина живота њихова, те би тако и најскривенији узроци изишли на видело и били би за времена уклоњени. Према томе би се удешавао и школски рад, и тако названа *оутерекеност у настави* постепено би уступала место трезвеном и смишљеном распореду научнога градива и умнога рада.

Да школска омладина заволи витешке игре и утакмице има једно просто средство, којему се не даје још онолика цена колику оно заслужује. То су *излети*, које приређују наше средње и основне школе. Ови се излети већ од неколико година приређују у разне крајеве наше доне отаџбине. Мало која школа да није до сада приредила по један или више излета, и увек је успех био повољан: и наставници и ученици враћали су се с таквих излета телесно оснажени и душевно освежени. Само је још нешто недостајало тим излетима (екскурзијама), па да интересовање за њих буде много живље, а и корист од њих несумњиво већа, а то су: *заједнички састанци неколиких школа и утакмице између њих*. Кад се школе већ спреме да за неколико дана прекину предавања и да пођу по отаџбини, требало би да то чине у договору: да удесе, на извесној средокраћи, заједничке састанке, на којима би млади витезови окушали „снагу мишице и брзину ногах...“ На тим би се састанцима, поред витешке утакмице могле изводити утакмице и у песми и у музици; у декламовању и у певању уметничких и народних песама и у читању литерарних састава. Први покушај, као и свака друга новина, ишао би мало теже, али нема сумње да би се та новина брзо прихватила, и постала би за младеж неодољивом потребом. Један једини оглед то би потврдио.

Све ово вреди и за основну школу, само у мањој размери. Сваки округ и сваки срез у Србији имају по које историски знатно место, на којем се наставници и ученици скупљају, али како се проведе тај

за децу најсвечанији дан? Бива и то да много дете плачем обележи ту своју највећу свечаност. А зашто? Узрок је веома прост: наставници не знају како да забаве своје ученике... После свршенога помена дотичном јунаку и после прочитане беседе, наставници се склоне у један крај, а ученици у други, и сваки за себе проводи време како зна. А ништа није горе од пуне доколице, кад се не зна шта ће се од дугога времена... А како би се тај дан могао провести задовољно и весело у заједничким утакмицама у народним играма! Из искуства знам колико се живости и духа унесе у ове мале витезове, кад се приреде: трке, бацање камена, скакање и рвање. Најпре се изврши утакмица са сваком школом понаособ, па онда најбољи витезови из појединих школа учествују у заједничкој утакмици. Треба чути оно клицање младе Србадије, треба видети оне светле очи и она зажарена лица!... Зар се на тај начин не оживљују оне витешке слике из наших народних песама: „Маче војску српски цар Лазаре... Маче војску херцезе Степане..“ Треба прислушнути куцање младих срдаца, кад се кући својој врате, треба чути оно живо причање дечје и видети ону радост на лицима срећних родитеља! Свака је школа с тога заједничког састанка понела по које одликовање; нека је однела победу у трчању, нека у скакању, нека у најлепшем певању и т. д. А да би се свака школа могла чиме год одликовати, треба удесити да игре буду разнолике. А то је могућно, јер само бацање камена има четрнаест разних облика. Ко се одликује у бацању камена с места — неће тај успех показати у бацању из трке. Тако је и са скоком и с трчањем. Ко буде први у скакању с места, неће бити у скакању из трке или у прескакању; ко буде бржи на мањем одстојању, неће бити издржљивији на дужем; ко буде јачи у рвању у кости, неће бити вештији у рвању у појас и т. д. На тај начин пробудиће се живо интересовање за јуначким играма и у деце и у наставника, и гимнастика ће кроза школу ући у народ.

Кад школа то постигне само с једним нараштајем, онда ће јој они доцнији помоћи, те неће остати довека усамљена, као што је данас. Додајмо овим излетима и присуство родитеља, па смо приближили једно другом школу и кућу, што се ни на какав други начин не може постићи. Ако с те стране не покушамо, биће нам узалудно запомагање по школским листовима; биће без икаква резултата хладно разлагање на конференцијама, које родитељи походе увек као под морање. Истина је да ће у почетку то бити необично па и потешко, али шта има тешко за родитеља и учитеља кад је реч о здрављу и о срећи наше деце?!...

Нама, родитељима и учитељима, ваља знати да је за истинско васпитање и образовање наше деце онај начин најбољи, који је за нас најтежи... Али тај велики терет донеће нашој деци срећу, а нама благослов.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ТЕХНИЧКА НАСТАВА У АМЕРИЧКИМ СЈЕДИЊЕНИМ ДРЖАВАМА

Начин школовања у Америци разликује се знатно од начина школовања у Европи. Докле је с ове стране океана усвојено више једнолико школовање, дотле с оне стране океана, може се рећи, не постоји никакав ред ни у погледу постанка школа, ни у погледу наставног плана, ни метода учења.

Већина школа у Америци самоникла је. Оне су постајале према моментаној потреби околине, а готово увек са ограниченим задатком, који се понајчешће своди на давање најпотребнијег знања за практичан живот.

Ма да се тим начином школовања могло школовање ширити у што већу масу народа и ма да је тај начин одговарао карактеру Америчана, да са што мањим утрошком времена прибави оно знање које ће моћи одмах применити и тиме повећати своју зараду, ипак велики број школских људи у Америци није задовољан резултатом таквог школовања. С тога се у новије доба опажа јака струја за што темељнијим образовањем са више једноликим школовањем.

У погледу правца школовања преовлађује у Америци реалистичан правац и то како у нижим тако и у средњим и у вишим школама. Али при свем том сами инжињери истичу потребу да се ради добијања тако названог општег образовања установи хуманистични курс како у средњим тако и на вишим техничким школама.

Данас се дакле не само код нас у Европи, него и у Америци живо претреса питање о начину школовања.

О томе, у ком се правцу тежи да преобрази настава у Сједињеним Државама у Америци, као и о томе, како су у тим државама постајале и како су уређене школе у опште, а поглавито техничке школе, штампано је леп реферат Р. Kreuzpointner у часопису удружења немачких инжињера (*Zeitschrift des Vereines deutscher Ingenieure*), свеска 4 од 1903 године.

Вредно је да тај реферат у ширем изводу прикажемо читаоцима овога листа.

У уводу писац излаже кратак преглед о начину свеколиког школовања у Сједињеним Државама Америчким. За тим у засебним одељцима говори :

- 1., О основним или народним школама;
- 2., О средњим школама;
- 3., О школама са ручним радом;
- 4., О техничким вишим или инжињерским школама;
- 5., О нижим стручним и продужним школама;
- 6., О школама путем преписке и читањем.

Као особину америчких школа писац истиче разноврсност њихову погледу наставног плана, у избору предмета и законских прописа, као и у погледу услова за пријем у техничке школе.

Главно обележје за све врсте америчких школа јесте у томе, што су се свака за се развијале сасвим слободно и произвољно. То се обележје види и у основним и у средњим школама, као и на академијским и вишим школама.

Држава се није мешала нигде, нити је водила какав надзор над постанком и радом у школама.

Често је била довољна воља и заузимљивост појединца, те да се заснује школа овог или оног правца.

У Савезним Државама нема ни општих школских закона нити опште школске управе. С тога не постоји ни утврђен наставни план, као што је то у европским школама.

Под министарством унутрашњих послова постоји у Вашингтону одељење под именом „Bureau of Education“, али само као саветодавна установа, а иначе поглавити је задатак тога одељења прикупљање статистичких података.

У новије доба осећа се потреба да се то одељење издвоји и установи министарство просвете.

Међутим, савезна је влада потпомагала оснивање школа тиме, што је у циљу оснивања или издржавања школа уступала школама знатне површине земље. Ма да је та помоћ местимице и злоупотребљавана, ипак је била осетна, јер без те помоћи не би могли постати многи универзитети.

Површина уступљене земље ради подизања школа износи преко 86 милиона дана орања.

За разлику од досадањег чисто месног управљања школама, почиње лагано али поуздано да се све јаче развија државни надзор над јавним школовањем.

Народне Школе (Common Schools).

Како реферат има за циљ само техничку наставу то писац реферата правда своје излагање о народним школама тиме, што у те школе све више продира ручни рад, тако да ће у скорој будућности та врста наставе постати основа за средње школе, које опет служе као приправне школе за гимназије и универзитете. Према томе ће народне школе знатно утицати на даљу техничку наставу.

У колико се буде темељније изучавао ручни рад у народној школи, у толико ће се корисније моћи средња школа посветити припремању ученика за гимназију и универзитет. А ко не би отишао на вишу школу, добиће у средњој школи бољу и кориснију спрему за живот.

Америчани у опште полагају много на практичну наставу у школама и у томе погледу иде се тако далеко, да чувени инжињери захтевају изведбаност у ручном раду као услов за пријем на универзитет и вишу техничку школу. Тај захтев повлачи за собом јачу пажњу тој врсти наставе како у средњим тако и у народним школама, пошто су те две врсте школа у Америци нераздвојне и сачињавају једну целину у погледу народне наставе. Средства за ту наставу прибављају се општим порезом, докле су, изузевши неколико државних универзитета, гимназије (Colleges) и све врсте универзитета и виших техничких школа приватне установе, које само у ређим случајима добијају државну помоћ.

У народну школу ступају деца од шест година, а свршавају је у четрнаестој години. Учење дакле траје осам година.

Где има игралишта за децу, тамо се примају и деца од четири године, и тад проведу у школи десет година.

Године 1902. било је у Сједињеним Америчким Државама 439.596 учитеља, од којих су 317.204 женске.

Како је те године било 78,544.816 становника, то изилази, да по један учитељ долази на 179 становника.

Школу је посећивало 15,925.887 деце. Школских зграда било је 245.076.

Укупна вредност школеке имовине износила је 1902. године преко три милијарде динара.

Издаци на школе изнели су 1902. године преко једанаест хиљада милиона динара.

На једног становника долази годишњи издатак за школе око 15 динара, а на једног ученика око 109 динара.

Од укупног броја становника у 1902. години било је 20,98% у народним школама, 0,94% у средњим, а 0,31% на вишим школама.

Од укупног броја ученика по свима школама, посећивало је 1902. год.: народне школе 94,38%, средње школе, 4,21%, а више школе 1,41%.

Средње Школе (High Schools).

Прва средња школа основана је у Виргинији 1622. године, а друга у Бостону 1635. године. То су биле тако назване латинске школе, са искључиво класичким правцем наставе. Прва пак средња школа, која није била искључиво класична, отворена је 1821. године у Бостону.

У колико је више продирао свест за што широм наставом, у толико су и средње школе све више јачале, водећи рачуна о тежњи Америчана, да се настава удешава тако, како ће сваком детету стојати отворен пут да може своје образовање завршити на универзитету.

Докле се год и у Америци сматрао чисто класичан правац наставе и на универзитетима као правац којим се достиже највиши ступањ културе, дотле је и кретање средњих школа било утврђено. Али, чим

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

је почела индустрија да тражи већу количину техничког знања, јавила се потреба да се поред класичких предмета унесе предмети комерцијалних и других наука. Услед тога јавља се у средњим школама подела на два курса: класички курс (Classical course) и научни курс (Scientific course). Поред та два курса има школа и са трећим, комерцијалним курсом (Commercial course).

Као главни сматра се још једнако класички курс. У обичној средњој школи дели се и класички и научни курс на по четири разреда, који се у класичном означавају са IV, III, II и I, а у научном курсу са D, C, B и A.

Наставни план у главном је овакав:

ПРЕДМЕТИ	Класички курс				Научни курс				НАПОМЕНА
	Разред				Разред				
	IV	III	II	I	D	C	B	A	
Енглески	4	2	2	18 часова из означених предмета и осим тога још физика, тригонометрија, зоологија и цртање.	4	2	2	18 часова из означених предмета и осим тога још тригонометрија, зоологија, физика, цртање и народна економија.	Бројеви означавају недељни број часова за један предмет. Бројеви у заграда означавају часове који се замењују другим предметима.
Латински	6	5	5		6	4	(2)		
Грчки	—	4	5		—	—	—		
Француски	—	(4)	(1)		—	(4)	(2)		
Немачки	—	(4)	(1)		—	(4)	(2)		
Алгебра	2	2	2		2	3	3		
Геометрија	2	—	—		2	3	3		
Историја	—	—	3		—	—	4		
Природне науке	2	—	—		2	—	—		
Хемија	—	—	—		—	2	4		
Ботаника	—	—	—		—	—	2		

Међу тим, као што је поменуто, наставни план није у свима средњим школама једнолик. Осим тога постоје сем народних средњих школа и друге врсте, као: Private High Schools, Boys and Girls High Schools, Evening High Schools и Manual Training High Schools.

У новије доба не само да се све јаче истичу природне науке у наставном плану средњих школа, него се хемијске и физичке лабораторије сматрају као неопходно наставно средство.

Исто тако све се више укорјењава систем слободног бирања (elective system). По томе систему одреде се два до четири предмета као обавезна, а остале предмете бира ученик сâм, али тако да увек има утврђени број недељних часова.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

Лабораторије поглавито служе наставницима за тумачење предавања, а ређе се пуштају ученици да у њима раде. Установа јаче лабораторијске наставе на рачун наставе из књиге означава се као велики напредак у погледу начина учења у средњим школама. Тај напредак изазвао је, да се такав систем наставе примени не само на природне науке, него и на друге предмете. Тако н. пр. при изучавању литературе мање се сада полаже на граматичку теорију, а више на непогрешно исписивање или излагање чувених дела.

Укупан број ученика средњих школа износио је 1902. год. 734.760.

Којим су предметима ученици нагињали види се из ниже означеног прегледа, у коме су изложени предмети, који су предавани и колико је од сто ученика дотичан предмет слушало.

	слушало од сто	50,45	ученика
Латински	"	"	"
Грчки	"	"	2,63
Француски	"	"	8,29
Немачки	"	"	15,45
Алгебру	"	"	56,96
Геометрију	"	"	27,83
Тригонометрију	"	"	2,04
Астрономију	"	"	2,34
Физику	"	"	18,40
Хемију	"	"	7,56
Географију	"	"	22,83
Геологију	"	"	3,44
Физиологију	"	"	26,60
Психологију	"	"	2,19
Реторику	"	"	40,71
Енглеску литературу	"	"	45,08
Историју	"	"	38,91
Народну економију	"	"	20,79

Средње школе са ручним радом (Manual Training High Schools)

Задатак средњих школа са ручним радом може се упоредити са задатком реалних школа у Европи. Тим школама треба да се између средње школе и више техничке школе створи онакав нераздвојан однос, какав постоји између класичких средњих и класичких виших школа.

Почетак за оснивање таквих школа учињен је у држави масачузетској године 1870, увођењем цртања у средње школе.

А главни импулс за отварање школа са ручним радом дали су Руси својом изложбом у Филаделфији 1876. године. Вештачка израда индустријских предмета у руском одељењу учинила је тако ванпредан

Утисак на стручне кругове америчке, да су одмах отпочели претресати питање: на који начин да се приступи образовању радника.

Као последица тога покрета било је увођење курса за ручни рад на масачузетском технолошком институту у Бостону. Тај је курс установио године 1877. професор Runkel.

Између стручних или занатских школа и школа са ручним радом показује се разлика у томе, што прва врста школа обрађа пажњу једино извешаности у руковању алатима, не водећи рачуна о душевном образовању; међу тим се увођењем ручнога рада тежи, да се употребом алата као наставног средства у школи постигне равномеран развитак душевних способности код ученика.

Како у Савезним Државама нема у опште јединства у настави, то и у погледу увођења ручног рада у народне и средње школе нема никаквог система, него зависи од увиђавности и прегаоштва месних школских власти, а често и од заузимљивости једног јединог грађанина.

Дешава се пак и то, да се променом директора (који се бирају), или из штедње, или из партиских (политичких) обзира, избацује ручни рад из школе, у коју је већ уведен.

Несређеност наставе у опште, као и поменути обзир штедње и политике, дају често веома чудновату и непојмљиву слику школских управа у Америци; јер са политичким изборима стоје у вези и избори школских управа, у које улазе људи са свима могућим ступњима образовања. Услед тога се дешава у већим варошима, где сваки квартал (Ward) има своју школску управу, да су школе једнога квартала знатно боље и у погледу наставе и у погледу учитеља, него ли школа која може бити преко пута прве школе само у другом кварталу, ако улица квартале дели.

Међу тим несумњиви успеси школа са ручним радом чине, те такве школе хватају све шири круг.

Педагози налазе у тим школама веома погодно средство за васпитање, као и средство за разноврсност наставе. А раднички савези сматрају те школе као средство да радници постану више интелгентни и јачи у борби против капитала.

Као даљи узрок брзом ширењу школа са ручним радом истиче се и та околност, што су раднички савези противни шегртовању, које у Америци и иначе ишчезава. Према томе извешаност у ручном раду треба донекле да замени досадање шегртовање.

Даљи импулс за школе са ручним радом дају и више техничке школе, јер се мисли да су оне најподесније за спремање инжењера.

Покрет за те школе дакле долази са више страна и по свему судећи неће проћи много времена и настојавањем виших техничких школа увешће се једноликост у настави са ручним радом.

Професори и управници виших техничких школа основали су од пре неколико година удружење ради унапређења инжењерског обра-

збоља, под именом „Society for the Promotion of Engineering Education“. Циљ је тога удружења свестрано испитивање, допуњавање, исправљање и уједначавање начина учења, услова за пријем, издавања диплома и т. д. на америчким вишим техничким школама.

То је удружење имало 1902. године 275 чланова, а на своме је скупу у јуну те године закључило, да се за пријем на вишу техничку школу услови похођење народне и средње школе са ручним радом, исто онако као што се за универзитете и учитељске школе захтева похођење средњих школа са класичком наставом.

На тај ће начин средње школе са ручним радом постати приправне школе за више техничко образовање, а то ће опет изазвати, да се и у народним школама поклони већа пажња ручном раду.

Завођење школа са ручним радом налази и на опозицију, али је јавно мишљење већ толико задобивено за ту врсту школа, да ће се оне и поред све опозиције заводити у све већем броју.

Од тих школа очекује се сразмерно врло много. Тако се истиче, да ће се у њима ученик спремити за практичан живот, развиће му се осећање проматрања, ојачаће његова схватљивост, добиће хармонично образовање свих способности, тако да ће имати довољно развијену моћ размишљања и оцењивања. Са таквом спремом моћи ће сваки ученик боље да оцени, којим му правцем ваља поћи по довршењу те школе.

Ма да су наставни планови школа са ручним радом веома разнолики и у погледу броја часова за ручни рад и у погледу избора предмета, ипак, да би се добила боља слика о правцу и начину наставе у тим школама, неће бити на одмет ближе загледати у наставни план ма и једне такве школе.

У прегледу што долази изложен је наставни план централне средње школе са ручним радом у Филадельфији (Central Manual Training High School). (Види табеларни преглед на 49 страни)

Као најобичнији наставни план у погледу ручнога рада важи план школе: Manual Training High School Kansas City, Missouri. (Види табеларни преглед на 50 страни).

Осим предмета изложених у тим наставним плановима предају се у по неким школама и други практични предмети, као: штампање; фотографисање; прање; ручно ткање; вез; гравирање; цизелирање; стенографија; рад са писаћом машином и т. д.

У школској 1900—1901 години било је у поменутој школи у Филадельфији 17 наставника и 450 ученика. Издаци те школе били су: на плату наставника 41.000 динара; на школске потребе 15.300 динара; за набавку и оправку алата 4.000 динара; на разне потребе 1.000 динара; свега 61.300 динара. Школа Boardman Manual Training High School, Њу Хавен у Конектику, имала је исте године 22 наставника и 535 ученика, са овим издацима: плата наставника 113.400 динара;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разред	Доба године	Књижевност, Историја, Језици и т. д.	Недељно часова	Математика	Природне науке	Недељно часова	Црпље	Недељно часова	Ручни рад	Недељно часова
С.	1	Књижевност, Немачки или француски	3	Алгебра	5	5	Конструктивно Слободно	3	Столарски, стругарски на стигама (менгелима) ковачки дрворезачки	4
	2	Књижевност, Немачки или француски	3	Алгебра	5	5	5	Конструктивно Слободно	3	Столарски стругарски, ливене ковачки дрворезачки
Година прва	3	Књижевност, Немачки или француски	3	Алгебра	2	4	Конструктивно пројектовање	3	Израда кадуца од дрвета лимарски ковачки дрворезачки	4
	3	Историја Немачки или француски	4	Геометрија	4	Физика, Механика	5	Конструктивно пројектовање	3	Израда кадуца од дрвета лимарски ковачки дрворезачки
В.	1	Историја средњег века Немачки или француски	3	Геометрија	2	3	Пројектовање моделовање	3	Израда кадуца од дрвета стругарски, ковачки	5
	2	Историја Евроле Књижевност Немачки или француски	3	Геометрија	2	Физика, топчага светлост итд.	5	Пројектовање моделовање	3	Дрворезачки уграси, израда у гвожду
Година друга	3	Историја Сједињен. Држ. Нем. франц. или шпански	3	Алгебра	3	3	Конструктивно	4	Израда кадуца од дрвета стругарски, ковачки	5
	3	Историја Сједињен. Држ. Нем. франц. или шпански	3	Геометрија	3	Хемија	5	Конструктивно	5	Израда кадуца од дрвета стругарски, ковачки
А.	1	Државна администрација Предавање, књижевност Нем. франц. или шпански	3	Тригонометрија	3	3	Архитектура	5	Са машинама	5
	2	Државна администрација Предавање, књижевност Нем. франц. или шпански	3	Тригонометрија	2	Хемија	5	Конструктивно	5	Са машинама
Година трећа	3	Економија	3	Књиговодство	3	3	Електрицитет Физиологија	6	Са машинама	5
	3	Књижевност Нем. франц. или шпански	3	Књиговодство	3	Електрицитет Физиологија	3	Конструктивно Перспектива	3	Са машинама Примењена електротехн.

www.unib.rs ШКОЛСКЕ ПОТРЕБЕ 12.900 динара; набавка и оправка алата 4.350 дин.; разне потребе 26.650 дин.; свега 157.300 дин.

Школа Anna S. C. Blake Elementar Manual Training School, у Светој Варвари, Калифорнија, имала је 3 наставника, а 700 ученика, са овим издацима: плата наставника 15.900 дин.; школске потребе 2.300 дин.; разне потребе 3.190 динара; свега 21.400 динара.

Године 1890 било је у 37 вароши школа са ручним радом, а године 1901 изнео је број таквих школа 232.

У држави масачузетској, мора свака варош од 200.000 становника да установи школу са ручним радом.

ПРЕДМЕТИ	БРОЈ НАСТАВНИКА	БРОЈ УЧЕНИКА	
		МУШКИХ	ЖЕНСКИХ
Цртање слободном руком, декорисање	3	50	654
Цртање машина	3	528	26
Цртање акварела	1	10	45
Пројектовање и декорисање	2	45	205
Архитектура	1	20	3
Геометриско цртање	3	654	654
Стругарство	1	144	0
Израда калупа од дрвета	1	144	0
Столарство	2	280	0
Ливење	1	144	0
Ковање	1	80	0
Рад у радионици	1	45	0
Примењен електрицитет	1	26	0
Примењена механика, научна технологија	1	26	0
Електрицитет	1	26	0
Парне машине	1	26	0
Шивење	2	0	290
Израда одећа	2	0	168
Учење модискиња (помодарство)	2	0	64
Кување	2	0	154

У опште може се рећи, да се јавно школовање у Савезним Државама развија у таквом правцу, да средње школе добију карактер јавних гимназија (Colleges) и да се оне сматрају као неопходно продужење народне школе још за даље четири године, те на тај начин обавезно учење траје до осамнаесте године, на место досадањег до четрнаесте године.

Више техничке или инжењерске школе.

Школе у којима се спремају инжењери имају различита имена, али све оне више или мање имају исти циљ. Називи тих школа ови су:

Universities, Colleges, Technological Schools, Agricultural Colleges, Mechanical Colleges.

Виших школа било је у Савезним Државама 1901 године 647; од тих 132 су искључиво за женскиње. Од 473 универзитета и колеџа примају и мушке и женске ученике 336, а на 137 не примају се женски ученици.

У свима тим вишим школама било је школске 1900—1901 године 75.472 ученика и 27.879 ученица. Од 1889 године до 1900 повећао се број мушких ученика са 68% а женских са 159%.

Од поменутог броја ученика и ученица слушало је:

Класичне језике и литературу	46.613
Опште науке	26.311
Пољопривреду	3.843
Машинско инжињерство	5.623
Грађевинско инжињерство	3.532
Електротехнику	2.696
Рударство	1.509
Хемију	536
Архитектуру	391
Ткање	234

Занимљиви су подаци о броју слушалаца на вишим школама. Тако од 473 универзитета и колеџа било је њих:

20 са бројем ученика мањим од	10
59 " " " " од	10 до 24
70 " " " " " " 25 "	49
74 " " " " " " 50 "	74
42 " " " " " " 75 "	99
72 " " " " " " 100 "	149
45 " " " " " " 150 "	199
25 " " " " " " 200 "	249
13 " " " " " " 250 "	299
17 " " " " " " 300 "	399
5 " " " " " " 400 "	499
6 " " " " " " 500 "	599
3 " " " " " " 600 "	699
3 " " " " " " 700 "	799
1 " " " " " " 900 "	999
7 " " " " " " 1.000 "	1.199
4 " " " " " " 1.200 "	1.499
1 " " " " " " 1.500 "	1.749
6 " " " " " "	преко 1.750.

Универзитети и колеџи могу се у главном делити на три групе. У прву групу могу доћи све школе где се искључиво изучава наука и

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

технолозија, независно од ма каквог државног надзора, а са сопственим финансиjsким средствима.

Друга група обухвата школе, које су у тесној вези са другим универзитетима и колеџима, али које такође не подлеже никаквом надзору са стране. По неке од тих школа снабдевене су тако богато, да су у погледу издржавања независне; докле су друге упућене и на финансиjsку заједницу са већим заводом или са заводом из кога су се издвојиле.

У трећу групу долазе све оне школе, које су у погледу новчаном зависне сасвим или делимице од државне или друге које јавне помоћи.

У опште узевши наставни су курсеви подједнаки готово на свима вишим техничким школама. Скоро на свима учење траје четири године, од којих прве две служе на научну припрему за друге две са стручном наставом.

Од поменутих 473 универзитета и колеџа имају курсеве:

За грађевинске инжињере	101	школа
„ машинске инжињере	91	„
„ електротехнику	80	„
„ рударство	36	„
„ хемију	23	„
„ архитектуру	19	„
„ хигијенску технику	9	„
„ бродарство	7	„
„ топионичарство	6	„
„ грађење бродарских машина	5	„
„ железнице	5	„
„ наводњавање	2	„
„ шумарство	2	„

На тим школама предавало је 12.968 наставника и 1.940 наставница. Ове последње поглавито на припремним школама.

Услови за пријем, таксе уписне и школарина веома су различито прописане.

Исто тако ваља знати да 125 виших школа на којима има и техничких курсева, не могу се сматрати као праве више техничке школе, јер по неке од њих имају курс само за цивилне инжињере; друге само за машинске инжињере и т. д., иначе нема на њима ничега што долази на вишим техникама. И услови пријема, за такве курсеве, одступају од услова за друге курсеве.

Велика већина виших техничких школа тражи као услов за пријем сведоџбу о свршетку средње школе. У погледу осталих услова могу се више техничке школе делити на два ступња: 1., оне које захтевају јачу спрему и код којих учење за годину дана дуже траје, условљавају при

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

пријему знање из више алгебре, геометрије, физике у лабораторији и хемије, енглеског, двогодишње учење страних језика, историје Сједињених Држава, опште историје, цртања слободном руком; 2., оне које захтевају за пријем знање из алгебре, геометрије, физике, енглеског, једногодишње учење страних језика, историје Сједињених Држава, цртања слободном руком.

У погледу више наставе опажа се у новије доба и у Америци жив покрет. Увиђа се готово свуда, да ће у будуће бити потребно да се више учи и више да се зна и уме него до сада. Али исто тако тежи се да се време учења не само не продужује него да се по могућству и скрати. А то се може постићи, ако предавања буду мање развучена и разграната него што су сада.

Та је тежња јако избила на наставничкој скупштини National Educational Association, држаној у Бостону у јулу прошле (1903) године. На тој скупштини било је 30.000 наставника и наставница.

У свима предавањима као и за време претреса истицања је потреба преуређења целокупног школовања у Сједињеним Државама.

За сада су мишљења доста подељена у томе, да ли да се младим људима на вишој школи остави слободан избор предмета (elective system). По Eliot-у, председнику харвардског универзитета, треба да буде циљ више наставе у томе, да ученик један или два предмета темељно изучи, а да поред тога добро проучи и што већи број других предмета.

Ниже стручне и продужне школе.

На поменутој великој скупштини наставника, држаној јула 1903 године у Бостону, истакнуто је, да образовање масе народа америчког мора доћи одозго, то јест да треба повећати број виших школа и универзитетских слушалаца, те да се може у довољној мери утицати на образовање масе, јер су се показали као безуспешни покушаји, да се маса образује утицајем одоздо.

У прилог тога мишљења говори непобитна истина, да је индустријско и техничко школско образовање продрло у народ утицајем више техничке наставе и утицајем универзитета.

Услед природног богатства земље могла су раније напредовати многа индустријска предузећа, ма да су нерационално заснована. У то, тако названо пионерско доба америчке индустрије, довољно је било сразмерно мало знања, па да сваки америчанин буде мајстор многих заната.

Доцније, кад се тражило већих напора за оснивање индустријских предузећа, све је више продирало уверење, да се без јаке више техничке спреме не може ни мислити на успешно развијање индустрије.

То је дало повода, те је још 1865 г. основан у Масачузету Технолошки институт, а 1868 год. у Ворчестру политехнички институт и

друге више техничке школе, које су се користиле законом од 1862 г., по коме су тим школама уступане у својину велике површине земље.

За начин школовања у Америци карактеристичне су речи председника масачузетског индустриског института, Д-р Причета (Pritchett), који је, на поменутој скупштини у Бостону, насликао особине Америчана у погледу школовања овако:

„У нашим се школама огледа особина нашега народа, да са мало знања много предузима. Америчанин је окретан, енергичан, зна се помоћи и — површан је. Он се може са мањом количином знања боље да протури него ли грађанин друге које земље, а и школа га упућује у томе правцу. У пионерско доба наше државе биле су од неоцењене вредности предузимљивост, поузданост у себе самога и грозничава журба наше расе. Те су особине и данас потребне, али у утакмици са ваљаним образовањем, марљивим изучавањем и темељним знањем недостаје тим нашим пионерским особинама снага издржљивости“.

То што је Д-р Причета речима исказао, изгледа да је инстинктивно осећао шири круг мислених људи у Америци, јер се у многим местима прегло на рад у томе правцу, да се даде што боља прилика маси народној, да може своје знање допунити и усавршити дужим школовањем.

У тој тежњи осниване су стручне и продужне школе, као и тако назване школе путем преписке, које су се нечувано брзо развиле.

За стручне школе у ужем смислу, или управо за занатске школе, до сада није било повољних услова, јер у целој Америци има само једна стручна школа, која се јавним порезом издржава, докле су продужне школе и школе путем преписке приватна предузећа.

Најстарија је продужна школа у Њу-Јорку (New-York Trade School), коју је године 1881 основао Richard T. Auchmuty, као приватно предузеће. С почетка та се школа морала борити са многим незгодама и имала је јаку опозицију од стране радничких савеза.

Савладавши све незгоде и показавши да из те школе могу да изиђу спремне радничке снаге, сузбијена је ускоро и опозиција радничких савеза.

Начин учења у тим школама носи назив свога оснивача: „Auchmuty system“, а обухвата како практичку тако и теориску наставу и то тако, да ученик добије не само извећбаност у ручном раду него изучи и теориске основе.

Наставници тих школа су искусни практичари. Али пошто они немају довољно наставничког дара, то се додаје сваком наставнику по један или два помоћника, који под руковођењем наставника поучавају ученике.

Предавања се врше и дању и у вече. У курсевима са дневним учењем ради се: цртање, столарство, зидарство, украшавање кровова, електрично инсталисање, бојење, фреско живопис, полагање цеву, ин-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

www.dmlb.rs

сталисање спроводника за пару и топлу воду, као и сви остали занати, који се примењују при грађењу зграда. Слични курсеви се дају и у вече. Сваки курс траје четири месеца, а завршује се испитом. Сведоџба се не добија докле ученик на испиту не покаже да је довољно спреман.

Те школе посећују многи радници, који су учили прост занат и ту се усаврше толико, да по свршетку школе добијају знатно већу зараду.

При свем том чисто стручне школе морају још да савлађују отпор, који долази од извесне зебње народа и самих радника, јер их сматрају као установе, које користе само приватним предузећима, фабрикантима и предузимачима, и с тога се противе давању порезе за те школе. А радници, поред тога, доказују, како иоле бистар младић може и без школе за неколико месеци да научи сваки занат онолико колико му треба, да може радити. Кад им се на то одговори, да ће школован радник више зарађивати, они упућују на примере, који се доиста дешавају у већим фабрикама, да ни радници са школском спремом нису боље плаћени. Осим тога, смета стручним школама и то, што је доста олакшан приступ на техничке школе и сваки тежи, кад већ иде у школу, да добије већу спрему и тиме обезбеди себи и бољу зараду, јер стручне (занатске) школе не дају такву спрему, да ученик може, кад зажели, продужити учење на техничкој школи. С тога се радије посећава школа са ручним радом, пошто из тих школа има се отворен пут на све стране.

Школе путем преписке. (Correspondence Scholos).

Слаб одзив према стручним школама изазвао је у Америци особену врсту школовања путем преписке. По томе начину школовања учење се не врши у школи, усменим предавањима, него написмено, писмима, упућивањем на читање књига, давањем цртежа и прегледа.

Такав начин учења изгледа да је веома прилагодан Американима, јер се брзо разграно у оне кругове који нису могли добити ни у народној ни у средњој школи потребно им знање у пословима индустриским и трговинским.

Ширењу тих школа допринело је и то, што су оне постале пре него што су почеле да се оснивају школе са ручним радом.

Осим тога онажа се, да школе путем преписке напредују поглавито онамо, где нема ни вечерњих школа.

Том врстом учења поглавито се користе они радници, занатлије и трговци, који осећају да им недостаје знање потребно за практичан живот.

Са педагошког гледишта може се порицати трајна корист таквог начина учења, јер се преписком не може заменити усмена настава и тумачење. Али искуство у Америци потврђује да се стрпљењем може постићи успех и помоћу штампаних упуштава, нарочито кад су захтеви

у погледу знања скромни. И све донде докле буде могуће пролазити са површним знањем, све ће дотле и тај начин учења напредовати. Чим пак експлоатисање природних добара постане више отежано, јавиће се надмоћност темељнијег знања над површним, а тада ће нестајати и свих школа, које дају само површно знање. Тада ће се схватити важност и потреба више наставе.

Највећа школа за наставу путем преписке постоји у Скрантону (Scranton), која има годишње преко 20.000 ученика. Осим тога таквих школа има у Чикагу, Њу-Јорку и Бостону.

Начин и трајање учења скоро је подједнак у свима тим школама. Поглавити рад састоји се у томе, да онима који су на каквом занату, у каквој радњи или су се одали техничком позиву, објасне суштину и појединости дотичног посла или дотичне врсте рада. То се постизава писменим упутствима и објашњењима, која се кратко али прегледно израђују, тако да их дотични ученик може без муке разумети. Том разумевању доприносе знатне и многобројне слике, које се дају уз упутство.

Успех тих школа најбоље се види из података о таквој школи у Скрантону. Та школа постоји 13 година и за то време прошло је кроз школу 575540 ученика. До јуна 1903 године прегледано је 746424 задатака (лекција). Око 400 наставника, са асистентима, раде у тој школи на прегледу задатака и давању одговора и упустава.

Од ученика, који су сада у тој школи, учи 20% цртање; 18% електротехнику; 18% трговачке науке, а остали се деле на друге предмете и струке.

Покренуто је питање да ли се те школе не могу усавршити, тако да ученици њени могу добити приступ и на више школе. По свему пак судећи, њихов ће задатак остати да дају спрему за стручне школе и да дају већу спрему и образовање радника. На завршетку овога реферата писац истиче покрет, који се јавља код инжињера са вишом спремом, у томе правцу, да се техничко-математичко образовање инжињера допуни литерарним или хуманистичким курсем. Ту тежњу исказао је и професор Balcer у предавању држаном у Society for the Promotion of Engineering Education, овим речима:

„Код инжињера се истиче карактерност, јака моћ оцењивања, темељно знање свога посла, али му често недостаје оно знање, које се подразумева под општим образовањем и с тога инжињер нема онакав и онолики утицај, какав би по својој спреми требао да има.“

На Massachusetts Institute of Technology у Бостону основан је прошле године курс за докторе инжињере, који се степен даје само онима, који докажу, да су на ма који начин допринели решењу каквог важног задатка занатског, индустријског, трговачког или општинског. Ступањ доктора инжињера, једнак је са ступњем доктора филозофије.

Н. И. Ст.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

УВОД

У ИЗУЧАВАЊЕ РУСКОГ ЈЕЗИКА, С НАРОЧИТИМ ОБЗИРОМ
НА ШКОЛЕ И САМОУКЕ¹

I

Како треба самоучки учити руски?

На то ћемо питање овде дати опширан одговор, како бисмо олакшали учење тога језика свакоме ономе, који би зажелео то сам учинити. Многи, који ово јасно и одлучно хоће, ипак често није у стању ни отпочети, јер не зна *како* ће и, што је најгоре, понеко изгуби пуно времена при том савим излишно. И из искуства знамо, да упути за самоуке руског или маког другог језика, науке или уметности, не могу бити бескорисни.

Свак зна, да је неки језик или машто друго лакше научити од учитеља, него ли самоучки, с'м. *Viva vox docet* (Жива реч учи човека)! Књига никад не може заменити учитеља. Шта више и гледати, како се шта ради, „крати очима“, није исто, што и учитељева реч. Па ипак, свако може с не много труда и времена научити руски сам, без учитеља. Сва се ствар састоји у томе, да самоук има неке системе или методе, начина или реда у поступању. До тога, разуме се, може и сам доћи, т. ј. учећи неки језик или машто друго, сам ће увидети, да треба читава система правила за тај посао. Истина, дотле може доћи не само доцкан, него за такво искуство мора и много платити у труду и времену. То је тако нарочито и зато, што не уме изабрати zgodne књиге за ту ствар. Губљење времена без потребе уопште је неизбежно код самоука. Ово је тако и онда, кад добије и добре упуте за поступање. Зато се лако може разумети, колико ће самоук уштедети времена, кад добије обавештења о томе, како му ваља радити.

Још нешто, сем упута, потребно је за самоуке. То је, да зна шта хоће и да не изнемогне због сваке препреке или сметње. Или друкчије, да има прво стрпљења, издржљивости и истрајности и друго јасно и тачно одређен циљ. Имадне ли једно и друго и добије ли од кога добре упуте за поступање, онда ће имати успеха. Напротив, ако му што од поменутога недостаје, онда је више или мање сумњиво, да ли ће научити оно, што је започео.

Ко хоће сам да научи макакав језик, па и руски, нек пође од лектире и нек се не престано држи. Све остало, граматику, речи, стилистику и т. д., као и говорни језик и познавање руског народа нек учи из лектире. Она нек му буде центар рада, почетак и свршетак започетог учења. При том нек му од прве до последње лекције буде главно оруђе посматрање. Без посматрања апсолутно је немогуће научити што. Граматика и фонетика, т. ј. фонетички правилно произвођење туђих речи, туђег језика, најлакше, најбрже и нај-

¹ Видети наш чланак „Познавање народа и учење језика“ у „Педагошком прегледу“ 1903.

позданије тако се учи. То значи, човек непрестано и непрестано посматра и из многих посматрања мора се закон или правило само по себи појавити. Јер, посматрање без упоређења и тражења узрока не може се замислити.

И самоучко и школско учење руског и сваког другог језика може се поделити на три дела или курса. Први и други курс непосредно су језиковни, трећи пак тек је посредно такав. Другим речима, сва три курса иду на то, да се научи руски, само што код трећег ученик нарочито проучава руски народ у садашњости и прошлости и на тај начин проширује већ задобивено језиковно знање. Док ученик не сврши први, не прелази на други, а док не буде готов с овим, не прелази на трећи курс. Доклегод трају сва три курса самоук (или и учење у школи) никако не прелази на слободну лектуру; њему је за све то време потребна само одређена лектура и никаква друга. Ми ћемо сад прво изложити укратко сва три курса, а потом ћемо један по један опширно описати и навести све књиге и друга наставна средства, из којих самоук може научити руски.

У првом, основном или нижем курсу самоуку и ученику лектура је читанка. Коју ће читанку узети самоук или ученик у школи, није никако знатна ствар. Јер, да она буде добра, треба да испуни два захтева. Прво да иде од блиског одаљеном, од лакшег тежем, од конкретног апстрактном, а друго, да пружи најосновније знање, потребно за познавање руског народа у садашњости и прошлости. Уз ово читанка треба да садржи велик део чланака и добар речник с тачним фонетичким транскрипцијама, добре слике и карте, објашњења и т. д. Пошто на српском језику немамо такву читанку, то самоуку или школском ученику ваља узети какву руску читанку за руске школе. Од грдно великог броја таквих књига на руском језику, најбоље је узети за наш посао оне читанке, које су намењене руским школама с неруским ученицима, н. п. пољске, немачке, татарске и т. д. народности. Текст у њима свуд је с означењем гласодара и садрже упуте за изговор, граматичка, ортографска, стилистичка и т. д. вежбања. Једном речи, овакве читанке, уз које иду и нарочити речници с руским и немачким објашњењима, могу само како може бити помоћи и самоуку и ученицима у школи у изучавању руског језика.

Пошто је изабрао читанку, самоук ваља да научи прво руска писана слова, која, и ако су иста као наша, ипак имају понешто другачији изглед. Потом прелази на читање. Ко учи сам или с учитељем без фонетичког образовања, тај одиста неће никад научити руски читати из старинских „правила за изговор“. Сва та правила и поред учитеља с фонетичком спремом, апсолутно ништа не вреде. Јер, у њима се никако не казује, каквих гласова имају у руском (француском и т. д.) језику, него се говори само о знацима, који ни близу не представљају графички живу реч. Из њих самоук може научити само нешто врло мало и издалека налик на руски фонетички правилан изговор. То је зато, што ће он уствари научити изговарати *српске* гласове, уместо руских. Зато, ако хоће правилно да чита и говори, нек узме што пре

руску фонетику, т. ј. такву књигу, која описује руске гласове. Али, и одатле неће то научити, ако не чује и не посматра фонетички правилан изговор из живих руских уста. Отуда се самоук мора за почетак задовољити тим приближним изговором руског језика. Макако спочетка читао, нег самоук одмах од првог дана пази на место руског акцената с највећом доследношћу. Ово је неизбежан услов за говорење, зашта самоук кадтад и неочекивано може добити прилике. Поред читанке, за ово му могу послужити и нарочите књиге, које ћемо навести.

Без вежбања никад нико ништа није научио, нити ће научити. Самоукова су вежбања од две руке — усмена и писмена. Она су врло разнолика и иду на то, да потпуно замене свако превођење. Самоук нег много и често гласно чита, нег сам себи препричава прочитано, нег сам себи казује плав или диспозицију дотичног чланка и т. д. Сва та вежбања могу се у исти мах извести и усмено и писмено. Чим ученик прочита дотични читаначки чланак, чим испише из њега непознате речи и чим разуме комад, одмах прелази на преписивање, препричавање и друга усмена и писмена вежбања.

У први курс долази и граматика. Она је несумњиво корисна. Али не за сваког, н. п. за децу сасвим није корисна при изучавању туђег језика. Ко је непомирљив непријатељ граматике, тај може јако смањити граматичка вежбања или их и потпуно изоставити. И без икакве граматике може се научити сваки језик. За оног, ко зна већ неку граматику, за њега ће бити корисно и лако узети и руску. Али, ако узме граматику, онда је не сме учити одвојено и опширно, а још мање систематску. Уместо тога, нег узме само најбитније и најпотребније из руске граматике. Граматику ће учити тако, што ће се вежбати на појединим читаначким чланцима онолико, колико кад који пружа грађе за граматичка вежбања. Све, потребно из граматике, самоук учи на основи рођеног посматрања и упоређења, суђења и закључивања, дакле, на основи властитог граматичког истраживања. Памћење готових правила из књиге-граматике сасвим је без вредности. Тек пошто *овако* научи граматику, тек онда долази систематска и одвојена граматика.

Да самоук мора учити „речи“ по себи се разуме. У књигама за учење туђих језика по старој методи, увек је било и „речи за учење напамет“, јер су се речи по њој одиста тако и училе. Самоук по новој методи никако не учи речи напамет. Он ће их учити простим понављањем, али не механичким, него друкчије. Самоук, ако врши сва вежбања, која му се препоручују, онда ће тиме толико пута поновити исту реч, да ће је морати и упамтити. Не упамти ли их сад, запамтиће их доцније, јер се оне безброј пута јављају у читанци. Речи, дакле, самоук учи из лектире, а не из граматике и одвојено, као по старој методи. При том пази, као што је речено, на место гласоудара и уз то на ортографију.

Из овог излази, да први курс иде на то, да ученик научи најпотребније речи и обрте, најважније из граматике и из познавања руског народа и т. д.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.uns.edu.rs

После њега треба да дође други или средњи курс. Цео тај део учења мора, наравно, имати плана и системе, као и први. Овде самоук ради исто онако као и у првом, т. ј. чита, учи речи, вежба се и т. д. и непрестано тражи прилике, да говори руски. Без говорења нема правог знања руског и сваког другог језика. На овом курсу може ученик прећи и на систематску граматику, али само тако, ако је граматичку грађу већ савладао индуктивним путем. Завршетак тога курса може бити у томе, да самоук проучи руске школске књиге за све предмете с језиковне стране, како би обогатио своје знање и стручним изразима из појединих знања, умења и наука. Све знање руског језика, које се постиже на првом курсу, овде се, дакле, проширава и завршава, али како је за знање сваког језика потребно познавати и народ, чији језик учимо, то трећи курс има искључиво служити томе.

На трећем, вишем или курсу познавања руског народа, дакле, самоук посредно учи руски. Циљ тога курса није у томе, да ученик дубоко и научно уђе у познанство с руским животом у садашњости и прошлости. То би било и погрешно и излишно. Уместо тога, он ваља само онолико да зна, колико сваки образован Рус, који је прошао кроз школу и живот. Дакле, мора прочитати читав низ књига, које је прочитао и сваки образован Рус. Трећи курс састоји се, према томе, у простом читању разних дела, која ће самоука упознати с руском географијом и историјом, с историјом руске књижевности, с руским животом у кући и у држави, једном речи с руском културом у садашњости и прошлости.

Сад, пошто смо упознали читаоца с целокупним током учења руског језика, прелазимо на опширно излагање упута за *први, нижи или основни курс руског језика за самоуке*. Уз ово ћемо обратити пажњу и на класну наставу руског језика.

Као што је речено, први курс оснива се на лектури, коју представља читавка. Коју ће читанку узети ученик, који учи руски самоучки или у школи? Да није свеједно, коју ћемо такву књигу узети, разуме се по себи. За избор лектуре, дакле, ваља имати неких начела: читанка, коју чине ма- како изабрани чланци, не може никад послужити за учење језика. Прво је начело, да читаначки чланци буду написани и поређани тако, да одговарају духовном развиту онога ученика, коме је тај језик матерњи или туђ. То значи, од блиског одаљеном, од лакшега тежем, од конкретног апстрактном. Тек кад ученик научи из тако написаних и сложених читаначких чланака најобичније речи и изразе, тек онда долазе такви комади, који садржавају необичније речи и изразе, идиотизме, фразеолошки, синтактички и стилистички теже речи, изразе и реченице. Тек, кад научи право, физичко или исконско значење речи, тек онда може разумети и фигуре од њих. Према томе, узети неку читанку, која одмах почиње каквом новелом или научним чланком није добро ни за одраслог ученика, а камо ли за неододраслог. Уместо тога, она треба да садржи прости описе конкретних ствари, лаке приче, басне, песмице и т. д. и тек тамо доцније, у њу улазе и теже ствари по језику и

садржини. Друго је начело, да читанка послужи и као увод у познавање руског народа.

Упоредимо ли самоука руског језика маког узраста с руским дететом, које тек полази у школу, онда ћемо видети, да измеђ њих двоје има неке сличности. Она је у томе, што ни један од њих не зна руски. Јер, дете, које пође у школу, доноси собом највише неку стотину речи. Да зна руски онда се тај језик не би, очевидно, ни учио у руским школама. И једном и другом тешко је памтити речи, прозрети у законе руског језика, научити ортографију и т. д. Отуд самоук и сваки ученик ваља да учи руски онако, како га учи руски ученик од првог разреда основне школе да испита зрелости. А пошто одрастао ученик има развијеније разне духовне особине, него ли руско дете, то онда он може прећи исти пут за много краће време. Али, он мора ићи истим путем, не неким другим, јер другог, природнијег и нема.

Нема сумње, да би за самоука било много боље, кад би имао нарочиту читанку. То значи такву, која би у скраћеном обиму задржавала све из читанака за руске школе од првог основне, до последњег разреда средње школе. Сем тога, која би имала добар речник, потребна објашњења, систематска вежбања у граматици, стилистици, ортографији, фонетичких транскрипција и т. д. Пошто такве читанке нема на српском језику, то онда морамо узети руске такве књиге. Узети макакву руску читанку, која је шта више и одлична за руске школе, било би, очевидно, погрешно. Од свих руских читанака, чији је број врло велики, понајвише се приближавају поменутој нарочитој читанци оне, намењене руским школама, у које иду ученици, који не знају ни мало руски. Оне у неку руку представљају руски језик као туђ, што и јесте поменутим ученицима. Оне садрже сем добрих слика, увек доста чланака из руског живота, текст им је цео акцензован, а сем тога увек имају упуте за читање, граматичка, стилистичка и т. д. вежбања. Понека од њих, уз то, има и нарочите речнике с руским или немачким објашњењима тако, да оне скоро тачно представљају т. з. нову методу за учење језика. Овде се наводе такве књиге, заједно с разним библиографским и другим напоменама (овде и даље звездом означене књиге најнеопходније су за самоука).

1. *М. Бубликовъ и Н. Гольденбергъ*, Русская школа. Книга для обученія русскому языку въ тѣхъ школахъ, въ которыхъ поступающие не умѣютъ говорить по русски. 1—3. СПб., Вольфъ, 1902—3. Изд. 2-е. Ц. 20, 30 и 50 к. — Садржи буквар, у коме има и лаких чланчића, који су све већи и тежи у 2. и 3. свесци. Текст је свуд акцензован. Елементарно знање из руске историје и географије. Пуно ортографских, стилистичких, граматичких и т. д. вежбања. Пуно добрих слика; техничка израда добра. Уз ово иду:

Н. Гольденбергъ, Ключъ къ Русской школѣ. 1—3. Вильна 1903. Ц. 15, 20 и 25 к.

М. Бубликовъ, Спутникъ Русской школы. 1—3. Тамо, 1903. Ц. иста. — Обоје садржи непознатије речи за сваки читаначки чланак, објашњене опет руским језиком. У првој акценат је означен понегде, у другој свуда. Најзад уз прво иде још и ово:

М. Бубликовъ и Н. Гольденбергъ, Русская школа. Замѣтки для преподавающихъ. СПб., Вольфъ, 1902. Ц. 25 к. 12-а 72 с. — Корисно за школе и самоуке.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

WWW.UNILIB.RS 2.* *М. И. Вольперъ*, Русская Рѣчь. Учебное руководство, примѣненное къ обученію русскому языку въ тѣхъ школахъ, въ которыхъ, дѣти при поступленіи не умѣютъ говорить по русски. 1—3. СПб., Подубояриновъ. Разна издања до 1904. Ц. 20, 30 и 40 к. — У свему као Русская школа. Уз ово иде:

И. Концевичъ, Русско-нѣмецкій словарь къ первой части Русской Рѣчи М. Вольпера. Ц. 10 к. Уз 2. и 3. свеску ц. 20 и 30 к. картоновано. Све троје: Рига, Зихманъ. Разна издања до 1904.

М. А. Бубликъ, Спутникъ Русской Рѣчи Вольпера. 1—2. Ц. 15 и 25 к. Вильна. Разна издања до 1904.

М. Вольперъ, Иллюстрированный толкователь къ Русской Рѣчи. 1—2. СПб. Подубояриновъ. Разна издања до 1904. Ц. 20 и 35 к. — Прво садржи руске речи с немачким објашњењима, а код другог и трећег и речи и објашњења само су на руском језику. Све троје акцентовано. Најзад:

М. Вольперъ, Руководящія замѣтки о преподаваніи русскаго языка по руководствамъ того же автора: Русская Рѣчь и Практическая русская грамматика. Изд. 6-е. СПб., Подубояриновъ, 1900. Ц. 30 к. В. 8-а 63 с.

3. *Л. Григорьевъ и В. Оленичъ*, Русское слово. Руководство для обученія русскому языку въ тѣхъ школахъ, въ которыхъ дѣти при поступленіи не умѣютъ говорить по русски. 1—3. Рига, Зихманъ. Разна изд. до 1904. Ц. 20, 30 и 40 к. — У свему као и Русская школа. Уз ово иду:

Я. Г. Дравіахъ и Н. Н. Концевичъ, Русско-нѣмецкій словарь къ Русскому слову. 1—3. Ц. 10, 20 и 30 к.

К. И. Москвинъ, Толкователь словъ и выраженій ко 2 и 3 вып. Русс. Слова. 1—2. Ц. 20 и 30 к. Обоје: Рига, Зихманъ. Разна изд. до 1904. — Обоје свуд акцентовано и тачно као поменути такви речници.

4. *И. Дависъ*, Родной мѣръ. Книга для обученія русскому языку въ инородческихъ училищахъ. 1—2. Рига, Зихманъ 1902—3. Изд. 2-е. Ц. 20 и 30 к. — У свему као и Русская школа. По свој прилици изићи ће и 3., и можда и 4. свеска, као и речници, слични овде наведеним. Уз ово:

И. Дависъ, Руководство къ преподаванію русскаго языка въ инородческихъ училищахъ. Ц. 50 к. Рига, Зихманъ, 1901. 8-а 179 с. — Поред улута за предавање руске граматике, правописа и т. д. по горњој књизи, садржи још добре и рѣаве стране т. з. старе и суштину т. з. нове методе, *спискове предмета школског музеја за учење руског језика*, који су заведени по нарочитој министарској наредби у свима руским школама с неруским ученицима и у које улазе разна очигледна средства (биље, минерали, животиње, индустријски производи и т. д.).

5. *В. Исленгевъ*, Учебникъ русскаго языка для инородцевъ. Книга для класснаго чтенія и практическихъ упражненій въ русскомъ языкѣ. 1—2. Казань 1903. В. 8-а 122 и 148 с. Ц. 25 и 40 к. — У свему исто као Русская школа. Један део 1. св. посвећен је првом знању из руског језика на основи многих сличница.

6. * *И. Штейнгауеръ*, Слово и слогъ. Съ обозначеніемъ удареній. 1—3. СПб., Карбасниковъ. Разна изд. до 1904. Ц. 25, 30 и 40 к. — У свему исто као Русская школа, Да ли имају уз ово каквих речника и улута, као горње читанке, не знамо. Само 1. свеску набавити.

Напомена. При поручивању свих ових и сличнихъ књига ваља увек назначити, да се тражи акцентован текст, јер н. и. Слово и слогъ има издање с акцентом и без њега.

Коју ће читанку узети самоук и како ће радити на основи такве књиге?

Ако располаже средствима, онда самоук нек узме све наведене. Али, тада му ваља инак узети само једну од њих за центар учења, иначе не би

бидо системе у његовом раду. Све остале служиле би му само као допуна изабраној. То значи, уместо да преради прву свеску само једне такве читанке, он се може задржати пре, но што пређе на другу, на неколико првих свезака разних читанака. Исто тако и кад дође до друге и треће свеске. Или, пошто преради прву, може прећи на све остале прве свеске, које има, узимајући из њих не све, него само понешто. Исто овако после и код друге и треће. Или најзад и тако, што би по свима правилима, која су овде изнесена, радио држећи се само једне читанке, а друге би само гласно и у себи прочитавао. Овај последњи начин понајбољи је. Узме ли пак само једну, онда је понајзгодније узети *Русская рѣчь*, јер прва свеска те књиге садржи важних за самоуке правила за изговор, поред акцентованог текста, слика и т. д., што све редом већ имају. Препоручује се читаоцу, да не поручује никакве књиге пре, но што прво добро проучи све ове упуते за самоуке, како би могао набавити све одједном.

Како ће сад, кад има књигу, радити самоук? Просто — да много чита у себи и гласно, да много пише, да се много вежба у граматичи и стилистици. Ево како.

Прво: писање.

Кад би ученик имао учитеља, који ради по т. з. новој методи, онда он не би никако почињао од писања, као самоук, него од говорења. Он не би пошао од слова, него од гласова. Наставник би га поучио, каквих гласова имају у руском језику и како се они производе фонетички правилно. Ово не би урадио тако, да ученици читају, него тако, што би дотични читаначки чланак учинио предметом разговора. Или и тако, да се почне разговарати на руском језику о предметима школске учионице, о деловима човечјег тела и т. д. У сваком случају тек, наставник би ученицима приказао све руске гласове и знаке, како се сваки од њих бележи не у правопису, него у фонетици. Сем тога, од првог до последњег часа најдоследније би лазио, да ученик слуша и правилно производи руске гласове, а не српске. Тек, кад би овако ученик научио како треба изговарати, тек онда би прешао наставник и на то, да му покаже, како се сви ти гласови бележе у правопису, или, краће азбуку. Јер одиета добро читати може само онај, који зна фонетички правилно производити руске гласове. Упознати се са словима и „правилима за изговор“ још не значи никако, да ћемо моћи добро и изговарати. То је само зато, што се у њима никако не описују физиолошке радње, које претходе произвођењу појединих руских гласова, него се упоређују са српским гласовима. Отуда ученик, после, уноси у руски језик српске гласове и замишља, да чита или говори руски.

Како је самоук без учитеља, то он мора поћи супротно новој методи, т. ј. не од гласова, него од слова. Пре свега ваља му научити руска писана слова, која се ипак, и ако су ћириловска, помало разликују од писаних слова, која употребљавамо у Србији. Сваки први део наведених читанака за неруске ученике, садржи Букварь и Первую послѣ буквара книгу для чтенія,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

и паравно, угледна руска слова писана. Сем тога, за руске школе постоје и многи прегледи таквих слова, намењени настави у лепом писању. Наводимо само ово двоје:

1. *В. С. Гербачъ*, Прямое письмо. Новия русскіе прописи. Изд. 13-е. СПб., 1903. Ц. 20 к. М. 8-а 32 с.

2. *И. Дависъ*, Русскія прописи. 2-е изд. Рига, Зихманъ, 1903. 32-а 32 с. Ц. 6 к. — Обоје врло добре техничке израде. Прво садржи т. з. усправно писање, друго обично.

Кад самоук научи угледна слова из буквара или из њега и горњих прегледа, онда ваља да научи и руска писана слова уопште, дакле брзописна, обична. За ово постоји одлично средство. То је збирка литографованих рукописа од великог броја људи тако, да самоук за неколико минута може научити „рускій почеркъ“, т. ј. биће у стању писати на руски начин. Ово је веома потребно, јер иначе неће моћи очекивати од Руса, да његов рукопис лако прочитају и обрнуто. Зато нек пази да пише тачно по руском начину од првог дана, иначе после ће му бити тешко оставити српски начин. Ево те књижице:

Ө. *Г. Подоба*, Русская хрестоматія литографированная. Изд. 11-е. Ма. 1902. Ц. 50 к. — Око 50 чланака на тако 100 с. в. 8-е разних, обичних, не угледних рукописа.

Самоук ваља за све време учења врло много да пише и преписује, иначе се не може надати успеху.

Друго: читање.

Самоук ће одмах упитати: Како ћу научити читати? Ово нам ваља мало опширније објаснити. Ко учи сам, без учитеља, тај неће никад научити руски читати како треба из књига. Фонетички правилан изговор може се научити само од учитеља, који има добро фонетичко образовање или бар од природе добар слух и правилан изговор, али и то само онда, ако непрестано и непрестано тражи од ученика, да изговара сваку реч тачно као он. Без учитеља може се научити руски изговор и од Руса. Али, за ово је потребно прво добар слух и друго неко фонетичко знање, како би самоук био у стању посматрати и имитовати правилан изговор. Како ће, дакле, радити самоук? За прво време, очевидно, мора се задовољити само приближним изговором. Ово може постићи тиме, што ће пажљиво проучити све оно из руске фонетике, што смо извели у засебном чланку о томе.¹ Затим ће проучити прве свеске Русская рѣчь и Слово и слогъ, где се налази доста напомена о изговору. Ако самоук зна немачки, онда може узети ову књижицу, која садржи доста опширан опис руских гласова:

¹ Видети „Изговор руског језика“ у „Наставнику“ 1904.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

* *Dr. E. Berneker*, Russische Grammatik. Göschen 66. Лајпциг 1896. 12-а 174 с. Ц. 80 фенига.

Исто тако за ово му може послужити и понеки речник, који садржи и обележен изговор и које ће наћи тамо, где се такве књиге наводе. Да би ушао у руску фонетику, т. ј. у научни опис физиолошких радњи при произвођењу руских гласова и тиме био подобан за посматрање руског изговора из руских уста, то ће самоук гледати, да што пре огледа, може ли разумети књигу на руском језику о тој ствари. Не имадне ли успеха први пут, нек настави даље учење и нек се и даље задовољи приближним изговором све дотле, докле не могне потпуно разумети такво дело. Руска фонетичка књижевност није велика, али се на фонетици руског језика ради већ од седамдесетих година. За самоука је онајзгодније узети ову књигу:

* *В. А. Богородицкій*, Очерки по языковѣдѣнію и рускому языку. Пособіе при изученіи науки о языкѣ. Казань 1901. В. 8-а 313 с. Ц. 2 р. Складъ изданія автора въ книжныхъ магазинахъ Дубровина и бр. Башмаковыхъ въ Казани.

По себи се разуме, да ће из те књиге прочитати само оно, што се тиче руског изговора, остало — општејезиковно — тек на трећем курсу или за време слободне лектире после тога курса.

Макако, дакле, читао у почетку, *нек најстроже и најдоследније иази на правопис и на акценат*. Без првога немогуће је написмено изражавање мисли, а без другог говорење. Свака препоручена читанка садржи и вежбања у правопису, али да би се он научио, ваља не само много и често писати и преписивати, него је потребно, да самоук има и мали апарат за тај посао. У руској књижевности имају врло много књига, које му јако могу олакшати изучавање ортографије и које се могу поделити у три врсте: а) правописни речници, б) преглед ортографских правила с примерима и в) школске књиге за учење правописа. Овде се наводи само понешто:

1. * *С. Ручъ*, Орфографическій словарь. Съ показаніемъ удареній и корней словъ русскаго происхожденія. Подъ ред. *Д. Н. Сеславина и И. М. Мириманова*. СПБ., 1901. В. 8-а 163 с. Ц. 1 р. — Јако употребљиво због означења гласоудара и етимологије.

2. *С. Алексѣевъ*, Словарь русскаго правописанія. Полный орфографическій словарь. Ма. 1899. 12-а 444 с. Ц. 1 р. — Неакцентовано.

3. *Л. Н. Тудиновъ*, Справочная книга. Орфографич., етимологич. и толковой словарь русс. литератур. языка. 1—2. СПБ. 1901. В. 8-а 768 ступаца, 2 на свакој страни. Изд. т-ва Книговѣдъ. Ц 6 р. — Акцентовано.

4. *В. А. Зелинскій*, Справочникъ по русскому правописанію. 1—4. Ма. Ц. 2 р. — Ново и велико; 3. књ. *Корнесловъ русс. языка*.

5. *Я. К. Грогъ*, Русское правописаніе. Руководство, составленное, по порученію Второго отдѣленія Императорской Академіи Наукъ. Изд. 15-е. СПБ., 1902. В. 8-а 120 и 64 с. Ц. пов. 75 к. — Правила о правопису; доста фонетичког; мали речник акцентовањ.

6. *И. Дависъ*, Систематическій курсъ устныхъ и письменныхъ диктантовъ. Изд. 2-е. Рига, Зихманъ, 1902. М. 8-а 90 с. Ц. пов. 20 к. — Згодно за ортографска вежбања самоучки и школски.

Од ових књига самоук, ако не набави све или већину, ваљало би свакако да има оне под 1, 5 и 6. Оне му могу бити од користи и по акценат, о коме ће одмах бити реч.

Не можемо довољно напрепоручивати самоуку, да најбрижљивије пази на место руског акцента. Ово је неизбежно потребно за говорење, а затим и за фонетички правилан изговор. Од акцентованог слога зависи, како ће се изговорити поједини гласови; свако наглашено *a, e, i* и т. д. никако није исто, што и ненаглашено: чим неки глас изгуби акценат и овај пређе на други, одмах је он другачији по квалитету и квантитету. *На руски гласоудар самоук нек пази одмах од првог дана и с највећом доследношћу.* Све самоуку препоручене руске читанке имају акцентован текст. Зато смо их и препоручили, иначе би самоук могао наћи без обележеног гласоудара и многе друге одличне читанке. На руском језику имају читаву књижевност о руском акценту. Све те књиге или научно испитују ту фонетичку особину сваког језика или иду правце на то, да сасвим практично поуче сваког о томе, где је место руског гласоудара и како се оно мења. Такве практичне поуке читалац може наћи у поменутој руској граматици од Бернекера, а нарочито у овој књижици:

Быстровъ, Правила объ удареніяхъ въ русском языкѣ. Арсенбургъ 1900. Ц. 50 к. — Удешавано нарочито за руске школе с неруским ученицима, којима руски гласоудар задаје онајвише посла. Писац износи акценат за 22.000 именица, 17.000 глагола и 8.000 придева, одакле изводи најважнија правила о руском гласоудару.

По себи се разуме, да то никако не значи, да самоук узме преда се ту књижицу и на врат на нос одатле научи и то напамет безин садржај. То би било погрешно по новој методи. Уместо тога, нек се држи читанке и учи акценат из ње, т.ј. у свакој појединој речи из сваког чланка нек тачно памти, поред ортографије и другог, још и акценат и тако нек учи гласоудар из примера. Књижицу ће пак узимати у руке само покашто, н. п. кад тражи одговор на неко питање о гласоудару, рецимо за неки падеж, лице, време или облик уопште, или кад хоће да упореди неко правило, до кога је сам дошао посматрањем, да би се уверио, је ли добро или није и т. д. Понеки пут може то делце и прелиставати, колико добро да упозна садржај и тиме могадне лакше наћи што му треба у неком случају. Акценат, као и све друго из граматике и језиковно уопште, учи се не из књиге-граматике или из таквих Правила, него из самог језика, из лектире и говорења, дакле, учећи све реч по реч, не на јуриш; учећи индуктивно или од примера к правилу, не од правила к примеру као по т. з. старој методи; учећи тако, што ученик непрестано и непрестано посматра, доводи у везу, прави закључке и уопште сам испитује језик, при чем му књига-граматика или таква Правила служе само као неки програм рада, да не би што пропустио посматрати.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Треће: вежбања.

Вежбање начини човека мајстором, вели немачка пословица. Она су за самоука иста, као и за школског или разредног ученика. Шта више и вежбања у говорењу може самоук скоро иста таква приређивати, каква се удешавају у класној настави, и ако је сам. Јер, школско и разредно вежбање у говору нема циљ усменог саобраћања, него само тек навикавање и спремање на то. Она могу бити од две руке — усмена и писмена. И једна и друга ваља да буду што разноличја. Тако, за усмена вежбања може самоук узети ова:

1) Нек често и много наглас чита оно, што је тек или већ прешао. Ово је одлично вежбање и олакшава прелазак на говорење, за које самоук може и неочекивано добити катад прилике. Оно олакшава памћење „речи“ и израза, граматичких облика, оно олакшава учење правописа, друге користи и да не помињемо. При читању он се труди, да мртва слова изговара што боље чисто руски. Уз то пази и на *вештину читања*, о чем имају у Руса читаву ињижевност, с којом ће се самоук моћи упознати већ на крају првог курса, можда и много пре, пошто такве књиге није тако тешко разумети. Овде се помињу:

1. *Легуе*, Чтење какъ искусство. Переводъ съ 30-аго французскаго изданія. Изд. 2-е. Ма. 8-а 187 с. — Техника вештине читања (глас, дисање, изговор и т. д.). Читање стихова и т. д. Овде се наводи, да би самоук могао набавити француски оригинал, ако зна тај језик.

2. *П. Д. Бобриниъ*, Театральное искусство. СПб. 1872. 8-а 336 с. Ц. 2 р. — Прво дело на руском језику о томе. Опширно о овој књизи у Обзоръ 1896, с. 230 (види даље библиографска дела овде).

3. **В. Острогорскій*, Выразительное чтение. Пособіе для учащихся и учащихся. Изд. 5-е. Ма. 1886. 12-а 200 с. Ц. 50 К. — *Садржај*: Значење вештине читања. Њу може свако научити. Како ће се то изучити: глас, дисање, изговор, паузе, гласоудар, логички гласоудар. Читање стихова. Завршетак. Додаци: Главне основе руског књижевног стиха. Неколико практичних навода за изучавање читања с изразом. Примери с упутима за такво читање: пословице „скороговорки“, баладе, басне, драме и т. д. Ко би хтео ући дубље у ствар читања с изразом, ваља да прочита још:

4. *М. Бродовскій*. Искусство устнаго изложенија, (Чтење вѣслухъ, декламација, ораторская рѣчь и проч.). СПб. 1887. 8-а 119 с. Ц. 1 р.

5. *Д. Д. Коровиковъ*. Искусство выразительнаго чтенія. СПб. 1892. 8-а 160 с. Ц. 1 р.

6. *Исти*, Этюды выразительнаго чтенія художественныхъ литературныхъ произведеній. СПб. 1893. 8-а 176 с. Ц. 1 р. — Одлично не само за самоука и за наставника руског, него и српског језика. будући о томе нема скоро сасвим ништа у нашој књижевности.

2) Самоук нек учи често напамет изабране чланке у читанци у стиху и прози или места из њих. Одатле су исте корнети, као и под 1), сем тога овако научно може му врло zgodно послужити и за писмено правописно вежбање.

3) Нек на написмена питања одговара усмено, гласно. Таква питања може сам правити и ово је и једно од писмених вежбања, а има их и готових

у читанкама. Н. п. код неких чланака стоји низ питања, која се тичу садржине дотичног читаначког чланка.

4) Нек усмено, гласно, препричава (наравно, сам себи) прочитану басну, причу и т. д. Одлично вежбање са сваке стране, нарочито за говорење и начин изражавања. За ово самоуку може врло добро помоћи ова књижица, која је свуд с обележеним гласоударом:

**Dr. E. Berneker*, Russisches Gesprächsbuch. Göschen 68. Лајпциг 1887. 12-а 135 с. Ц. 80 ф.

5) Нек, гледајући у неку слику у читанци, гласно говори, шта зна рећи о њој. За ово имају свуд и нарочитих наставних средстава, која су удешавана, наравно, за школску и разредну наставу. Тако:

1. *Orell Füssli's*, Bildersaal für den Sprachunterricht. 1—9. Von *G. Egli*. Уз ово: *Ch. A. Rossé*, Kommentar zum 8. Heft. Цирих. Ц. 1—9 (све) 4 фр. 25, Ком. 2 фр. — Самоук нек набави само Ком. и св. 2., 5. и 8. Све свештице садрже неколико стотина сличица, на чијој се основи уче речи, ставови и састави (приче, описи и т. д.), као и кратке одлуке и угледе. Сличних сличица садржи и свака 1. св. препоручених читанака. Од овога унеколико згодније:

2. **A. Тарновскій*, По предметамъ и по картинкамъ. Первые уроки нагляднаго обученія инородцевъ русскому языку. Съ 343 рис. Ц. 30 к. СПБ., Луковниковъ, 1902. М. 8-а 120 с. — Садржи неколико стотина сличица са списковима речи и с реченицама (описима). Све акцентовано. Ако наставник зна добро говорити руски, онда је ово одлична књижица за прву наставу. За самоука пружа читав низ вежбања. Техничка израда одлична. За школе и самоуке згодно је још и:

3. *Berlitz* Illustrations for the first book. Ц. нов. 2 фр. 50. — Сличице у боји на 16 с. 8-а, уза шта иде;

4. *Л. Л. Брейтфусъ*, Русскій учебникъ. Изд. 3-е. Берлин 1902. 8-а 168 с. Ц. 5 фр. нов. — Допуна сликама: речи, реченице и описи; други део читанка. Без другог текста, сем руског, који је свуд акцентован. Обоје технички одлично. За школску и разредну наставу узимају се велике слике у боји за зид, при чем се нарочито пази на то, да представљају живот оног народа, чији се језик учи, не маког другог. Такве су:

5. *Картини для нагляднаго обученія*. Изд. Н. Фену и Ко (Н. Н. Моревъ), СПБ. (N. Fenoult et Cie). — Представљају руски живот: село, варош и т. д. 10 сл. с текстом Ц. 20 р.

6. *Леше*, Картины для обученія иностраннымъ языкамъ. — Представљају руски живот: соба, породица, варош, железница и т. д. 8 сл.; ц. 12 р.

7. *Семеновъ*, Четири раскрашенныя литографированныя картины. — Четири годишња времена. Ц. 16 р.

8. *Федоровъ*, Картины для преподаванія иностранныхъ языковъ. Изд. А. Ф. Маркса. — Не представља руски живот, али ипак згодно. 2 сл. по 5 р.

9. *Е. А. Зуева*, Разборная картина, съ краткой къ ней запиской, для преподаванія иностранныхъ языковъ по натуральному методу въ семьѣ и школѣ. СПБ., Н. Н. Моревъ (Н. Фену и Ко.), Невскій 90—92. Ц. 3 р. 50 к. — Представља руски живот, и ако је намењена настави туђих језика у Русији. Састоји се од основне слике (соба) и сличица на дебелој артији (школа, ученици, намештај), које основној слици дају изглед школе, обичне собе и т. д., кад се додаци наместе на своје место (отуд разборная).

6) Нек самоук препричава гласно причу, басну и т. д., мењајући лице и време; мењајући главни предмет или лице, н. п. уместо да је неко изгубио нож, нек изгуби лулу, уместо да се појави пожар, нек се појави поплава, уместо да се каже Петар или Павле, шећер или чај, ласта или буре, нек се узме, као да свако то лице или предмет прича само, т. ј. у 1. лицу.

7) Нек искаже гласно извод или диспозицију читаве главе или целог читаначког или ког другог чланка и т. д. кратко и збијено, као да има о томе неком брзо реферовати.

8) Нек гласно опише разне обичне радње, н. п. како се леже и устаје кад се и како шта једе и пије, какав нарочити догађај, н. п. шетњу или путовање, уображено или фактично.

Оваквих усмених вежбања могли бисмо још наређати, али није потребно, јер ће их самоук умети и сам аналошки пронаћи. Многа од тих усмених вежбања могу се узети и писмено. Од *писмених вежбања* самоуку се препоручују:

1) Преписивање из читанке. Ово много и често. То и *преписивање из главе* замењују код самоука *диктат*, без чега се школска и свака друга настава не може ни замислити, пошто он олакшава не само изучавање правописа, него и навикава уво на хватање и разумевање живе речи.

2) Горе наведено од 2) до 8).

3) Писма.

4) Састав слободан или на основи слика, н. п. о обичним предметима (столица, кућа и т. д.) или биографске, историске и т. д. црте.

Сем овога, могло би се још много штошта узети као писмено вежбање, што ће сваки самоук и сам моћи учинити. Сва усмена и писмена вежбања могу се покашто узети у исти мах, н. п. на написмена питања може самоук одговарати прво усмено, потом писмено. У самим читанкама налази се читав низ разних писмених вежбања, којима самоук ваља да се користи. Нарочите књиге о њима ваља штопре да проучи, како би добио појма о техници писмених вежбања, јер оне садрже многе корисне упуте и угледна вежбања. Али се даље њима не треба да користи пре свршетка првог или другог курса, јер су без акцента. Отуда то може учинити и тек у току трећег курса. Овде се наводе такве књиге:

1. * *И. Гавриловъ*, *Стилистическія задачи для низшихъ и среднихъ классовъ*. Рассказы, описанія, сравненія, періоды и хрѣи. Изд. 9-е. СПб., 1903. 12-а 223 с. Ц. 60 к. — Упути и грађа за све врсте вежбања у саставу: препричавање, препричавање у измењеној форми, препричавање у простим и сложеним реченицама, извод, диспозиција, причање по датој диспозицији, причање по датој теми, опис, упоређивање и т. д. Одлично за самоуке и школе. Слично овоме је и:

2. *А. Глазунова и Е. Разина*, *Задачи и планы для упражненій въ письменномъ изложеній мыслей*. Изд. 4-е. 1—2. СПб. 1902—3. Ц. 20 и 15 к. В. 8-а 80-а и м. 8 64 с. — Ко би хтео ући дубље у састав (наравно тек на трећем курсу или после њега) може

узети књиге још и ових писаца: *Паульсонъ, Тихомировъ, Цвѣтковъ, Исслентевъ, Дьяченко, БВлявскій, Ольшамовскій, Весинъ, Холевіусъ, Пуциковичъ, Баталинъ, Ельницкій, Поливановъ*. Списи свих ових писаца, као и наведених, корисни су не само за самоука и школског ученика и наставника руског, него и српског језика. Да додамо овде још и *руске списе о дидактици матерњег језика*:

3. *Д. И. Тихомировъ*, Чему и какъ учить на урокахъ роднаго језика въ начальной школь. Методика обученія грамотѣ, объяснительному чтенію, толковому изложению мыслей, грамматикѣ, правописанію и церковно-славянскому чтенію. Изд. 8-е. Ма. 1991. Ц. 1 р. 25. 8-а 334 с.

4. *К. Ельницкій*, Методика начального обученія отечественному языку. Изд. 16-е. СПб. 1902. В. 8-а 202 с. Ц. 75 к. — Овде се налази и библиографија о томе предмету. Други писци на дидактици руског језика: *К. Д. Ушинскій, граф Л. Н. Толстой, В. Я. Стоюнин, В. О. Островскій, С. И. Миролюбовскій, барон Н. А. Корфъ, В. И. Водовозов, Л. И. Поливанов, Д. Д. Семенов, П. П. Заринскій И. К. Гедике* и т. д.

Кад долазе сва та вежбања и у којој мери? Чим самоук прочита читаначки чланак, одмах су она на реду. Другим речима, *она не долазе сама за себе и доцније*, него *одмах, како се прочита и разуме чланак и из њега исциту речи* у нарочиту свеску, о чем ћемо после говорити. Тек на трећем курсу, она се могу узети и одвојено, сама за себе. Свакако, мера је и овде важна: треба пазити, да се стигне за све врсте вежбања, дакле, да се не претера мера код једне врсте, на рачун друге. Једностраност и овде, као и свуда, била би само од штете. Овамо иду и граматичка вежбања, али ми смо их, због важности, одвојили у засебан одсек, као што се види.

Четврто: граматика.

По старој методи полазило се од граматике. Она је била центар целе језикове наставе. Веровало се, да учити граматику, значи исто толико, колико учити и језик. Знамо ли граматику, онда знамо и језик. Заборављало се, да је језиковна настава у исти мах и *настава о стварима*. То значи, учећи језик, ученик мора учити и ствари, т. ј. све оно конкретно и апстрактно, што се обележава речима или фразама у језику. Ова стварна настава онајбоље се огледа у познавању народа, чији се језик учи. То јест, ако хоћемо да научимо овај или онај, матерњи или туђи језик, онда нам ваља проучити историју и географију, садашњост и прошлост, једном речи целу културу оног народа, чији језик учимо. А ово опет да достигнемо, ваља нам имати и неко *оште образовање*, које није ништа друго, до настава у стварима. Знање само голих речи без ствари, дакле, не значи знати и језик. Али, некад се баш тако мислило, и отуда је граматика била центар језикове наставе. Она се учила опширно. Она се учила сама за себе. Она се учила систематска, т. ј. од азбуке, именица, придева и т. д. до глагола и непроменљивих речи и датлае до синтаксе и т. д.

Отуда је ученик почињао с азбуком и од „правила за изговор“. Чим се то двоје „научи“, предазило се на „читање“. То значи, ни ученик ни наставник не читају онако, како чита онај, коме је тај језик матерњи, него обојица читају као свој рођени. На правидно произвођење туђих гласова никако се није пазило. Стара метода није знала за фактичке туђе гласове, него за *типове гласова*. На пример, сви мутни или јасни самогласници, полусамогласници и сви самогласници и сугласници редом дуги, полудуги или кратки, наглашени или ненаглашени, сви се скупају као у неко апстраховано *а, е, і* и т. д. За пример узећемо немачки језик. У њему имају ове вокале

e = *типа*: *e* (кратко и дугачко, дакле два различита гласа), *ä*, *ö* (кратко и дугачко, дакле два разна гласа), и ненаглашено *ə*: *Bett* (кратко *e*), *Beet* (дуго *e*), *bäte*, *Hölle* (кратко *ö*), *Höhle* (дуго *ö*), *Gebet* (ə; друго *e* је дуго *e*). Наместо да у тим речима ученик изговори на шест различитих начина *e*, он ће то учинити само на један-једини, а ако учини на више, онда ће то бити увек само на српски начин, не немачки.

По старој методи, дакле, све што личи на *e* читају и говоре ученици и наставници као *e*, али ово *e*, није немачко, него српско или боље, различито српско, према томе одакле је који ученик. Све, што личи на *e* скуљају у један заједнички, апстрактни тип, који се после производи на српски, не на немачки или на туђи начин уопште. Узмемо ли сад, да овај или онај тип некога гласа може представљати пуно гласова или бар неколико, то онда по овој методи иде нешто налик на алгебру, где *a* или *b* или *c* представљају разне количине. Разлика је само у томе измеђ типова-гласова и алгебарских слова, што овде једно слово представља све могуће бројеве, а тамо само изванредан број гласова. Али и код овог и код оног начина све се своди на *аустраховане количине* и у томе и јесте та сличност.

Овако је по старој методи и са српским. На часу тога језика сваки ученик сасвим слободно уноси гласове свога *наређа* у српски *књижевни* језик и то нико не замерав. Од њега се траже „правила“ за „акцент“, али кад говори, онда може слободно уносити у српски књижевни језик квалитет и квантитет, интонацију (оно музичко код језика) и акцент свога дијалекта и то и онда *кад говори о тим правилима и наводи примере*. Главно је да се знају „правила“, из „науке о гласовима“ и да се зна написати свака реч, а како ће се „изговорити“, т. ј. фонетичка страна, сасвим је нешто споредно. И у српском, дакле, не само у туђим језицима, по старој методи не пази се на правилно произвођење српских гласова, него се узимају типови-гласови с каквим му драго фонетичким ефектом. Свему овоме био је узрок тај, што се стара метода оснивала на старој граматици, која није знала за фонетику или физиологију гласа, пошто је ова постала управо тек последњих тријестак година. Стара наука о гласовима била је управо наука о словима, не о гласовима.

Кад ученик пређе овако азбуку и правила за изговор, онда „учи“ поједина граматичка правила. Затим се узимају реченице на туђем и матерњем језику, које чине мале засебне целине, без везе међу собом и које су штампане у самој књизи-граматици или одвојено и ученик се „вежба“ и „утврђује“ у „наученим“ правилима. Иде се, дакле, *од правила к примеру*, не обрнуто. При том, не узимају се речи, које одговарају духовном развоју ученика, него оне, које су потребне за идустровање дотичног правила. Овако се иде после све даље и дубље у граматику и непрестано се само преводи — с матерњег на туђи и обрнуто. Граматика се не оставља и кад се пређе на везану лектуру, т. ј. на приче, описе, одломке из разних писаца и т. д. Граматика, дакле, по старој методи *царица* је целе језиковне наставе. То је дошло отуд, што се мислило, да граматику изопштрава разум: ко овде ревносно и опширно учи њу, мислило се, да ће бити у стању боље судити и закључивати о свему и свачему, дакле, и о ономе изван језика. То је оно, што се у педагогији означава као *теорија о формалном образовању*.

Самоук неће овако радити. Њему граматика треба да буде не *царица*, него *слушкиња* при учењу језика. Јер, језик се не учи *из граматике*, него *из самог језика*. Отуд, он неће учити њу одвојено и систематску, т. ј. оним редом, како се она излаже у књизи-граматици. Још мање ће је учити опширно или још и напамет, па макар и „с размишљањем“, јер ту никакво размишљање апсолутно ништа не помаже. Уместо тога учиће граматику индуктивно, т. ј. вежбаће се у граматици на појединим читавачким чланцима.

WWW.UNI... .RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

уонолико, уколико пружају грађе за тај посао, и само најважније треба да узме. Најважније из ње, сем фонетике, јесте најпотребније из флексије и најкрупније из синтаксе. Ко је непомирљив непријатељ граматике, може слободно ова вежбања знатно смањити или их потпуно изоставити. Граматика је несумњиво корисна, само не за свакога, н. п. за децу и оне, који не знају добро граматiku ни рођеног језика, није никако. Самоук (и сваки други), који сасвим не би узео граматiku, мање би погрешно, него ли кад би је учио одвојено и систематску, кад би је узео опширно, кад не би сам долазио до граматичких правила *рођеним* посматрањем живих појава у правом језику, т. ј. у читаначким чланцима и у лектури уопште, што све представља *угледе* овог или оног језика. Овако, уосталом, ради и научник. Он прво посматра сам језик из књига или из живих уста, па тек онда вади из тога посматрања и из језика граматичка правила или граматiku. У томе се састоји *индуктивна* граматика. У томе је и оно старо и признато *од примера к правилу*, а не *од правила к примеру*.

Самоук, дакле, ако хоће граматiku, нек је сасвим не чита и нек не учи готова, туђом главом постављена правила напамет. Он може, нарочито, ако добро зна макакву другу граматiku (н. п. српску, француску и т. д.), почети баш и тиме, ако хоће, што ће прочитати један део граматике или још боље целу. Тиме би се упознао с оним, шта му ваља посматрати у језику. Али, само толико. Даље неће дангубити око празног механизма, што се зове граматика. Зато празног, што ни најпотпунија граматика ни близу не значи исто што и језик и што она нема много значаја за практично изучавање језика, т. ј. да се научи говорити и разумети неки језик. Читанка је језик, а не граматика. Шта више, он може чешће *прочитавити* граматiku, али никако не учити је. То би било исто што и морити памћење. Макако добро знати сва граматичка правила, ипак још то не значи знати граматiku. Врло често баш онај, који одлично зна граматiku, не зна ни издалека ни најважнија правила тако, да их може одмах изређати. Уместо тога, нек иде у сам језик. Нека га посматра и нек сам одатле проналази правила. У граматiku одлазиће само онда, кад тражи нешто нарочито при граматичким вежбањима или кад хоће да види, је ли добро извео неке граматичко правило сам из лектире. Исто тако и ради тога, да зна, шта му ваља и кад прећи на описани начин из ње. Кад би самоук добио учитеља, који ради по оној методи, онда би опет морао сâм, само уз његову припомоћ, тражити граматичка правила, а граматiku-књигу никако не би ни добио у руке све дотле, докле индуктивно не пређе целу граматичку грађу, колико је наставник одредио. Књига-граматика, дакле, нек му служи само као упут за рођено граматичко истраживање. Из граматике, уз то, ваља да узме само најбитније, без чега се не може бити, али само на основи рођеног посматрања и упоређивања, суђења и закључивања. Готово граматичко правило научено напамет, ништа не вреди и лако се заборавља. Напротив правило, до кога се дође рођеним трудом, никад се не заборавља или бар врло тешко.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Какав ће облик имати граматичка вежбања?

WWW.UNILIB.RS

У свима поменутиим читанкама за неруске ученике (а и за руске), н. п. у *Русская школа*, имају безброј одличних граматичких вежбања по индуктивној методи, која ученик може и сам умножити. Пример:

Въ слѣдующихъ словахъ дописать окончаніа:

я читаю	ты читаешь	онъ читаетъ
я гуляю	ты гуляешь	онъ гуляетъ
я пишу	ты пишешь	онъ пишетъ
я тяну	ты тянешь	онъ тянетъ

Овако исто и за множину и за оба броја и других глагола. Или (за 3. л. мн. сад. вр.):

Написать, что чѣмъ дѣлается: Пилюю пилятъ. Косою... Топоромъ... Бороною.. и т. д. пуно примера (Р. ш. с. 75. и т. д.; горњи пример је скраћен, јер је дугачак).

У свима трима књигама те читанке налази се пуно сличних вежбања за мењање именица, заменица, глагола и т. д. Даље, вежбања за грађење деминутива, женског или мушког рода код именица, које показују радника и т. д. тако, да самоук и школски и разредни ученик може, ако преради само та вежбања, научити сасвим добро руску граматик у лак и пријатан начин. Кад је овако на основи рођеног посматрања и овако се вежбајући у граматици прешао све три књиге наведених руских читанака (једне или више), онда је на реду систематска књига-граматика. Онда се тек, кад све граматичке појаве зна из рођеног посматрања, може удубити у граматичке студије. Ово му одиста може донети користи, али само ако тако ради. Систематска граматика, другим речима, долази после индуктивне, несистематске, а не обрнуто, као по старој методи, т. ј. да се курс туђег језика почиње и свршава систематском граматику. Не заврши ли самоук индуктивну граматику на првом курсу, онда систематска граматика долази на други или трећи курс.

Коју ће књигу узети за учење руске граматике, очевидно, није свеједно. Понајбоље ће бити да ученик узме оне, које су, као и читанке, намењене неруским ученицима. Јер, оне граматике, које су за руске ученике, не садрже баш оно, што је за неруског понајважније. Сем тога оне су и без акцента и с мало примера. Овде се наводе:

1. **М. Г. Волиеръ*, Практическая русская грамматика. Учебное руководство, приѣненное преимущественно въ тѣхъ школахъ, въ коморыхъ дѣти обучаются русскому языку по книгамъ того же автора Русская рѣчь. Изд. 7-е. СПб., Подубояриновъ, 1900. В. 8-а 160 с. Ц. 50 к. — Свуд акцентат; пуно примера и вежбања.

2. **Исги*, Этимология русскаго языка въ таблицахъ. Для употребленія преимущественно въ школахъ тѣхъ мѣстностей, гдѣ разговорный языкъ не русскій. СПб., Подубояриновъ. Ц. 30 к. Многа изд. В. 8-а 64 с. — Свуд акцентат. Много примера. Мали речник ређих руских речи, објашњених руским језиком. Слично овим двома:

3. **И. Дависъ*, Элементарный курсъ практической русской грамматики для ино-родческихъ училищъ. В. 8-а 90 с. Ц. 15 к. Изд. 2-ге. Рига, Зихманъ, 1904. — Много вежбања, свуд акцентовано. За мењање глагола нарочито је удешавано:

4. *А. Гарбель, Русскій глаголь. Спряжение, ударение и управление глаголовъ. При участіи Дг. В. Кёрнера, профессора кор. Берлин. Военн. Акад. и П. Первова, преподавателя московск. Лазаревскаго Института. Берлинъ и СПБ. 1901. В. 8-а 265 с. Ц. 2 р. — Скоро сви руски глаголи измењани су у свима облицима, с преводом на немачки и означењем гласоудара. Врло прегледно и угодно за ручну употребу. Ову књигу ваља свака да има, који учи или зна већ руски. Тек кад се овим књигама послужило самоук при учењу индуктивним начином руске граматике и пошто је једну од њих и одвојено и целу прешао, тек онда, ако хоће, може узети и друге граматике. Значи, ове књиге ниже, нису никако за почетак, него за завршетак граматичке наставе:

5. А. Востоковъ, Русская грамматика. СПБ. 1831. М. 8-а 408 с. — Још није застарео; пуно издања, као и скраћених:

6. Русская грамматика А. Востокова по начертанію его же сокращенной грамматики польѣе изложенная. Изд. 19-е. СПБ. 1874. Ц. 75 к. 8-а 216 с. — Востоков је основа за све доцније школске и друге граматике. Много таблица, спискова и т. д.

7. Буде, Учебникъ русской грамматики. Этимологія. Казань 1902. Ц. 1. р. Изд. 2-е В. 8-а 203 с. — Мало више на савременој основи, него ли друге; понешто и фонетичког.

8. П. Смирновскій, Учебникъ русской грамматики. 1—2. Изд. 17-е. Ма. 1903. и 1902. 8-а 102 и 130 с. Ц. пов. 55 и 65 к. — Јако се употребљава у нижим разредима гимназија и т. д. у Петрограду.

9. К. О. Петровъ, Русскій языкъ. Синтаксисъ въ образцахъ. Изд. 9-е. Ц. 50 к. СПБ. 1902. М. 8-а 125 с.

10. Овсяниковъ-Куликовскій, Синтаксисъ русскаго языка. СПБ. 1903. Ма. 8-а 312 с. Ц. 1. р. 75.

Пето: учење речи.

У књигама за учење туђих језика по старој методи редовно имају рубрику „Речи за учење напамет“. Самоук, који ради по новој методи, не учи речи напамет уопште, а ако би то чинио, онда би то био излишан уступак старој методи. Па како ће научити, онда, потребне речи и изразе? Просто честим понављањем, али не механичким, него мало друкчије, као што ће се одмах видети. Самоук треба да врши сва она вежбања, која смо поменули и тиме ће толико пута поновити исту реч, да ће је морати упамтити. Кад чита читалачки чланак, онда се, наравно, труди, да разуме чланак. Ако не тежи да потпуно разуме текст и сваку реч у њему, онда је на погрешном путу. Разуме се, наћи ће већи или мањи број непознатих речи. Да има учитеља, он би му те речи објаснио, али би избегавао превођење, т. ј. не би, колигод је само могуће, употребљавао учеников матерњи или обојци познати језик. Уопште превођење по новој методи, никако се не сматра за угодно и једино средство при учењу туђих језика. Већ наведена вежбања и имају тај задатак, да замене свако превођење. Језик се учи из самог језика. Зато би му учитељ показивао слике, предмете, радње и т. д. и уопште на неки би му начин казивао значење речи без превођења.

Али, како је самоук сам, као што му и име показује, то он треба да буде у исти мах и учитељ и ученик. Он ће овако радити. При *првом* читању

читаначког чланка, он ће записати у нарочиту свешцицу сваку непознату реч, која, ако је именица, придев, заменица или број долази у 1. п. ј., ако је глагол, у неодређени начин. Сваком падежу или неодређеном начину додаће и друге облике, ако имају други акценат и ово се види из чланка, а овоме додаје увек прво 1. л. с. в., ако га има у чланку. Ако некој речи зна значење, али не зна акценат или ортографију, одмах ће је уписати у књижицу. Једном речи, уписује у њу сваку макакo непознату реч, али *само из онога, што кад прочита у читанци*. У њу се ништа не domeће, чега нема у читаначком чланку.

Затим, од времена на време, редимо, сваке недеље, може сваку реч из те књижице преписати у другу. Ова друга исте је величине, али је *азбучна*. Онамо теку речи (и фразе, наравно) онако, како се јављају у читанци и читаначком чланку, а овамо је азбучни ред. Према каквом руском речнику одмериће, колико ће задржати за свако слово. Пошто она могу бити дугачка, то нек одређени простор подели на делове. Сваки део садржи исто слово и један од самогласника слова (наравно, не гласова). Дакле, ба, бе, бр, ви, вѣ, га, те, ти и т. д. Из оне прве, дакле, преписиваће у ову азбучну. Овим ће, очевидно, покупити на једно место све, што је нашао у читанци о *једној* речи. На једном месту у читанци била је реч *вѣтъ*, на другом *вѣль*, на трећем *вѣдѣ*, на четвртом *вѣло*, на петом *вѣли* и сви ти облици, наравно, ушли су у неазбучну књижицу, јер им самоук није знао гласоудар. Сад, кад из ње преписује у азбучну, очевидно, свих пет речи скупѣ се на једном месту, тј. код речи *вѣтъ*. Азбучна је књижица према томе, просто као самоуково књиговодство: оно је преглед свега, што је научно и отуд је ова књижица за препоруку, и ако није безусловно потребна.

Да се вратимо. Пошто самоук запише у неазбучну свешцицу сваку, како било непознату реч, на коју наиђе, онда одмах код сваке тражи у речнику значење. Ако оно може изразити другом, њему познатом *руском* речи, онда нек узме њу, не српску, иначе, наравно, српску. Ако поред речи ставља прави, фонетички изговор, онда то нек чини само латинским (малим, не великим) словима. Исто тако, и ако уписује релативни или приближни изговор. Ако је проучио руску фонетику и чује правилан изговор из руских уста, онда ће поједине речи моћи тачно транскрибовати латинским словима.

Кад је све речи (и фразе) записао, дакле и цео чланак прочитао, онда чита још једаред и труди се, да га *потпуно* разуме, то значи сваку реч, сваку реченицу, сваку везу измеђ ових и смисао уопште. Не разуме ли при првом читању, онда се не иде никако даље, док се циљ не постигне. Не могне ли пак никако ово урадити, онда нек прескочи тај чланак и узме други. Али, докле се потпуно не увери, да му је немогуће разумети, дотле не прелази на други комад. То би значило слабу вољу, која се ломн од сваке препреке или сметње. После тога не долази никакав превод, као по старој методи. Уместо тога, просто преписује сваки чланак, а после тога предузима већ поменута разна вежбања, не заборављајући никад ни грама-

тичка, ако је рад да се користи и граматицом при савлађивању руског језика. Преписивање сваког пређеног чланка у оба прва курса, не сме ништо изостати. У трећем пак преписује само лепша места. За ово ваља начинити нарочиту свеску. Преписивање се не може доста напрепоручити самоуку и сваком ученику, толико је оно корисно вежбање. Огуд се оно мора вршити најбрижљивије калиграфски и ортографски. Оно се не ради без размислања, механички, него се тежи, да се удуби још то више у чланак, посматра се акценат, правопис и т. д.

Кад је свршио с чланком, т. ј. све речи записао, преписао комад, израдио вежбања, онда на крају може још два-трипут само прочитати речи, не да их учи напамет. Ако их је све упамтио, добро. Ако није, опет добрс. Оне ће се поновити у читанци пуно пута и онда ће их и нехотице упамтити. Сем тога, ово просто читавање речи може систематски сваки дан вршити, т. ј. два-трипут или само једаред прочитати, али не треба учити напамет. Наравно, да ће то читање увек бити *само наглас* и с највећом пажњом на фонетички правилан или бар приближан изговор (ако није савладао фонетику), на акценат и правопис. Све ово не врши се механички, као што чине деца, кад уче што напамет, него уз брижљиво посматрање и упоређивање, суђење и закључивање. На ортографију и на гласоудар ваља само како може бити строго да пази. Не може се доста напрепоручивати самоуку ово правило. И још једно: *Самоук не сме употребити ни усмено ни писмено апсолутно ни једну реч, ако тачно не зна њено значење и употребу.* Ова су два правила од неизмерне вредности за учење сваког, па и матерњег језика.

Који ће речник узети самоук ?

На то питање не може се одговорити сногу. Сви се речници уопште деле у две врсте — у језиковне и у стварне. Језиковни се даље деле у опште и стручне. Стварни исто тако. По обиму и по изради језиковни се такође још и даље деле. Неки су врло опширни, други нису, а трећи су сасвим кратки и често и нису азбучни, него су речи у њима сложене по другом начелу, не азбучном (*вокабулари*). Затим, неки језиковни речници само су на једном језику, други опет садрже речи на једном, а објашњења на другом језику. Даље, неки имају објашњења на неколико разних језика (*паралелни речници*). Најзад, неки језиковни речници имају за предмет нешто нарочито, н. п. синониме, туђе речи и т. д. У речнике иду и оне књиге, које садрже све сродне речи по значењу, које су поређане покашто по класичним категоријама или слично (*идеолошки речници* н. п. Robertson и многи други).

Који ће речник узети ученик није, дакле, проста ствар, као што се чини. Разни речници неизбежни су део сваког апарата за учење сваког језика. Без доброг таквог апарата немогуће је ни учити, ни служити се после учења неким језиком, па и матерњим. Човек, који чита, ако је без

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unib.rs

речника од сваке руке, личи на воденицу без воде. Још више је то тако, ако он пише и ради на свом образовању. Самоук и сваки, ко жели руски научити и њиме се макако користити, мора безусловно имати добар речнички апарат. Не може ли набавити све одједном, нек набави једно по једно, али нек се не нада, да ће што учинити без тога. Многи троши средства на књиге, које су од вредности само дотле, док се не прочитају, а не набавља дела, која су му потребна за свакодневно обавештавање уопште или у некој струци. Без таквог апарата, у који иду нарочито и речници, не може се ништа научити, нити научно применити. Све држати у глави немогуће је и излишно је. Зато је тај апарат потребан.

За први и други самоуков (и свачји) курс, доста је набавити само понешто. Од језикових речника треба за то време да има оне речнике, што иду уз препоручене читанке. Затим још и један ортографски. Најзад, ако зна који туђ језик, онда може набавити још и један опиширан руски речник с објашњењима на томе, њему познатом другом језику. То је све. На трећем курсу ваља да има бар један речник туђих речи, један синонимски и један, ма и најмањи стварни (општи). Пређе ли на слободну лектуру после трећег курса, онда му ваља имати још бар један црквено-словенски, пошто се овај језик употребљава у Русији и изван цркве и пошто у руском књижевном језику имају још доста елемената из тога језика. Затим му ваља набавити и све језиковне речнике за своју струку, н. п. речник израза из војничке науке, из шумарства, из природних наука и т. д. Ако је пак у стању, онда нек набави и већи општи стварни речник и специјални, н. п. пољопривредни, медицински, музички и т. д. Најзад, ако је могуће, тада набавља и Даљев или академски речник руског језика с руским објашњењима. Школе и друштва, где се негује руски језик, ваља да имају штогод је само могуће већи речнички апарат, који ће стајати на услузи свима наставницима или члановима. Сад наводимо поједине речнике према врстама. Сви општи језиковни речници с објашњењима на другим језицима, с акцентом су. Неакцентовани такви речници без велике су вредности и за самоуке и одмакле.

а. Руски речници с руским објашњењима:

1. *В. И. Далъ*, Толковный словарь живого великорусскаго языка. 1—4. Ма. 1861. до 1867. В. 8-а 2388 и 54 с. свега. Изд. 2-е Вольфа, СПб. 1882. Ц. 25 р. — Ново, 3. изд., опет Вольфа, излази од 1. јануара 1803. под редакцијом проф. *И. А. Бодуэна-де-Куртена*. Имаће 40 св. или 4 књиге; годишње изићи ће по једна књига; претплата на цело дело 20 р., после ће бити цена 25 р.

2. *Словарь русскаго языка*, составленный вторым отдѣломъ императорской академіи наукъ. СПб. Вр. в. 8-а у два ступца. — Одскора почео излазити и готово је тек неколико свезака. Биће скупо и врло велико дело.

б. Руски синонимски и црквено-словенски речници:

1 **К. Абрамовъ*, Словарь русских синонимовъ и сходныхъ по смыслу выраженій. Изд. 2-е. СПб. 1904. Ц. 1 р. В. 8-а 171 с. — Без акцента. Помаже разумевању појединих речи.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

2. *Г. Дълченко, Полный церковно-славянскій словарь. Ма., Ступинъ 1900. Ц. 3 руб. В. 8-а 1120 с. — Без акцента.

в. Руско-немачки речници и обрнуто:

1. *Павловскій, Нѣмецко-русскій и русско-нѣмецскій словарь. Рига 1902. и 1901. 1—2. Ц. пов. 18 р. оба. — Акцентован. Сматра се за један од онајбољих речника руског језика.

2. Н. Макаровъ и В. Шереръ, Нѣм.-русс. и русско-нѣм. словарь для среднихъ учебныхъ заведеній. Изд. 5-е и 6-е. СПБ. 1894. и 1900. 12-а 642 и 701 с. Ц. по 2 р. — Акцентован. Веће издање само нем.-рус., СПБ. 1894. Ц. 5 р. Сви школски речници ове двојице носе заједнички натпис: *Международные словари для среднихъ учебныхъ заведеній*. Часть фр.-русс., ч. русско-фр., ч. русско-нѣм., ч. нѣм.-русская.

3. N. Lenstroem, Russisch-deutsches und deutsch-russisches Wörterbuch. 1—2. Сондерхаузен. В. 8-а 704 и 953 с. Ц. 6 р. 50 оба. — Акцентовано.

4. А. Фрей, Учебный словарь нѣм.-русс. и русско-нѣм. Лајпциг, Haessel. 336 и 445 с. — Акцентовано.

5. Dr. J. Ssoloweitschik, Neues Taschen-Wörterbuch der russ. u. deut. Sprache. Берлин, Steinitz, 1888. 64-а 432 с. Ц. 1. р. 50. — Бедекеров повез. Акцентовано. Означен приближан изговор. Најобичније речи.

6. I. A. E. Шмидтъ, Полный русско-нѣм. и нѣм.-русско. словарь. 1—2. Лајпциг, Holtze, 1890. В. 8-а 559 и 484 с. Ц. 5 р. 25. — Акцентовано. Од њега и мала и јетинија издања код истог књижара, која је издао сам Шмит или Ф. А. Потошки.

7. Koivansky, Neues deutsch-russ. u. russ.-deutsches Taschenwbch. 2. изд. 1893. — Јетино. Акцент особито тачно обележен.

8. Ф. Боохъ, А. Фрей и Ф. Мессеръ, Ручни словарь русско-нѣм. и нѣм.-русско. 1—2. 4. и 6. изд. Лајпциг, Haessel. 1148 и 716 с. в. 8-е Ц. 7 р. 50. — Акцентовано, као и њихова мања издања руских речника.

г. Руски речници с француским и енглеским објашњењима и обрнуто, као и паралели:

1. *Н. П. Макаровъ, Полный фр.-русс. и русско-фр. словарь. СПБ. 1887. и 1889. Вр. в. 8-а 509 и 552, и 398 и 508 с. 1—2. Ц. пов. по 5 р. 75. — Ново изд. 1902, и д. Акцентовано, као и мање школско издање, СПБ. 1901—2, пенев. 4 р. оба (для среднихъ учебныхъ заведеній).

2. А. Александровъ, Полный русско-английс. словарь. СПБ. 1897. Ц. 5 р. В. 8-а 717 и 24 с. — Акцентовано.

3. Ф. Рейфъ, Новые параллельные словари языковъ русскаго, франц., нѣмед. и англ. Часть 1-я. *Русскій словарь*. Объясненія русскихъ словъ на фр., нѣм. и англ. яз. СПБ. 1901. — Часть 2-я, фр., ч. 3-я нѣм. и ч. 4-я англ. словарь. СПБ. 1900. и 1899. Сваки садржи 4 језика; цена по 3 р. 50 пов. Садржи само најобичније речи. Акцентовано.

д. Руски технички речници:

1. А. И. Коренблигъ, Нѣм.-русс. технички словарь. Ма. 1898. Ц. 13 р. 50. Изд. К. К. Банза. Вр. в. 8-а 2107 с. — Неакцентовано. Технички изрази из свих наука, уметности, трговине, индустрије и т. д.

2. Н. С. Кузнецовъ, Русско-нѣм. военно-технически словарь, СПБ. 1872. Ц. 5 р. 8-а 451 и 44 с. — Неакцентовано.

3. Ф. А. Рейнбогъ, Словарь нѣм.-русс. технич. словъ, СПБ. 1885. Ц. 3 р. В. 8-а 389 с. — Неакц. стручни изрази из разних наука, уметности, индустрије и т. д.

4. *П. Андреевъ*, Русскій технич. словарь съ переводомъ на фр., нѣм. и англ. яз. 1899. Ц. 3 р. 50. В. 8-а 420 с. — Стручны изрази из арит., астроном., винодела, железничарства, трговине и т. д. Неакц.

5. *Миткевичъ и Шведеръ*, Русско-фр.-нѣм.-англ. электротехнической словарь. СПб. 1900 Ц. 1 р. 50. — Неакц.

6. *А. Краузе*, Нѣм.-русс. лѣсной словарь. Рига 1889. Ц. 3 р. М. 8-а 413 с. — Шумарски изрази. Неакц.

7. *И. Бабенко*, Торгово-промышленный словарь. СПб. 1901. Ц. 1 р. 40. В. 8-а 111 с. — Неакц. Трг.-индустр. изр.

8. *Е. И. Аркадьевъ*, Театральный словарь. СПб. 1900. 12-а 44 с. Ц. 50 к. — Неакпантовано.

9. *А. И. Исаатовъ*, Коммерческой словарь. СПб. 1898. 64-а 96 с. — Неакц.

ѓ. *Руски речници туђих речи с objaшњенима на руском језику:*

1. **А. Н. Чудновъ*, Словарь иностранных словъ. СПб. 1902. Ц. 3 р. Изд. 2-е Губинскаго. В. 8-а 878 с. — Неакц. Понајгоднији од таквих речника.

2. *Н. Дубровскій*, Полный толк. словарь всѣхъ общеупотреб. иностр. словъ. Ма. Ступинъ, 1901. Изд. 17-е. Ц. 1 р. 12-а 790 с. — Неакц.

3. *Михельсонъ*, Объяснительный словарь иностр. словъ съ объясненіемъ ихъ корней. В. 8-а 752 с. Ма. Изд. 12-е, изд. *К. К. Шамова*, 1898. — Неакц.

е. *Руски стварни речници општи и специјални:*

1. *Брокгаузъ-Ефронъ*, Энциклопедическій словарь. Подъ ред. *К. К. Арсеньева* и *Ф. Ф. Петрушевскаго* 1—72 полутомовъ. Ц. сваког 2 р. 75. пов. 3 р. — Врло велики научни речник, у чијој изради суделује веома знатан број професора университета, академика, научника, уметника и т. д. Није превод познатог Брокхаузовог речника, него је јако прерађен и допуњен, нарочито руским стварима тако, да га ваља имати и поред немачког. Пуно слика, таблица, карата и т. д. црних и у боји, што и чини да је скуп. Даје се врло повољно на отплату. Скраћен тај исти речник стаје 18 р., пов. у две велике књиге 20 р. 25: *Малый энциклопедическій словарь*. СПб. 1899. и 1902.

2. *С. Н. Южаковъ*, Большая энциклопедія. Издание т-ва Просвѣщеніе. 200 свезака по 50 к. или 20 књига пов. по 6 р. СПб. 1899. и д. В. 8-а. — Овај стоји према познатом Мајеру (Библиографски институт) као горњи према Брокхаузу. Израда богата као и тамо: слике, карте и т. д. Повољни услови за набавку као и тамо.

3. *Настольный энциклопедическій словарь*. 1—9 В. 8-а Ц. све 50 р. пов. (без неких не неопходних додатака 34 р.). Изд. т-ва *А. Гранатъ и Ко*. Ма. 1894—7. и новије издање. — Технички доста добро; пуно слика, карата и т. д. По обиму мањи од горњег, а горњи од првог.

4. **Ф. Павленковъ*, Энциклопедическій словарь, СПб. 1903. 12-а 2919 с. Ц. пов. 3 р. — Стварно-језиковни речник врло лепе техничке израде. Јако се препоручује.

5. *А. Н. Чудновъ*, Энциклопедическій словарь. Око 1000 с. 8-е. Пов. 2 р. 50. СПб. Губинскій.

6. *Е. И. Аркадьевъ*, Словарь библиофила, т. е. словъ касающ. книжнаго и печатанаго дѣла. Ма. 1900. Ц. 1 р. 50.

7. *И. Семеновъ*, Географическо-статистическій словарь Россійской Имперіи. 1—5. СПб. 1885. — Врло велико дело (Ц. 18 р.), застарело понегде, али још употребљиво.

8. *Г. Риманъ*, Музыкальный словарь. Переводъ съ 5-аго нѣм. изд. подъ ред. Ю. Энгеля. Ц. 8 р. — Врло велико дело, које издази сад у новом издању. Превод садржи много чланака из руске музике од првих књижевника.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

9. *Полная энциклопедія русскаго сельскаго хозяйства* и соприкасающихся съ нимъ наукъ. СПб., Девриенъ, 1900 и д. 4-а 21 св. по 3 р. 75. — Врло велико дело (6—7000 с.), одличне техничке израде, 12.000 слика и т. д. Отплата.

Напомена. Сви ти речници садрже и много библиографских података.

Београд, 20. 6. 1904.

Павле Ј. Мајзнер

ШКОЛСКИ ГРЕСИ

(„Hammer“, св. за фебруар 1904.)

Пред вами је бедно дете, које има од природе слаб стомак, те не може да прима у се много хране. Ну родитељска сујета хтела би да од ове згебе створи дива, те с тога кљукају дете јелом и пићем; па кад се оно ипак не развија, позову сваковрсне лекаре, који јадни и слаби стомачић муче напитком за крепљење, јаким чорбама и нарочитим методама храћења. При свем томе је дете све слабије и болешљивије, јер је стомак руниран насилним лечењем и најзад већ не прима никакве хране. И тако сирото дете остаје за свога живота бедан створ, докле га болешљива судба не ослободи свих мука.

Уверени смо, да ће нам сваки рећи, да нико није толико глуп, да слаб стомак претоварује храном толико, да овај не може поднети, јер сваки знаде, да ће се стомак тек на тај начин покварити. И заиста, да нико није глуп кад је стомак у питању; али како је онда, кад се тиче саме главе?

Глава је исто тако орган као и стомак. И она има да савлада известан рад; она врши духовно варење, које има своје границе исто тако као и код телесног храћења. С тога ће и препуна глава имати исто тако рђавих последица као и претоварен стомак. А сувишно напрезање почиње већ онда, кад од организма више захтевамо него што по слободном нагону може да прими и да савлада. Кад силом трпамо храну у стомак, која му не годи, ми га тиме слабимо. А зар неће исто тако бити и са главом?

По стомаку знамо, да нам само она храна прија, коју смо узели с уживањем и радосном жељом, „с апетитом“. Кад бисмо овако мислили и при исхрани духа, онда би наше школске и васпитне ствари на мах стајале на много већој висини, јер и овде важи основно правило: Све наметнуто само је од штете!

А шта, дакле, чине отад и учитељ кад примете, да ученик не схвата добро неку ствар? Они не веле: причекаћемо, док твој дух боље сазри, а дотле нека се одмара и снажи; не, они кажу: кад ти

својевољно неће у главу, онда се мораш много више мучити и мораш дотле капати над књигом, докле глава не савлада. То је исто као када би неко хтео рећи: пошто ти не прија ова храна, ваља да, што више од ње једеш и дотле, док се стомак на њу не научи. У обичним приликама била би последица таквог рада, да се дотично лице за навек гнуша и гади тога јела, ако не би наступила трајна слабост целог организма услед оваквог насилног храћења.

Ко мисли, да је друкчија ствар са духом, тај се тешко вара. Овде су погрешне представе о образовању и о духу. Ми ни данас не помишљамо, да је дух организам који само по законима свога органског живота може да расте, из себе самог. Ми мислимо, да су образовање и дух нешто што се по вољи нашој може да скрпи и да сазида од прилике као што се зида зграда, кад једну циглу на другу налепимо. Зграда јесте и остаје увек нешто без живота, а дух треба да има живота, који се развија из себе сама. За то морамо дух да одгајимо као што се други организми одгајивају.

А како ћемо однеговати цвеће? Да ли тако, ако непрестано будемо чупкали по врховима листа и пулољка и по свима гранчицама? Не, него ћемо му наћи заклоно место, где ће имати ваздуха и сунца, а потребну храну и влагу да има корен. Никоме неће пасти на ум, да насилно убризга сок у биљку, већ ће то оставити корену, да усише онолико хране колико је потребно; а сачуваћемо га и од насилничких утицаја т. ј. даћемо му оно, што је главно код сваког органског раста, а то је мир. Наравно, да ћемо се постарати да цвеће и добро очвршћа, излажући га постепено ветру и непогоди, ако не желимо да нам остане само биљчица за стаклене одаје.

Иста васпитна начела ваља да нас руководе и при одгоју човечјег духа. Ми данас у том питању грешимо на све стране. Образовање, које данас дајемо, стоји према правом образовању духа као вештачко цвеће према природном. Вештачко је цвеће слењено из ситних делова и може, површно посматрано, лепше изгледати него и природно, али је оно ипак само леп варац, јер нема онога што је главно, нема живота. Оно нема мириса и његов цвет не може донети плода. А када тек доспе на кишу и непогуду онда се указује његова бедна слика, јер се покажу крпе и хартија, — док природна биљка, и када је угњетена и угажена, сваке године тера нове стабљике или се обнавља из живог семена.

Наше школе, нарочито више, задовољавају се радом, грађењем вештачког цвећа. Хоће да имају угледне ствари за изложбу духова о испиту; а што оне доцније у животу не вреде и што ће остати сува ништавила и пушљиви ораси, за то се нико не брине. Главно је, да су учинили своју дужност.

Да се разумемо. Ми не само да тврдимо, да школа рђаво и недовољно васпитава духове, него тврдимо још, да данашње школе тешко греше о човечји дух, да га закржљавају и унаказују, да га угушују и убијају.

Тражите ли још и доказа за ово, онда погледајте на духовну пустош наших образованих сталеза! Зашто је наш национални живот постао неплодан и немоћан? Зашто је свугде нестало духовне и моралне енергије, да с успехом дела против социјалних и националних опасности које се страховито брзо указују? Зашто се свуда опажа, да нема људи, да нема духова који ће марљиво делати? Не треба се варати, свакако непобитним, успесима наших специјалиста, јер одиста имамо данас на сваковрсним посебним струкама науке, технике итд. горостасна дела, која стварају само оштар ум и велике подобности. Ну ми не претресамо овде створове слободног човечјег духа, већ дело дресуре. Специјални стручњак и није друго шта до једна машина која, за извештан циљ конструисана, ради с мучном и чудноватом тачношћу, докле има нужног нагона; али ако ову ценидљачку машину избаците из колосека њеног специјалног делања, она је онда најбескориснији стареж на овој божјој земљи.

Тако раде скоро сви научењаци и специјалисте с машинском ревношћу у својој посебној струци и на тај начин стичу бесмртну славу; али, тако вам свега, само немојте од њих тражити да и они покажу своје разумевање у чему што је изван оквира њиховог круга делања, за нешто опште човечанско, за велике националне и идеалне циљеве! Машине тек нису људи ма како да су умешне и радене! За то је наше време необично духовито на свима специјалним пољима и — необично глупо и збуњено у најпростијим, основним животним питањима. Данас имамо и сувише много машина, али почеше се губити људи, који осећају, који виде. А за ово су, добрим делом, криве и наше „више“ школе.

Па шта би ваљало радити? Уклонити тупу дресуру у школи и принудно храњење.

Школа треба да ради као и мудар баптован, да свакој биљци даде право место, да јој пружи храну и да јој остави да од ње прима колико јој снага допушта, колико сама затражи. — Приврженици данашње методе зацело да ће нам с подсмехом рећи: Но, али тако ћемо далеко доћи! — Па ипак, дошли бисмо много, много даље него данас! Свакако с разликом. Многи ученик спорог духа можда би заостао, али то не би била никаква несрећа. Зар ће се одиста учинити нека услуга држави и друштву тиме, што ће се духовно ограничени младићи (који случајно можда имају имућна оца) са свом извештаченошћу школске обуке провлачити кроз испите и заузети упливне социјалне положаје, за које, по својим душевним способностима, још нису дорасли?

www.unibeverly.com Вар не трии можда баш наш јаван живот због ове вештачким путем издигнуте али недовршене интелигенције? — Ко је глуп, треба доле да остане, све да му је отац не знам ко.

Здрав дух пак, са природним нагоном за развијање, развио би се несравњено боље методом добровољног примања хране. Можда не у свима правцима и можда спорије у почетку, јер су веома различите подобности и зрелости децје у истом добу. Школа већ и овде тешко греша, што све једним разом мери. Има деце веома даровите, која у млађим годинама веома натежу с бројевима и страним језицима, у опште с апстрактним појмовима док у зрелијем добу врло лако савлађују те предмете. Има људи, који су се у детињству необично мучили с латинским језиком, а доцније су постали страсни језичари. Исто се тако може рећи и о многим математичарима. Буђење човечје воље за извесне научне гране зависи са свим од доба старости, а они, који су рано зрели, нису увек и најспособнији. Овде важи општи закон развића, да се свестранији организам спорије и доцније развија него простији и нижи. Најзнаменитији људи у светској историји ретко су били добри ученици. О Бизмарку се вели, да у школи није много вредео, а о Гетеу и Шилеру, Бетовену и Вагнеру не чуемо, да су били истакнутији ученици. За чувеног и великог енглеског мислиоца Херберта Спенсера каже се, да је у школи био веома немаран и непажљив, а код куће неуредан и тврдоглав. Само га је природа занимала. У место да на књизи ради, он је радије тумарао по пољу и по шуми. Беше, дакле, по појмовима филистера садашњег образовања прави беспосличар и неваљалац. Можда је баш на тај начин сачувао свој оштар ум, који му је доцније славу донео, а који би под данашњим школским системом био унакажен и убијен. Само необично јак и здрав ум може с успехом да се противи утицају овог безумног школског рада.

Већ је у питању, да ли се сме осудити децје тело, да, без штете по здравље, више од четири часа дневно мирно седи. Ваља имати на уму, да свако младо створење за време свога развића има несавладљиви нагон за кретање, играње и хрвање. Угушити овај нагон значи грешити о природу.

Ну највећа је школска глупост „учење на памет“. Оно је смртни удар сваком оштроумљу и разуму, јер не вежба дух већ га слаби. Што се на памет научи, није ни близу добро сварено и није дух у се примио. Учење на памет јесте будалаштина, којом школа окити духовне лутке за изложбу, али штета, што је то шаренило за живот потпуно без вредности и што доцније само спречава слободно кретање духа.

У опште школа и сувише много полаже на вежбање памћења. Памћење је најнезнатнији душевни дар; оно никад не може заменити

више душевне подобности, али их свакако једностраним претоваривањем може да ослаби. Најдрагоценији су душевни дари: моћ разликовања и суђења, моћ посматрања, оштроумност и моћ проналажења, фантазија и снага уређивања. Шта чини школа за њихову корист? Да ли су ове подобности у питању, кад се на памет уче речи, бројеви, изреке, правила и обрасци?

Ну наша школа најмање показује разумевања за оно, што је у човеку најснажније и што га уздиже до генијалности за инстинкт. Шта је учинила школа за неговање и развијање добрих инстинката? Више него ништа, она их угушује и убија.

Ако, дакле, наша школа хоће да пође паметнијим путем, онда се мора отрести мучења разума и дресуре памћења. Она се мора ограничити у раду, да деци предочи дела и искуства из природе, живота и историје што очигледније (не у апстракцијама и обрасцима), и што више у слободној природи. При томе ваља деци оставити на њихову наклоност и подобност, те да од учевног градива добровољно онолико приме, колико сâм дух радо схвата, онако исто слободно и добровољно као што биљка своју храну тражи. Наставу у разреду са више часова ваља прекидати с пола часа телесног вежбања и разних игара дечјих. (Dr. В. Шалмајер из Минхена тврди, да би се циљ — да се непосредно после душевног рада вежбањем телесним одводи крв из мозга у органе за кретање те да се тако спречава велика умореност мозга, — могао боље постићи одмором, јер би умни рад био потпуно бескористан после претходног кретања и гимнастике).

Не треба мислити, да ће се добровољно схватање дечјег духа показати и сувише недовољно. Деца буднијега духа показују још из младости своју живу жељу за учењем својим непрекидним питањима. И кад бисмо се само на то ограничили, да на дечја питања сходно одговарамо, дух би постепено сазревао без и најмањег напора детињег. Питања треба да буду више ствар ученикова, а мање наставникова. За оно, што дете пита, дух је отворен и боље прима, оно се радо и жељно прима. Питања су као биљне жилице, којима дух себи храну тражи. Рђав је знак, што деца забораве питати, како пођу у школу!

На место *насилно-механичког образовања духа* ваља да наступи *слободно-органиско*. Свако наваљивање, гањање и принуђавање ваља избећи. У образовању ваља да важи правило: Оставити времену! Дрво, које никаквим средствима не можемо нагнати да данас донесе плода, донеће можда после које године својевољно више него што можемо и очекивати.

Ваља више имати на уму факат, да баш дубоки и свестрани дарови природни спорије и доцније доспевају до развића, а ограничени и плитки духови раније. Раније развијање обично рано и заврши с напредовањем и остаје на осредњем нивоу, док се други тек онда

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBE.BE

почињу развијати. Много доприносе и стидљивост, плашљивост и забуна, да неко важи за незнатнијег у школи него што је у ствари. Школа, која превећа ова факта, лако ће пасти у погрешку, да потпуно погрешно оцењује ученике. Плиткоумни ученици који на памет уче, увек су брзи с одговором, те с тога добијају и најбоље сведочење, обично су у доцнијем животу потпуно неупотребљиви.

Или је, дакле, школа потпуно уморила њихов рано развијен дух па је немогућно даље развијање, или се целокупна школска мудрост кретала на оним пољима, која су била без вредности за практични живот! —

Зар није чудновато, да је најомиљенији живи песник, који уједно осведочава и своју дубоку социјалну разборитост, постао од кројачког помоћника, који никад није видео латинске школе? —

Значај школе за народну будућност не може се довољно истаћи. У њеној је руци, да ли ћемо у образованим сталезима имати још једну целу генерацију сломљених духова и настраних глава, чија неподобност води народ у недогледне заплете, — или ћемо дочекати, да се већ једном у владајућим круговима јави поколење свежега духа, које ће бити свесно свога позива и које ће бити дорасло, да народ поведе новом душевном пролећу.

Дао би Бог, да се нађу средства и путови, те да се што пре заврши данашњи несрећни и бедни систем! —

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unik.rs

Х Р О Н И К А

СРПСКО ГЕОЛОШКО ДРУШТВО

СIII. Збор (10 октобра 1903 год.)

1. Размотрене су публикације, које је Геолошки Завод Вел. Школе добио у замену за Геолошке Анале Балканског Полуострва.

2. Приказан је примерак песковитог глинца са шкољкама који је на Јагодњи (код Стублине?) нашао *Драг. Р. Степановић* руд. инжењер а у коме је *Ј. М. Жујовић* познао Верфенски Шкриљач са *Pseudomonotis Clarai*; затим кречњак са калупом капротине из Дубоког у Неменикућама и примерци амфиболита са Плачкавице, које је донео *Ј. М. Жујовић* и најзад калупи од *Cardium protractum*, из сарматског кречњака испод луднице у Београду, које је Геол. Заводу поклонила ученица Велике Школе г-ђица *Леошава Миљковићева*.

Dr. Дим. Ј. Ангула прочитао је свој реферат о Сисовом предавању, које је држао у друштву немачких природњака и лекара, о термалним изворима. „*Хохштетер* и *Волф* запазили су да се инфилтрациона област карлсбадским изворима у пространом гранитском терену не може ни приближно одредити. *Лаубе* је наговестио да је врло загонетно откуда у карлсбадским изворима оне велике количине сталожене калцитне сиге, као и огромна количина термалне воде. *Лудвик* и *Монтер* нису могли објаснити велику количину натријума у карлсбадским изворима и напомињу да ови извори добијају своје чврсте састојке не из гранита, него из непознатих дубина земљиних. Најпосле, ни *Розивал* није могао да нађе никакву везу између атмосферских талога и јачине ових извора. За велику количину угљене киселине напомиње да она мора водити порекло из какве усијане магме. Оваква и њима слична опажања и сумње у вадозно (инфилтрационо) порекло термалних вода побудиле су *Сиса* да, пред скупом немачких природњака

и лекара у Карлсбаду, септембра 1902. год., изнесе своје мишљење о пореклу термалних вода, по којем сви термални извори не постају од инфилтрационих вода, већ се многи од њих имају сматрати као јувенилни извори, т. ј. као извори, чије воде избијају први пут на површину из непознатих дубина земљиних. *Сис* је груписао све изворе у пет група. Прву групу чине извори слатке воде за пиће, и то било у брдским теренима или у равницама, који приближно имају средњу температуру места на коме се појављују. Као главне састојке садрже већу или мању количину карбоната (калцијума и магнезијума). Ови су извори вадозног порекла. Друга група извора такође је вадозна и састављају је извори, који такође имају средњу температуру места; али се одликују својом нарочитом минерализацијом, као јодни извори у Хаалу итд. Трећој групи припадају вадозни термални извори, који своју топлоту добијају од знатне висинске разлике између инфилтрационе области и саме издани (н. пр. *Bormio, Pfäfers*). Они садрже већином мало чврстих састојака, и за то су ови извори познати још под именом индиферентне терме. Четврту групу састављају јувенилни извори, чија се температура не мења са годишњим временима, али варира почев од температура околног земљишта до преко 70° ; они су често индиферентни, као Теплиц (47.4° , из порфира), по некад су слабо минерализовани с малом количином глауберове и куњске соли и соде (као *Bourbon l'Archembault*, 53° из гнајса), кашто су јако минерализовани (као Маријенбад, 11.2° из гранита и Карлсбад, 73.8° из гранита). Сви ови јувенилни извори или су у директној вези са кварцним жицама или саме таложне рожначке складице. У по неким случајима виде се флуоротиске жице, готово свуда и баритска излучавања, а често и кристали пирита. У француским Пломбијерима виде се разни зеолити, а из *Bourbon l'Archembault* помиње се и галенит. Овој групи извора припадају најтоплији европски извори. Пету групу чине гејзерски извори, којих нема на европском континенту. Они чине прелаз ка стромболској (ритмичној) фази вулканској. Најзад еманације угљене киселине могу се узети као засебна група. Ту долазе многе хладне киселе воде и ексхалације гасовите угљене киселине. Поменуте групе извора нису строго издвојене. У многим случајима тешко је одлучити да ли је какав извор вадозан или јувенилан, а нарочито из разлога што јувенилне воде нису строго издвојене од вадозних, а често и начин капаже утиче на мешање ових вода. Хемиске анализе често не дају поуздана објашњења, а и студија геолошких чињеница није увек довољна за објашњавање порекла појединих извора. На крају своје интересантне расправе, *Сис* указује: „да топле гасовите фумароле, сублимациона калајна рудишта, кише хлороводоничне киселине на Везуву, рудиште куњске соли Алтенсалца, топли гасови и паре, које су пре кратког времена спржила тела многих жртава на Мартиници и ако им одело

није сагорело, и најзад лековити термални извори управо чине један нераздвојни ланац природних појава⁹. Све ово указује да у овим појавама имамо доказа, да гасне ексхалације из унутрашњости земљине још нису престале. Оне нас у многоме опомињу на познате сунчеве буктиње или на зрачење при хлађењу какве повеће челичне масе⁴.

СIV. Збор (10 новембра 1903 год.)

1. Приказане су принове у књигама и листовима, које је Геолошки Завод Велике Школе добио у току прошлога месеца.

2. Разгледан је један комад конкреције, лимонитичне масе, коју је Геолошком Заводу послао *T. Бушетић* учитељ из Пољне.

3. *П. С. Павловић* износи неколико геолошких података, које је прикупио на својим екскурзијама по околини села Вишњице. Чешће сам излазио у околину овога села; али већином са задатком да прикупим и проверем што више фораминифера из познате плаве глине на Дунавској обали. Само у два маха ишао сам даље уз брдо, полазећи оба пута од чесме сниже цркве. Једном приликом ударио сам лево ка Љубином Орашћу, на одавде правцем преко винограда и вратио се у село, а други пут уз поток до места званог Сејиновац (ваљда Усејиновац?). Идући првом месту и већим делом сувом јаругом, коју мештани називају сејиновачким потоком виђа се лес. Местимично у јарузи испод леса, као и у самом Сејиновцу, налазе се медитерански фосили. Њих нарочито много има по песковитој глини у напуштеним виноградима непосредно изнад села. Ту се налази доста испраних *Pleurotoma* и др. фосила, какав је случај и на обали дунавској. У екскурзији, коју сам чинио 2 октобра ове године, нарочито су ме интересовали општински и др. мајдани у Деспотовцу. Ова долина лежи на ЈЗ. страни села. Општински је мајдан састављен од кречњака, који се одавна експлоатише. Местимично је чвршћи и без видљивих фосила, а кашто је конгломератичан и онда је пун крупних, сарматских фосила (*Cerithium*, *Trochus*, *Tapes*, *Cardium* и т. д.) На западној страни долине, управо преко пута од општинског мајдана, налази се мајдан песка Димитрија Ђорђевића. У овом песку, који је дебео преко 10 мет., нисам нашао ни трага фосила, а у напуштеном мајдану који је одмах до њега, развијен је такође песак са доста трошних сарматских фосила. Међу њима има и медитеранских али ови су ту наплаћени. Силазећи Дунаву налази се други општински мајдан, из кога се такође вади песак. Овај је мајдан напуштен и оброњен. Песак овај изгледа ми да је дилувијалног порекла⁴.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBS.RS

4. д-р. Дим. Ј. Ангула приказао је геолошку збирку, коју је сакупио приликом екскурзија геолошког интернационалног конгреса по околини Вареша у Босни. — „Овом збирком у главном је представљена геологија познатих гвоздених рудишта у Варешу, која се налазе у виду складишта између верфенских пешчара и тријаских кречњака. На овоме рудишту, које се по изданцима може пратити на дужини од 7 км., а у дебљини од 40 м., налази се поглавито хематит, пелосидерит (глиновити сидерит) и лимонит. Поред примерака гвоздених руда и тријаских стена, у овој збирци налазе се и примерци шкриљаца са сумњивим фукоидима и лапоровитих кречњака, које су ранији геолози уврштавали у палеозојске формације, док их *Кауцер*, по наласку једног амонита у поменутих кречњацама, сматра као јурске или доњо кредацејске хоризонте. Најзад у овој збирци заступљени су и примерци габра и мелафира, који су продрли кроз тамошње тријаске кречњаке“.

CV Збор (10. децембра, 1903. год.)

1. Разгледани су приновљени часописи, које добија Геолошки Завод Вел. Школе претплатом или у размену за Геолошке Анале Балканског Полуострва, као и брошира г. *С. Лозанића*: Извештај о огледима с вештачким ђубретом у Србији, 1903. год., коју је писац поклатио Геолошком Друштву.

2. Приказана је збирка стена са Копанника, коју је прикупио и Заводу уступио г. *Мих. Рашиковић*, дописни члан; неколико примерака галенита из Криве Феје — поклон г. *Боже Драгићевића*, окружног марв. лекара Музеју Српске Земље и олигоценски корали из долине реке Бабуне и из Топлика у велешкој кази.

3. проф. Dr. *Свет. Стевановић* приказује примерак тарновицита из Постења, који је донео г. *Влад. Мишковић*, рударски инжењер и излаже опис истог: „Брајтхаупт је назвао тарновицитом извесне арагоните из Черновице (Шлезвија) у којима је један део калцијум карбоната изоморфо заступљен са олова карбонатом. Количина овог последњег је различна и пење се до 7%. Кристалографски је проучио овај минерал Вебски и нашао да је ромбичан и изоморфан са арагонитом; одредио му 14 разних облика и размеру осовина $a : b : c = 0,6218 : 1 : 0,7168$. Како тарновицит по хемијском саставу стоји између арагонита и церусита, то би и однос његових осовина требао стајати између ова два минерала (код арагонита $a : b : c = 0,6228 ; 1 : 0,7204$; код церусита $a : b : c = 0,6101 : 1 : 0,7229$), али је, као што Вебски примећује његова осовина c испала нешто краћа. — Сем Черновице тарновицит је нађен

још и код Миховице у Бојтену и на једном месту у Америци. Ну без сумње од свију ових далеко је лепши тарновицит из Потења. На једној белој, кристаластој, шупљиковој подлози поређани су бели, каткад безбојни врло сјајни кристали, који, по мојој анализи извршеној у Рударској Лабораторији, садрже: Са О 45,77; Pb О 15,08; CO₂ 38,98 и нерастворног остатка 0,20 или: Са CO₃ 81,72 и Pb CO₃ 18,19. Специфична тежина 3,15 на 20°C. Као што се види он је у олова карбонату далеко богатији од свију до сада нађених тарновизита. Измерено је око 40 кристала, који су готово сви били близанци и одређен је из ових мерења однос осовина а : b : c = 0,6200 : 1 : 0,7208. Овај се однос боље слаже са односима арагонит — церусит и с тога се одступање, које је Вебски приметно мора приписати нетачном мерењу. Комбинација облика:

M {110}, h {010}; i {021}, P {011}; o {111}; q {112}, s {121},
a {113}, p {132}, e {012}, d {124}, f {338}, и l {8.18.3}?

Обично се налазе ови облици: {110}, {111}, {121}, {112 и 010}. Ова последња готово увек је ближњењем маскирана. За тарновизит нови су облици: r, p, e, d, f и l. Индекс за l није поуздан, с тога, што је овај облик само један пут мерен. — Као и код арагонита тако и код тарновицита ближњење је обична појава. Раван ближњења је и код њега M {110}. Она може бити у исто време и раван додира, или је раван додира друга пљосан, која на њој нормално стоји. Због овога близанци имају разнолик изглед и дају се доста лако издвојити четири типа. Сем овог за арагоните карактеристичног начина ближњења, по свему изгледа, да је заступљен још један начин, који на арагонитима није опажен, али се код церусита чешће виђа. Раван ближњења овде би била g (130). Тешкоће при изучавању ових близанаца долазе поглавито отуда, што су близне индивидуе често тако срасле да изгледају потпуно као прост кристал, т. ј. изгубиле су све карактере близанаца. — Примерак овај поклонио је г. Мишковић Музеју Српске Земље.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Каква нам треба грчка граматика? Написао проф. *Вас. Ђерић*. (Прештампано из Просв. Гласника за год. 1902.). у Београду. Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије 1902.

Ванредни професор грчког језика на Великој Школи, г. Вас. Ђерић незадовољан је грчком граматиком, коју је затекао у својих ученика г. 1898., кад им је почео предавати грчки језик; она му је таква да се њој само слаб успех у грчком језику може постићи, и да се не да усавршавати. И тако он је нашао, да је за унапређење грчке наставе у нас, а нарочито у Вел. Школи, прва и најпреча потреба, да се напише друга грчка граматика. То је смер, што га писац има са својом књижицом, којој напред натпис исписах.

Књижица ова састоји се из „Приступа“ и ових пет одељака: I. Је ли истина оно што стоји у школскијем граматикама? II. Је ли потребито оно што стоји у школскијем граматикама? III. О методу. IV. Оглед граматике грчког језика. V. Неколико ријечи на свршетку. Ја сам је с пажњом размотрио и проучио и могу о њој рећи ово. „Приступ“ њен и за тим II и III одељак пуни су свакојаким екстремности и неоснованих тврђења; исто је тако четврти одељак изобилан разним погрешкама и недостацима; најпосле и пети одељак има нешто што је погрешно.

А сад да видимо пре свега, је ли истина све оно, што стоји у пишчеву „Приступу“.

Писац одмах у почетку (стр. 3. бр. 2. и на многим местима даље) на пуна уста говори и труби тако, да би човек очекивао ту какву оригиналну и генијалну студију о тој ствари. Он приговара српским писцима граматике класичних језика да се поводе за страним, особито немачким писцима, и назива „дјетињим доказивањем“ оно, што се утврђује назорима оних писаца. За тим говори писац о погрешкама у школским немачким граматикама грчког језика. Како рекох, очекује се, да ће ту писац своје генијалне а не „дјетиње“ мисли изнети; а кад тамо, он не доказује ништа својим знањем, него

своје тврђење доказује речма немачких писаца, према такав поступак у других писаца зове „дјетињом свађом и доказивањем“.

Дакле ја и опет велим, да је тај рад, како писац на стр. 3. другим српским писцима пребацује, „дјетиња свађа и доказивање“, јер и он наводи: „Овако стоји у овога писца — то потврђује и тај писац“. А ако г. Ђерић мисли, да цитира добре писце и други мисле, да цитирају добре писце, а ниједан није непогрешан.

На стр. 4. (§ 2) вели: „Врло је знатна ствар за школску књигу, како ће се оно што је истинито и потребито написати тако, да ученик то *радо учи, лако научи и дуго памти*“. — То одобравам и ја, па ту питам педагоге целог образованог света: хоће ли се то боље постићи граматиком, какав је г. Ђерићев оглед, који се мора на памет бубати, или оном по којој се учи с разумевањем? —

Даље вели на истом месту: „Још је и данас у овјем стварима толико незнање, да се не зна, ко је пијан а ко је тријезан“. —

Благо свима, који ће се од свога незнања отрезнити помоћу г. Ђерићеве књиге. —

На истој страни вели писац: „Понајвише не вреде скоро ништа ни оне књиге, које су писали „знатни“ научници итд.“ По томе дакле школске граматике не ваља да пишу научници, него не знам ко, ваљда којекакве надрикрњиге.

Још каже писац на истој страни и ово: „Тако се може разумјети, за што су онако знатни људи у лингвистици, као што су К. Бругман и Б. Делбрик учинили велику погрешку и с неком хвалом споменули познату Курцијеву купусару за коју је право Кригер казао, да је *jämmerliches Buch*“. —

Дакле Курцијева грчка граматика, од које већ кроз 50 година сваке II-ге године излази ново издање, „Позната купусара“ и „*Jämmerliches Buch*“, и први корифеји у лингвистици Бругман и Делбрик „учинили велику погрешку“, што су с неком хвалом споменули ову књигу? Довољно би било ово само напоменути стручним читаоцима, па да се одмах зна, с ким се има посла; но ја ћу се ипак мало после вратити на ове речи.

На стр. 6. има леп пример магнилоквенције г. Ђерићеве са високога коња. Ту вели он: „Ја ипак морам онога човјека бранити (т. ј. проф. И. Шврљугу, што је мислио, да се метод може из граматике научити) од прилике овако: И ако тај човјек о методу не зна више од сељака, опет је много напреднији од многијех универс. професора и научника, који нити што знају о тој ствари нити имају од природе толико разума, да би знали, да то није једно те исто, учили се нека ствар овако или онако. Књиге које су написали стручњаци, пуне су погрешака“. — Барем ће од сад сви ти професори знати, од кога се могу научити методу т. ј. ако имају од природе толико дара“. —

Прелазимо сад на I. одељак.

Први одељак заузима стр. 7—16 incl., а натпис му је овако питање: „Је ли истина оно што стоји у школскијем граматикама?“ На овако питање очекује се одговор, да није истина оно што стоји у школскијем граматикама, да су све скроз погрешне. Међу тим како одговара на постављено питање? Навео је неких десетак ствари, које по доказивању Густава Мајера и К. Бругмана нису истините. Према томе дакле сасвим је погрешно горње питање. Требало би га с погледом на садржину одговора пишчева заменити оваком реченицом: „Неке су ствари у школским граматикама неистините“. И то да поменем, да се од тврђења Мајерових и Бругманових, која писац са незнатним изузетком за апсолутно истинита сматра, по мом мишљењу нека неће одржати, већ да ће их научна критика оборити.

Приступимо сад II. одељку.

Други одељак обухвата стр. 17—22. Гласи овако: „Је ли потребито оно што стоји у школскијем граматикама? На овако питање очекује се овакав одговор: Није потребито оно, што стоји у школским граматикама; све што је у њима јесте сувишно. Међу тим како гласи одговор г. писца на горње питање? Навео је само неколико ствари, које су по његову мишљењу непотребне. Према томе требало би натпис II. одељку заменити оваком реченицом: Неке су ствари у школским граматикама сувишне.

Да узмемо сад нека тврђења из овог одељка, па да видимо, како стоји с њиховом истином.

На стр. 17. писац вели: „1. Намјера учења... — По свој је прилици „умна гимнастика“ велика погрешка“. — Кад сам то читао стала ми је памет и посумњах, да ли разумем шта ту писац мисли. Ја с другима бејаш тога мишљења, да је учење особито класичних језика поред математике, добра гимнастика ума. По мом уверењу целокупном граматиком (особито клас. језика) извежбани ум колико толико (често и мимо вољу ученика) проникнут духом класицитета јесте једини трајни добитак учења класичних језика код оних, који се у практичном животу даље не баве тим предметом.

На стр. 18. каже он ово: „О основама и о значењу наставака може се само онда говорити у школској граматизи страног језика, ако се може доказати, да то помаже при учењу језика иначе се могу најзнатније ствари из основа и из правила о промјени гласова додати на крају књиге, да их могу ученици читати. Цијела граматика треба да је написана онако, како је ученик може најбрже научити, то значи, да је написана по правилима о удруживању мисли (о асоцијацији идеја)“. — Г. Ђерић тражи доказ, да наука о гласовима итд. помаже при учењу језика. Ја мислим, ко учи грчке облике уз помоћ науке о гласовима, и о састављању наставака са основама, тај учи с разумевањем, и многе неправилности при том нестају или постају тек само привидне. Ко тако учи, он лакше учи и боље памти. А ко учи без помоћи речене науке, он мора све механички на памет бубати, за што је ово или оно тако. Који је дакле метод бољи? — Г. Ђерић се врло вара, кад каже да „се могу најзнатније ствари из основа и из правила о промени гласова додати на

крају књиге „да их могу ученици читати“. Ја опет из искуства кажем: што ученици не морају учити, то у школској књизи већина нити ће читати, нити би од самог читања знатне користи имали. Пошто би ученик на памет научно облике, помогло би му само читање речених правила на крају књиге, колико болеснику медицина, пошто је болест већ претрпео. Леп метод учења грчкога језика! Нека каже ко шта хоће, а ја и опет тврдим: грчки језик учити без науке о гласовима, то је неразумно, то је мучење. Без те науке у грчком језику велика множина облика изгледа као неправилна, и за то није доста таква правила на крају књиге само за читање додавати, него се она морају уз облике учити, да облици тим постану разумљиви. А г. Берић изостављањем ствари, за учење потребних, ствара (како сам већ казао) граматiku, која би се морала механички — на памет учити, као што су граматике за децу; али таква граматика најмање ваља за грчки језик.

На истој страни (Биљешка) тузи се писац, како су њега и другове његове мучили Курцијевом и Павчевом граматиком („кунусаром“).

Он заборавља, да без муке нема науке, а и не сања о том, каква би тек мука и гузба оних ђака била, који би морали његову граматiku на памет бубати. Ја не велим, да у Курцијевој граматизи нема погрешака (а у којој их нема?), али заслуге његове много су претежније од недостатака. Да није тако, не би његова граматика доживела толико издања и признања највећих корифеја те струке, као што су Бругман и Делбрик, које и сам г. Берић (стр. 4. § 3.) помиње; али он је тако киван на Курција, да његовој граматизи сваку вредност одриче, називајући је и кунусаром и поквареном хартијом (стр. 18. биљешка); па за то вели, да су Бругман и Делбрик „учинили велику погрешку“ похвалом Курцијеве граматике. А ту велику погрешку, вели, учинили су за то, што ти „људи имају своју струку, а за остало знање много не маре“ (стр. 4. § 3.) — Чудно — као да оцењивање вредности Курцијеве граматике не иде у струку тих људи. — У добри час за г. Берића назвао је Кригер Курцијеву граматiku „jämmerliches Buch“. Кома ћемо ту више веровати: да ли првим људима те струке или г. Берићу и Кригеру? — Овај последњи могао је оно рећи због конкуренције, коју је његовој граматизи чинила Курцијева.

Напоследку још ово.

Курцијева грчка граматика, кад је први пут изишла год. 1852., изненадила је и обрадовала цео педагошки свет и учинила у истини епоху у грчкој настави с једне и друге стране Атлантског Океана; била је наскоро преведена готово на све живе језике европске и доживела за 50 година (1852—1903 г.) 24 издања (последњих 7 издања прерадио је проф. Хартел). Па оваку грчку граматiku, коју је — још и то да поменем — њен аутор написао и према принципу: *Eine Schulgrammatik soll keine Raritätenkammer sein*, назива г. Берић „познатом кунусаром“. Овако писање једног српског „пишчића“ о чувеној граматизи Курцијевој јесте прави нихилизам књижевни

и подсећа ме на познату немачку књижицу, што има натпис: „*Napoleon kein Feldherr*“. Von einem k. k. Unterlieutenant in Pension.

Стр. 19. (§ 37): „Неке се ствари морају изоставити из граматике за то, што нијесу истините на пр. imperfectum de sonatu.“ — Ја допуштам, да би се та ствар могла изоставити зато, да би латинска или грчка синтакса била нешто краћа, али не допуштам, да та ствар није истинита. Зар на пр. у примеру: *Milo, quos ex aere alieno laborare arbitrabatur, sollicitabat* (Caes. b. c. III, 22.) impf. *sollicitabat* није = *sollicitare conabatur* или *studebat*? Зар у примеру: *Veniebatis in Africam* (Cic. Lig. VIII) није *veniebatis* = *venire conabamini* или *studebatis*, кушасте или хоћасте да дођете? Зар је у примеру: *Sed Iugurtha primo tantum modo belli moram redimebat* (Sall. Jug. c. 29) impf. *redimebat* згодно другојачије како превести, него: *кушаше (хоћаше), гледаше да купи*? Покушавачна радња може се у класичним језицима а и у нашем изразити не само имперфектом, него и презенсом и футуром: нпр. Двојица иду на вашар, један и други *куповаће* разне ствари; један ће набавити свашта, што му треба, а други ништа, јер му је све скупо. Његово је куповање тек само покушана радња (*conatus*), и различна од исте радње у другога. Је ли дакле излишно да оваке ствари знају ученици више гимназије, а камо ли великошколци, којима је струка класична филологија?

Стр. 19. (§ 39.) Писац вели: „Методика каже, да многе ствари треба изоставити из граматике и то једне за то што ништа не помажу при учењу језика, друге зато што очевидно сметају при учењу, а треће треба или сасма изоставити из граматике или их штампати као незнатније ствари на крају књиге“. — Али не ваља то правило злоупотребљавати тако, да се сматрају потребне ствари као непотребне или као сметња код учења, ако је оно потребно и за лакше памћење и за боље разумевање. А баш у том је г. Ђерић погрешно. Тек метод у његову огледу не ваља, што је сматрао, да ништа не помажу или да сметају неке ствари код учења (као наука о акценту, о гласовима, о контракцији, и о састављању наставака са основама). Баш те ствари олакшавају учење, памћење и разумевање (а због тих ствари књига не би ни много већа била). Тако чини г. Ђерић, који се толико поноси знањем метода, да свима другим писцима те струке одлучно одриче то знање — од Бругмана и Делбрика почевши на чак до И. Шврљуге. Он хоће опет да уведе онакав примитивни начин грчке граматике, по којем се уче и мала деца.

Баш Курције, којег г. Ђерић толико куди има ту заслугу, што је у грчку граматiku увео онај метод, по којем се она може лакше и разумније учити и памтити. Ту заслугу му и признају првади те струке, а г. Ђерић у том признавању види „велику погрешку“. Ето, шта бива, кад ко сам себе прецењује мислећи, да само он више зна него сви други.

На стр. 19. (§ 39, 1) писац вели: „Скоро сва правила (законе) о промјени гласова треба изоставити. Она правила, која нијесу ни мало сумњива, а ученик их може лако разумјети, могу се додати на крају књиге“. — Што се додаје на крају књиге, није намењено да се учи, или барем не онда, кад

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBE.PS

треба. Већина ученика нити учи, нити чита у школској књизи оно, што не мора, премда би и од самога читања код већине мала корист била. А речена правила, ако су ученику потребна (као што јесу) за разумевање облика, треба да се уче у право време и на правом месту, па их за то не ваља штампати на крају књиге. Тако и оне ствари за које писац на стр. 64 (§ 104) вели, да су у његовој књижници означене крстићем а друге ситнијим словима штампане, јер (вели) „то није за учење, него ту ученик може погледати као у речник, ако му што буде требало;“ — и те ствари по моме мишљењу бадава су штампане; јер кад ученик не мора, он их неће читати, нити тражити; ако их баш устреба, он ће се радије помоћи речником, а још чешће готовим преводом.

На истој страни вели писац: „Методично правило: треба ићи од простог а сложеноме — треба овако тумачити: треба ићи од најпростије потпуне мисли до најсложеније“. — Тим и даљим тумачењем тога правила хтео је писац да измудрује начин, како би га могао у својој граматичи обићи, да га не употреби, а на велику штету у њој. Ето, тако поступа онај, који мисли, да разуме методиком боље од других, па је опет и по том правилу кривим путем пошао.

На стр. 20. (§ 39, 5) писац каже, да је доста да се учи само: „iuvo aliquem помажем коме. fugio aliquem, aliquid бјежим од кога, од чега итд.“; и вели, да томе не треба додавати целе реченице за пример.

А међутим вели писац на стр. 21. опет ово: „Овдје се дакле учи *значање* ријечи, али се не учи онако како треба, него онако како не треба. Значење се ријечи може учити (ако се ријечи уче само за себе) само по правилима о удруживању мисли а то значи, да се ријечи iuvo и fugio не уче заједно, него да се ријеч fugio учи заједно с ријечима fuga, fugax, fugio, fugitivus итд.“ — Ја сам тако слободан мислити, да се тим начином (тј. iuvo aliquem помажем коме) не учи само значење речи, јер само значење речи iuvo и fugio јест: *помажем* и *бјежим*; него кад се каже фраза iuvo aliquem, онда се назначује, који падеж уза се има тај глагол, и то друкчије него у српском језику, па је за то и потребно, да се наведе у граматичи, а то је ствар синтаксе. А лат. транзитивни глаголи, који у српском језику немају акузатива него који други падеж уза се, ваљда спадају у један ред, те се дакле уче баш онако, како треба. Напротив томе „учити“ по правилима о удруживању мисли значење речи fugio заједно с речима fuga, fugax, итд. то би била нека новина у граматичи, које до сада (барем колико ја знам) није било, а није ни потребно. Колико би тиме књига нарасла у дебљину? Ту је методика г. Ђерића одвела из синтаксе некуд у речник. То би свакако био етимолошки речник, као што га има Шенкл на крају своје књиге „Griechisches Elementarbuch“, а Мусић на крају своје „Grčke početnice“. Опет се и ту види јачина његова у методици.

На стр. 21. (§ 41.) писац вели: „Да су многи *писци* слабо пазили на статистику облика, показују ови примјери.“ — Иза тих речи навео је писац

само један пример из Курцијеве граматике и то *στορέννυμι*. Тај један пример тако мало доказује слабу пажњу многих писаца на статистику облика, као год што једна лапта не чини пролећа.

На стр. 22. (§ 42.) пише: „Методика против статистике. Ако некога правилнога облика случајно нема у писаца, који се читају у школама, не треба га изоставити из граматике.“ — Дакле ипак даје се места у граматичи и необичним облицима, којима се иначе писац противи, као што је између осталог на истој страни дао места и 3. лицу *imperf. act.* у дуалу, који је врло редак.

Да пређемо сад на III. одељак: „О методу“ (стр. 23—27), па да видимо, је ли истина све оно, што у њему г. писац каже.

О том ћу казати само ово. Писац вели: „Примјери треба да су кратки да не запремају много мјеста. а) У гласовима треба употребљавати за примјере властита имена и друге познате ријечи (гдје се год може)“ итд. — А ја мислим противно, да ваља сваку прилику употребити, да се може пружити ученику већа *coria verborum*.

Даље вели писац: „б) У деклинацији и конјугацији треба да су примјери кратки, да их ученици лакше изговарају“. — Ја бих мислио, да се то може чинити у главним парадигмама, али не свуда, јер ученици треба да се поучавају да и дуже речи изговарају.

Даље вели писац: „в) И у синтакси треба да су кратке реченице“ итд. — Ја одобравам, да први пример сваког синтактичког правила буде кратак, али где се више примера наводе, ту треба да има и дужих и заплетенијих; јер се ученици не спремају за то, да могу само кратке реченице разумети. Такав метод изгледа ми као кад би ко код гимнастике хтео ученике од сваког ветрића и зноја чувати; или ко би хтео да учи пливати, па му се не би дало у воду загазити. Немачка пословица вели: *Wasch' mir den Rücken, und mach' mich nicht nass.* —

На стр. 23 читамо (§ 43, 3, а): „У деклинацији треба за примјере употребљавати (гдје се год може) ријечи које значе људе, зато што такве ријечи могу имати природне вокативе. Овога се правила није држао ни један поменути граматичар, зато они пишу вокативе (сингулара и плурала) од ријечи *τιμή* (част), *ἡμέρα* (дан), *κώμη* (село), *μάχαιρα* (нож), *γέφυρα* (мост), *ἀλήθεια* (истина) итд.“ — Ово рекавши употребљава писац за парадигме ове речи: *ὄστον* (кост) стр. 29, *ναός* (храм) стр. 30, *σῶμα* (тело) стр. 31, *γένος* (племе) стр. 32, *γαστήρ* (трбух) стр. 33; за речи *ναός*, *γένος* и *γαστήρ* назначио је шта више и вокативе. А сад да запитамо писца ово.

Зар нпр. *κώμη* (село) не може и у грчком имати вокатива кад у Миленка Грчића читамо: „Мило моје село, буди ми весело“, а тако исто и у Змаја: „И ти бар, моје мило село мало, да си се ове среће достојало!“ Зар *ἡμέρα* (дан) не може и у грчком имати вокатива, кад у Змаја читамо: „Дане, дане, ноћ вас дели?“ Зар *μάχαιρα* (нож, сабља) не може и у грчком имати вокатива, кад у Мите Поповића читамо: „Сабљо моја димипћико?“

Најпосле узмимо на ум још и ове вокативе, што их читамо код Бранка:

„*Жеравице* де се труди.“

„Не си *бреже* чудо ти за око.“

„А о *бербо*, те бе жалим клету.“

„*Доло, стадо, јањци* драги

Вруло, цвеће мирисаво

Мили *ветре*, ветре благи

Ој *изворе*, здраво, здраво!“

На стр. 25 писац наводи ова методична правила: „I Налики облици и налика значења треба да стоје што ближе једно до другог. . . . II Противна значења треба да стоје што ближе једно до другог. III Оно што је близу једно до другог (у простору или у времену) треба да је близу и у граматички. Најзватније је прво правило. . . . Само оно може уништити многе школске граматике, јер је то погрешка у принципу, кад се човјек не држи тако знатна правила“. — Та правила могу добро служити онде где се механички на памет учи (као што је г. Ђерићева граматика), али где се учи с разумевањем, онда та правила, ако и јесу од некакe користи, ипак нису ни из далека тако важна, као код механичког меморирања. За то и није велика погрешка нити штета, ако се не узме обзир на њих онде, где се учи с разумевањем. За то и није у већине граматика све црно, како се г. Ђерићу чини. Ја бих рекао да је идеја „метод“ г. Ђерића тако занела, да му је због ње све црно готово у свима граматикама; а ипак и у његовој граматички баш је метод (како смо видели) најслабија страна.

Г. Ђерић на стр. 25 (§ 44) куди оне граматичаре, који „деклинацију члана пишу посебно, премда се *η* деклинује као *αδελφή, ό τό* скоро правилно по другој деклинацији.“ — То броји он међу знатније погрешке против методичног правила, а мени изгледа још неспретније то, што у г. Ђерићеву огледу члан (*ό* итд.) први пут излази на видик у I деклинацији уз *ναύτης*, те би ученик морао уједно учити I. и II деклинацију, и то II деклинацију још по нешто неправилно. За то ми се чини боље метнути члан напред посебно, нека се види сав, какав је сам по себи. Тако барем ученика, кад деклинује реч *ναύτης*, неће бунити мешање I. и II деклинације. То је незнатна ствар, али показује како методика г. Ђерићу засењује очи, те он види све црно и онде где је светло.

Да пређемо сад на IV. одељак: „Оглед граматике грчкога језика“ (стр. 28—62). Проучив овај „оглед“ кажемо ово.

Помислимо, да смо на месту ученика, који почињу грчки језик учити по г. Ђерићеву огледу, па ћемо лако доћи до тога уверења, да би се сав тај оглед морао механички меморирати, код чега разумевање мало или ништа посла нема, јер су ту нанизани све само голи облици, које ваља на памет учити без икаквог разјашњења, откуд што и зашто бива. Али јест — вежбање ума сматра г. Ђерић као велику погрешку (стр. 17, § 35, 1). А можда писац онде где каже, да је „умна гимнастика велика погрешка,“ хоће да

каже, да је само израз „умна гимнастика“ велика грешка а не у самој ствари гимнастика ума. Али сав његов оглед показује, да му одиста није стало у грчкој граматичкој до гимнастике ума, јер је тај оглед само гимнастика (или управо мука) за меморију а не за ум. Да је лакше и корисније учити с разумевањем него с механичким меморирањем, о томе ваљда нема никакве сумње.

Који су дакле недостаци у том г. Ђерићеву огледу? — Главни недостаци по мом мишљењу јесу ови:

1. Премештање и промена акцента даје се научити; правила тога нити су многа нити тешка. А у г. Ђерићеву огледу нигде се не може разумети узрок премештању и промени акцента (што би био посао разумевања), него се сваки случај мора наполе запамтити (а то је посао механичког меморирања).

2. У том огледу искључена је наука о промени гласова (стр. 19, § 39, 1). А ипак је та наука потребна, да се може разумети и лакше запамтити, како постају различне промене облика. А без те науке мора се сваки облик без разумевања механички меморирати.

3. Неконтраховане облике глагола писац изоставља, а ипак су они потребни за лакше разумевање и памћење контрахованих облика. Неконтрахованих облика ученик не мора тек учити, јер су онаки као и у других правилних глагола; из њих се изводе врло лако контраховани облици, јер су и правила о контракцији лака и нема их много. Колико год има облика контрахованих глагола, сви се разликују од облика правилних глагола; а сву ту множину облика морао би ученик по г. Ђерићевој граматичкој механички меморирати.

А ипак г. Ђерић вели (на стр. 20. 2) да „правила о контраховању тих глагола — не могу ништа помоћи, да се лакше упамте облици овога или онога контрахованог глагола“ —

4. Код речи које се деклинују и конјугују треба одређивати, шта је основа, шта ли наставак и како се једно с другим саставља. Наставака нема много према великој множини облика, који постају састављањем наставака са основама. Пошто се исти наставци код различних основа баш много не мењају, лако их је научити. А кад се састављање основа са наставцима не разјашњује, приморан је ученик мноштво различних облика механички меморирати, и у том обзиру г. Ђерићев оглед не задовољава.

Његово мишљење о тој ствари (на стр. 18. в. са цитатом под линијом) показује оштар да он одобрава само механичко меморирање граматичке науке. И „такве се дјетиње мисли употребљавају да се завара неукна свјетина“ вели он на стр. 4. 2. Такви недостаци побијају његову огледу грчке граматике сву вредност и практичност, ма колико његова граматика била кратка, јер није сва врлина књиге ни у краткоћи.

А сад да загледамо у неке појединости у „Огледу.“ Одмах прва деклинација, која обухвата страну једну и по (стр. 28—29) има повише погрешака и недостатака.

На стр. 28. књижице (а 2. „Огледа“) читамо: „Ријечи на -ης имају у вокативу -η (н. пр. *Μιλτιάδη*), (ном. *Μιλτιάδης*), али ријечи на -της имају у вока-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

тиву-τά, н. пр. ὦ ναῦτά, ὦ Ὁρέστα“. — Према овом правилу каже се *Персијанче* ὦ Πέρση, *Скићанине* ὦ Σκύθη. Гласе ли у грчком тако ти вокативи?

На стр. 29. (§ 48) читамо: „*Контраховане ријечи*. Има их мало, а мијењају се као и друге ријечи I. деклин., само што су периспоменке у свим падежима и што -α остаје и у ген. и у дат.: Ἀθηναί, -αῖς, -ᾶ итд. Βοιωτῆς, -μοῦ, -μῆ. итд.“ — Контраховане речи I. деклинације свршују се као што је познато у ном. синг. на -ᾶ, -ῆ, -ᾶς, и -ῆς. Речи на -ᾶ и -ῆς писац је задржао, а речи на -ῆ (као н. пр. ἀδελφίδῃ синовица, нећака, γῆ земља (terra), θυγατρίδῃ унука итд.) и на -ᾶς (нпр. βορέας северац) изоставио је. И онако има мало контрахованих речи I. декл., и он их је ипак преполовио. Речи на -ῆ исто су тако важне као и речи на -ᾶ, и на -ῆς, а специјално реч γῆ земља (terra) важнија је од ма које друге контраховане речи I. декл.; она је тако важна да се у најбољим грчким граматикама наводи као парадигма. Тај свој метод изостављања и онога што је преко потребно употребио је он и при навођењу парадигма за поједине деклинације. Тако н. пр. за I. деклинацију има он само 5 парадигма, док сви остали писци најбољих грчких граматика имају, колико ја знам по 12—15 и више (Kägi у својој малој школској грчкој граматизи има 17) с обзиром на познати педагошки принцип: longum iter est per praeccepta, breve et efficax per exempla.

На истој (29.) страни читамо ово: „У ријечи ἀδελφή, ναύτης, νεανίας акценат је свуда на истом слогу (осим ген. плур.)“ — У овој напомени каже г. писац прво и прво ово: „у ријечи ἀδελφή остаје акценат свуда на истом слогу осим *генитива плурала*“. Зар ἀδελφή и остала окситона I. деклинације немају у ген. пл. акценат на последњем слогу, и то циркумфлекс? За тим каже писац у истој напомени ово: „у ријечи ναύτης остаје акценат свуда на истом слогу осим *генитива плурала*“. Да ли остаје иети акценат? Да ли остаје акут у voc. sing., nom. и voc. plur., и у ген. plur.? Најпосле каже г. писац у поменутој напомени ово: „у ријечи νεανίας акценат је свуда на истом слогу осим *ген. плур.*“ Да ли и νεανίας има акут у ген. плурала? Овде ће ме прекинути г. писац са речима: Шта ми овај човек замера: Та ено на пет парадигма, а на стр. 28., ученик ће видети циркумфлекс на последњем слогу у ген. плурала. А ја опет одговарам г. писцу на ове речи његове ово: Па ено на 12—14 парадигма у најбољим грчким граматикама назначен је циркумфлекс на последњем слогу у ген. плурала, па опет све те граматике имају у I. деклинацији овако правило о акценту: „генитив плурала има свагда на последњем слогу циркумфлекс.“ Ово правило није се свидело г. писцу, те га је по свом новом, до сада невиђеном методу, заменио поменутом слетеном и погрешном напоменом

Исто је тако на истој (29.) страни досадашњу кратку и јасну напомену као што је опет имају ваљда све грчке граматике: „Свршетак -αι јесте *кратак*“ заменио овом некоректном напоменом: „Свршеница -αι и -οι у ном. и у вок. плур. допуштају да ријеч буде пропарокситонка или пропериспоменка: δέσποινα, ναῦται“. Зар свршеница -αι и -οι не допуштају, да реч буде и окси-

тонка или парокситонка? И какав ли је то дидактички обзир захтевао да се напомена о свршетку *-οι*, који припада II-ој деклинацији, унесе у I. деклинацију? Изгледа ми, као да се г. Ђерићу при писању граматичких правила не допада онај познати пропис, што гласи: *Verum in simplicitate*.

Осим ових погрешака, које наведох, има још и других у I. деклинацији. Кад погледам, какве погрешке прави г. писац, онда ми није ни најмање чудно, откуда је њему било тако лако назвати „познатом купусаром.“ једно епохално дело научника светског гласа.

Стр. 31. III-ју деклинацију дели писац на основе консонантске, вокалске, сигматске и неправилне. Али његова методика захтева, да се вокалске основе на *-ω (ἥρωος)* преместе у консонантску врсту, јер вели на стр. 25 (§ 44): „у III-ој је деклинацији најзнатнија погрешка готово у свијех поменицијех граматика диоба ријечи по основама, н. пр. ријеч се *ἥρωος* мијења као *φύλαξ* а не као *πειθῶ*“. Опет чудан метод! За то што се *ἥρωος* деклинује као *φύλαξ*, спада у консонантску врсту. И *βασιλεύς* деклинује се као *φύλαξ*, па за што та реч стоји у вокалској врсти? Г. Ђерић ће можда рећи али речи на *εὖς* разликују се неким неправилностима од примера *φύλαξ*“. Та и код консонантских основа има неправилности. У г. Ђерићевој граматици у опште на сваком кораку има неправилности, а то је последица његова метода. Још је пример *ἥρωος* и ситно наштампан да се покаже како се не мора учити, премда та реч често при читању долази.

У вокалској врсти, где се у супротности према неправилној врсти очекују само правилне речи, налази се пример *Καλυψώ*, а ипак је у том примеру по г. Ђерићеву методу све неправилно осим датива, дакле би и такве речи спадале у неправилне. И тај је пример ситно наштампан да се покаже како се не мора учити, без обзира на то, да такве речи често при читању долазе. И осим тога има у вокалској врсти довољно неразјашњених неправилности. Без науке о гласовима готово цела је III. деклинација неправилна и нејасна.

У врсту неправилних речи (в. стр. 33) сместио је г. Ђерић некоје речи, које други граматичари наводе међу правилнима, јер нису неправилније од неких, које он рачуна међу правилне. Овамо иду *πατήρ, μήτηρ* итд. И реч *βῶδς* (код г. Ђерића међу неправилнима) није неправилнија него *βασιλεύς*, тако и *οἷς* (са знаком крстића, да се не учи, а често се чита). *Ἀπόλλων, Ποσειδῶν, Δημήτηρ* наводе се са крстићем да се покаже да се не уче а ипак се та имена врло често читају у књигама. Тако су кроз цео „оглед“ многе ствари назначене, да их не треба учити, премда су важне.

На страни 40 (§ 72, 1) писац вели: „Оптатив без *ᾶν* значи жељу... на пр. *γράφεις* желим да пишеш, *μὴ γράφεις* желим да не напишеш“. — Зар тако? — По којем је методу опет то? — Ваљда по оном: да се све, што су већ други казали, презире и као погрешно осуђује, па да се износи нешто ново, макар оно било наопако, само нека је оригинално. Чудно је да човек који пише

Нову граматiku, не зна или неће да зна, што и деца на улици вичу, кад кога славе, говорећи: живо! — Г. Ђерић ће рећи: „Та знам то и ја!“ — Е кад знаш, зашто ниси тако написао? Такав партицип у српском језику осим другог значења служи и као оптатив. А чему је то узимати саму дефиницију у превод? По тој аналогiji и императив би се овако преводио: *γράφε заповедам да пишеш*, јер се императив дефинише као *modus заповести*.

Стр. 41 (§ 73): „Немој (немојте) одријешити = *μη λύσης, μη λύσητε* (copi. aor.)“. — Томе конјунктиву у српском језику одговара овакав превод: да ниси одрешо, да нисте одрешили. На пр.: „Можеш отворити све осам одаја, ама девету да се нијеси усудио ништо отворити; испореди лат.: *nos ne feceris*. Такве појаве треба особито истицати, јер се тим показује како се у том подудару српски језик с грчким и латинским.

На стр. 41 (§ 75) има г. Ђерић ово: „*Λόμοι* pass. = дријеше ме (акт); *ἐλόμην* pass. = дријешили су ме“. — Уз ово превођење грчког пасива нашим активом вредно је узети на ум оно, што г. писац пише на стр. 53. На овој страни преводи он пасив *σώζομαι* овако: спасавају ме, **спасавам се**“. Ја бих овде зашитао г. писца ово. Зар не би било боље и практичније, да је као парадигму за I. конјугацију узео глагол *παιδεύω*, а не *λύω* због тога, што је пасив *παιδεύομαι* згодно превести пасивом *васпитавам се* (баш исто онако као пасив *σώζομαι* нашим пасивом *спасавам се*). За тим бих напоменуо г. писцу ово. Глагол *παιδεύω* има три једнака облика, који се само акцентом разликују, а то су Opt. Aor. I. Act., Inf. Aor. I. Act. и Imper. Aor. I. Med.: *παιδεύσαι* васпитао (он), *παιδεῦσαι* васпитати, *παιδευσαι* васпитај себи. А од глагола *λύω* гласе поменута три облика овако: *λύσαι*, *λύσαι* и *λύσαι*; Inf. Aor. I. Act. и Imperat. Aor. I. Med. сасвим су дакле једнаки, не разликују се ни акцентом. Зар није дакле и због овог практичније узети за пародигму *παιδεύω*, а не *λύω*.

На стр. 42 (§ 76) футур *λύσω* преводи г. Ђерић само перфективним глаголом: „одријешићу“. А на стр. 5 (§ 1) вели, да је погрешка, да футур може имати перфективно и имперфективно значење. Футур дакле по његову схватању има само перфективно значење. По томе ја не знам, како би се у грчком језику могли изразити примери као овај: „Вијежаћеш ал' побјећи нећеш“ и томе слични примери. А ваља ли перфективним глаголом превести футур у овим примерима?

οὐδ' μὲν πρὸς πάντες βασιλεύσομεν ἐνθάδ' Ἀχαιοί. (Il. II, 203).

ὅς ἡμεῖς τοσσαῦτ' ἔτεα πτολεμίζομεν αὐθι (Il. II, 328).

εἰ δ' ἔτ' ἀνιήσει γε πολὺν χρόνον νῆας Ἀχαιῶν, (Od. II, 115).

ἢ τίς οἱ εὐξήμενῃ πολυάρητος θεὸς ἦλθεν, οὐρανόθεν καταβάς, ἔξει δέ μιν ἤματα πάντα (Od. VI, 280, 281).

На стр. 42 (§ 76) грчки имперфекат *ἔλνον* преводи г. Ђерић: „дријешо сам“. аорист *ἔλνσα* „одријешо сам“, перфекат *λέλνκα* опет: „одријешо сам“. — У српском језику још су живи прости облици имперфекта и

аориста, и мислим да ми ту не треба наводити примера; свако их зна, чита и чује у живом језику. Чему они и у свакој српској граматици парадирају, ако их не ваља употребити онде, где је то најпотребније, да се може разумети разлика у значењу перфекта, аориста и имперфекта, као што је и при учењу грчког језика? Али наравно како г. Ђерићу никакве досадашње граматике не ваљају, тако ни старији облици у српском језику, па ће он ваљада створити и нову српску граматику, из које ће те застареле петрефакте избацити и заменити их новима као што је то у грчкој граматици већ учинио. Али и кад не би било тих облика у српском језику, мислим да би их опет требало из гроба подићи или из цркве узамити, да се на њима у грчкој граматици показује сродност облика и истоветност значења у оба ова језика.

Сви знамо, да се у српском језику често замењује имперфекат перфектом трајне радње, а аорист перфектом тренутне радње, па опет још живе у српском језику старији прости облици имперфекта и аориста. И у немачком језику говори се у обичном говору перфекат место имперфекта, али за то ипак у књижевном језику Немци употребљавају и разликују имперфекат и перфекат.

Плусквамперфекат *ἔλελύκειν* преводи г. Ђерић: „био сам одријешено“. — Каже се и „бејох или бех одрешено“, али г. Ђерић за облик „бејох или бех“ не зна или га не признаје, као ни то да plusqperf. у српском језику може бити оваки: „А Јелица била *бесједила* (Вук, нар. пјес. 2, бр. 9). („била бесједила“ је свршена трајна радња).

На стр. 46. (§ 81.) наводе се „остала времена контрахованијех глагола“, као футур, аорист, перфекат итд. Како ће ученик ту разумети, откуд је н. пр. у *ποιήσω, τιμήσω* дошао вокал η, откуд у *ἔδοῦλωσα* вокал ω, то нека зна г. Ђерић, који све неконтраховане облике избацује из граматике.

На стр. 53 (§ 91) наведени су неки „глаголи који имају различне неправилности“. — Од тих глагола може се половина или готово већина сматрати као правилна помоћу правила о промени гласова.

Не могу са „огледом г. Ђерића да се растанем а да још и ово не речем.

Овај „оглед“ је, понављам, у многим обзиру непотпун и сават, налик на какве непотпуне белешке једног ђака за рекапитулацију научног градива. Ја одобравам, да се школске књиге скрате, колико се може без штете по науку. Али ако ће се онако крћити и филтрирати као што је тај „оглед“, онда преостаје тек само талог, који би можда довољан био (и то још кад би се некоје празнине понуниле), да ученици науче толико, да могу помоћу речника, а често и уз готов превод, читати неке Езопове басне и друга лака места из атичке прозе. А само тога ради заиста није вредно учити грчки језик. Пошто ђаци грчки језик почињу учити тек доцније, т. ј. онда, кад су већ научили, што је најважније из српске, латинске и немачке граматике, било би некако смешно, да уче онакав крпеж грчке граматике, као што је оглед г. Ђерића.

Да пређемо најпосле на V одељак: „Неколико ријечи на свршетку“, па да видимо, је ли истина све оно, што у њему стоји. Ту ћу само истакнути ово. Писац вели: „1)... кад онај човјек за кога се може мислити, да зна, што значи laudor, каже, да је laudor = *хвалим се*, онда тај човјек не зна српски, јер laudor значи *хвале ме (други)*, а *хвалим се* значи *ја хвалим себе*. Ова је погрешка врло знатна за то што тако пишу многи „научници“ и што ту погрешку преносе скоро на све глаголе“. — Ја признајем, да је погрешно све глаголе с повратном заменицом *се* употребљавати у пасивном значењу, али је чудно да г. Ђерић као Србин, и као слависта сматра као „погрешку у језику“, кад се повратни облик глагола употребљава у пасивном значењу. Та то не бива само у научника, него се врло обично чује и у народном говору; а како народ говори, то није погрешно. На пример: Некакав богоугодни калуђер путујући једном ноћу нанесе га пут покрај једне цркве ће *се* Хришћани *кошају* (Н. прип. стр. 100). Вид'ла жаба, ће *се* *коњи кују*, па и она дигла ногу (Вук. нар. посл. стр. 34.) — Ђе *се* *ко не сије*, нека не ниче. (Ibidem стр. 76.) итд. итд.

Да поменем овде једну недоследност пишчеву. Свуда се клони преводјења латинског и грчког пасива нашим рефлексивним глаголским облицима, а овамо ипак пише на стр. 3. (1.): „грчки *се* језик *учи* (lingua Graeca discitur); „да *се* ученици нашијех гимназија *ослободе* (ut discipuli... liberentur); на стр. 53.: „*σώζομαι* pass. спасавају ме. *спасавам се*; на стр. 63.: „да *се униште* многе школске књиге (ut deleantur) и т. д.

На стр. 63. (§ 103, 2 д.) вели г. Ђерић: „погрешка је... кад се каже да на пр. облици *docui, legi* имају *перфективно* значење, али поред тога их ипак гдекоји „научник“ преводи *имперфективно*: „учио сам“, „читао сам“. Учио сам (кога) = docebam, читао сам = legebam“. — Види се, да г. Ђерић не разликује добро свршене радње од тренутне и трајне. А томе ће бити узрок несрећно измишљени и у граматику уведени израз „перфективан и имперфективан“ (место „тренутна и трајна радња“). Отуд долази забуна у разликовању свршене радње од тренутне и трајне; јер перфективна радња није то што свршена. Радња, која се изјављује као готова или свршена, могла је при самом збивању или вршењу своје бити или тренутна или трајна. Те разлике код свршене радње у грчком и латинском језику нема, али је има у српском. Та разлика види се јасно у том, што партиципи перфекта активног и пасивног имају некоји значење тренутно, а други трајно н. пр.: *ковано* гвожђе; *зрело* грожђе. — Па *сустала* кова одјашао. Вук, н. пјесм. 2, стр. 52. — Потрчи кнез до огња и запита кнегињу: *Је* ли већ *варена* кафа? (estne соста), је ли пуштала црнило? — Вук, н. прип. 298. — Ја сам *читао* (legi), рече калуђер, ће стоји написано: Аште господ љубит кого, того на-казујет, Вук, н. прип. 304. — Па *ђевојци* бјеше бесједио, Вук, н. пјес. 3, бр. 2. — Сви се Богу *бјеху обрнули*, Вук, н. пјес. II, бр. 2. — Из тих примера види се, да свршена радња при самом вршењу може бити и трајна а не само тренутна. У горњем примјеру „пуштала је“ није аорист него пер-

фекат, а у даљем примеру „читао сам“ није имперфекат него опет перфекат. Употребљавање перфекта у српском језику место аориста и имперфекта тек је секундарно. На пр. *Био је* муж и жена и *имали су* једнога сина. Вук, н. пр. 51. Испореди: *Бијаше* један рибар, који... ништа не *могаше* ухватити. Вук, н. прип. 120. —

Стојана је тетка *познавала* (= *познаваше*),

Па стојану врата *отворила* (= *отвори*),

И њему се млада *одзивала* (= *одзиваше*).

(Вук, н. цј. 3, 22).

По том дакле нема право г. Ђерић, кад каже, да је погрешно латински перфекат преводити српским перфектом такођер трајне радње.

Да узмемо овде неке примере из латинских писаца: I Numquamne *legisti* (зар никад *ниси читао*) Gaditanum quendam Titi Livii nomine gloriaque commotum ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe (Romam) venisse statimque, ut viderat abisse? (Plin.). II Conon plurimum Cypri *vixit* (К. је *живео*), Iphicrates in Thracia, Timotheus Lesbi, Chares Sigei. (Corn. Nep.). III Hunc adversus tamen Timotheus postea populi iussu bellum *gessit* (*пат је водио*) patriaeque sanctiora iura, quam hospitii, esse *dixit* (*смагтао*) (Corn. Nep.). IV Bellum scripturus sum, quod populus Romanus cum Ingurtha, rege Numidarum, *gessit* (што га *је водио*) (Sall.). V Quoniam de genere belli *dixi* (пошто *сам говорио*), pauca de magnitudine dicam (Cic.). VI Historiam multi *scripsere* praeclare (многи *су писали* дивно), sed nemo dubitat, longe duos ceteris praeferendos (Quintil.). VII Urbem Romam a principio reges *habuere* (*имали су* у својој власти, *владали су*) (Tac) итд. итд. Исто тако наћи ћемо ма у којој синтакси латинској оваке примере: VIII Cato senex ipse filium litteras *docuit* (К. је *учио*). IX Duodequadraginta annos Dionysius Syracusis *regnavit* (*владао је*) (Cic.). X Pericles quadraginta annos rei publicae Atheniensium *praefuit* (П. је *стајао* на челу, *управљао је*). XI Nemo parum diu *vixit* (*није живео*), qui virtutis perfectae *perfecto est functus* munere (који је *вршио*) и т. д.

По учењу г. Ђерића требало би или ја да овај свој превод латинских перфеката у свима наведеним примерима заменим преводом *другојачијим* (а каквим, то зна г. Ђ.) или да поменути римски писци и они, из којих су последња 4 примера, све перфекте, које су употребили, замене *имперфектима* (*legebas, vivebat, gerebat, ducebat, dicebat, scribebant, habebant, docebat, regnabat, praeerat, fungebatur*). Како ја мислим, да је мој превод латинских перфеката коректан, тога другојачијим преводом, какав би хтео г. Ђерић, заменити не могу, а још мање могу римски писци своје перфекте заменити имперфектима, јер оно што су они написали остаје непромењено за сва времена, — *εις τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων*. Има једна латинска пословица, која гласи: Qui bene distinguit, bene docet. Како г. Ђерић значења латинских, грчких и

српских глаголских облика добро не разликује (*bene non distinguit*), *bene non docet*.

На стр. 64. има писац ово: „105. *поређење* различнијех погрешака“, а на стр. 65. вели: „Али кад ти „научници“ у својој „*струци*“ начине гомилу погрешака, а неке погрешке међу њима буду *дјетине* — могу ли они онда као поштени људи говорити и о методу? И шта вреди онда њихово мишљење о тој ствари?“ —

И у г. Ђерићевој књижици има подоста слабих страна, а неке међу њима су (по његову начину осуђивања) и „*дјетине*“; еле ту он сам себи изриче пресуду: „може ли онда он као поштен човек говорити и о методу? И шта вреди онда његово мишљење о тој ствари?“ —

На стр. 64. (§ 104) испоређује г. Ђерић краткоју своје граматике са опширношћу неких немачких граматика, па налази, да се његова одликује као најкраћа. Ту врлину постигао је он највише тим, што је многе за учење и разумевање важне ствари изоставио, и то тако, да је тим учење грчког језика, мислећи га олакшати, начинио још тежим.

Осим других важних ствари изоставио је и неправилне глаголе на *-ω* (т. ј. последње 4 вр.), изоставио је и све, што се тиче неатичних дијалеката и т. д. Уз то су многе ствари, а међу њима важне и за учење, ситно штампане да се покаже да се не морају учити. Ако г. Ђерић мисли, да тако скрпљена граматика, пуна свакојаких погрешака и недостатака, може бити практичнија од досадашњих граматика, онда му с пуним правом ваља рећи, да је цео његов оглед грчке граматике једна велика „практична лаж“. А куд је отишла наука? —

На стр. 64. (§ 105) вели, да се све друге погрешке у граматичи могу које лакше, које теже поправити, „а погрешке у методу не могу се готово нигда у књизи поправити“. — Еле тако ће бити и у његовој граматичи, ја мислим, већ за то што ће се тешко он уверити, да му метод у главном не ваља. И тако ће, да се послужимо његовим речима, остати и његова граматика „покварена хартија“.

На стр. 65. читамо: „За „Оглед“ сам употребљавао грађу, коју је скупио Е. Албрехт (*Zur Vereinfachung der griech. Schulgrammatik 1894*)“.

Сад да видимо, како је г. Ђерић спис др. Е. Албрехта у свом „огледу граматике грчког језика“ употребио.

Док ми је био непознат тај спис, мислио сам да и он много не вреди, кад је г. Ђерићев „Оглед“, којему он као темељ служи, онако слабо за руком пошао. Али сад видим, да ту није крив Албрехтов спис, него сам г. Ђерић. Невешт мајстор ни од добре чохе неће скројити подесна капуца. — J. Sitzler (*Wochenschrift für klass. Philologie. Berlin 1894 № 51 pag. 1404*) назива тај Албрехтов спис: „*einen schätzenswerten Beitrag*“, а ипак додаје: „*Leider kann ich die Arbeit nicht als eine abschliessende bezeichnen, da sie weder vollständig noch überall genau ist, wie sich mir bei einer Nachprüfung des zur 1. und 2. Deklination gehörigen Materials herausstellte*“. За тим наводи

www.vukobit.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Види ред примера, којих Албрехт није навео. А тако ће по свој прилици бити у целом том спису. Није дакле још сигурно на темељу такве грађе стварати скраћену граматику грчког језика за школу. За то мислим да могу рећи да се не мора баш са сваком новином одмах и у Србији експериментовати, него бирати оно, што је искуством већ као добро признато. Али г. Ђерић ни тај материјал није употребио, како ваља. Да не помињем појединих мањих ствари, он је изоставио у свом „Огледу“ из Албрехтова списка целе веће партије као: *Besonderheiten im Gebrauch der Genera Verbi* (стр. 15.); *Verba auf — vum* (стр. 15.); *Unregelmässige Verba* (стр. 21). То чини од прилике половину целог списка Албрехтова. Уз то све што се тиче Херодота и Омира, на које се Албрехт у свом спису обзира, јер се читају у гимназији, г. Ђерић је изоставио, држећи се тога начела, да у школску граматику не спада ништа осим атичког дијалекта. Није дакле крив Албрехтов спис што г. Ђерићев „Оглед“ не ваља; јер из њега се види, да г. Ђерић сматра ону грчку граматику као најбољу, која је најкраћа; а као таква излази његова (види у његовој књижици стр. 64 (§ 104) „поређење мога „Огледа“ и њемачкијех граматика“).

А да ту краткоћу постигне изоставио је и важне ствари. Албрехт до душе почиње свој спис овако: *Beseitigung alles irgend Entbehrlichen, Beschränkung auf das Notwendigste! Das muss die Losung für den Unterricht in der griechischen Grammatik sein, seitdem derselbe durch die neuen Lehrpläne in der Stundenzahl wiederum gekürzt und als Endziel nur das Verständniss der Schulschriftsteller hingestellt worden ist. Was demnach in diesen gar nicht oder nur vereinzelt vorkommt, ist aus dem Lernstoff der Grammatik zu streichen.* — Није Албрехт крив што је г. Ђерић то начело криво разумео, те мисли, да се из грчке школске граматике може изоставити свашта, што се њему не чини важно, а по себи је врло важно и за разумевање језика од велике потребе. И ја одобравам то начело, да се из школске грчке граматике изостави све што није премо потребно; али не одобравам никако, да се изостави оно, што је потребно за разумевање облика (т. ј. тачна и кратка наука о акцентима, о гласовима, о контракцији и о састављању наставака са основама) и да се уче оне неправилности, које се често читају у грчким књигама. Поменуто начело и асоцијација идеја то су, како се чини, побуде, које су г. Ђерића завеле с правог пута, те је он неке ствари сасвим избацио, а неким би био би вољан дати место на крају књиге за читање.

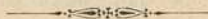
Видесмо ето, каква нам треба грчка грамика по мишљењу г. Ђерића. По мом пак мишљењу треба таква грамика само г. Ђерићу за извесну цел. Никоје другом није потребна така грчка грамика. Нити је потребна Великој Школи нити гимназијама нашим. Јер зар може бити потребно, да се у овим нашим просветним заводима уче оваке погрешке и неистине: О ксигона I. деклинације као: *ἄδελφῆ, ἀρχή, βοή, κεραιή, πηγῆ, φωνή* ит.д. немају у генитиву плурала акценат на последњем слогу; грчки футур има

само перфективно значење, те према томе грчка futura *δουλεύσω, πιστεύσω, πολεμήσω, τιμήσω* итд. не ваља преводити овако: робоваћу, вероваћу ратоваћу, поштоваћу итд.; грчки имперфекат не ваља преводити нашим имперфектом, нпр. *ἔλεγον* говорях, *ἐπαίδευον* васпитавах, итд.; грчки аорист не ваља преводити нашим аористом, нпр. *ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα*, не ваља преводити *дођох, видех, победих*, већ *дошао сам, видео сам, победио сам*; нити ваља *Χριστὸς ἀνέστη* преводити „Христос васкресе“, већ *Х. је васкрсао*; грчки опатив не ваља преводити нашим опативом, нпр. *ὦ παῖ, γένοιо πατρός εὐτυχέστερος* не ваља преводити: „дечаче, био од оца свог срећнији“, већ овако: „дечаче, желим да будеш од оца срећнији“; *ὑμῖν θεοὶ δοῖεν ἐκπέρας Πριάμοιο πόλιν* не ваља преводити: „богови вам дали да разорите град Пријамов“, већ овако: „желим, да вам богови даду, да итд.“; *μὴ εἶην Δαρείου, μὴ τιμωρησάμενος Ἀθηναίους* не ваља преводити овако: „не био ја Даријев син, ако се не осветим Атињанима“ већ овако: „желим, да не будем Даријев син итд.“; неконтроховане облике, глаголске не треба учити, ма да се с њима и у Омиру и у Херодоту на сваком кораку сусретамо, и ма да се њиховим учењем учење контрахованих облика олакшава ит.д. ит.д.

Грчка дакле граматика, по којој би се училе оваке погрешке, оваке неистине, ва истину нам не треба. Таквом би се грчком граматиком грчка настава у нас бацила за неколико деценија натраг.

у Београду месеца марта 1904.

Др. Јов. Туроман.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

БЕЛЕШКЕ

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Душевни пролетаријат у Италији — Талијански маркиз Пангучи написао је недавно брошуру, из које вадио ове врло поучне податке о душевном пролетаријату у Италији.

Италија има 23 велике школе. На један и по милијун становника долази по један универзитет. На 100.000 становника долазе просечно 74 универзитетска ђака. Дакле много више него у ма којој другој држави. Због тога је и неизмерна резерва у ученим људима, који се боре за службу и свакидањи хлебца. У Италији, где је и сама влада вољна, да добро чини у овом правцу, душевни пролетаријат све већма отима маха и постаје све тежом државном невољом. И ово је карактеристично: Талијанска морина расписала је 46 места за машинисте. Но компетовало их је свега 53! Напротив за неколико чиновничких места у грађанској служби јавило се лицајној префектури — 2000 учених људи. Ако се с друге стране још промисли, да сва тако жељно тражена грађанска чиновничка места, за која је потребно учити толико и толико година, и тек онда на њих дуго и дуго чекати, дају само 1200—1800 талијанских лира, онда је тиме све речено. Италија има свега 400.000 чиновника, а просечна плата за чиновнике износи 2500 талијанских лира.

Али је још већа беда и невоља међу свештенством. У Италији има више од 9000 парохија. Те парохије не носе годишње више од 600—800 лира. Па ипак и у свештенство се турају безбројни. Данас има у Италији 80.000 свештеника световног реда, а томе треба још додати 40.000 калуђера.

*

Дрво које је лакше од плута — У околини језера Чад-а (у Африци) има извесно дрво, рода *Mimosa*, које расте у висину 4 до 5 м. Дебло му је овално, лишћем и грањем личи на тополу, а цвеће му је велико и жуто; али је све начичкано бодљама.

Ово је дрво особито важно ради своје велике лакоће. Специфична му је тежина знатно мања и од најлакшега плута.

Староседеоци, који ово дрво зову *Marea*, од њега праве разне ствари а нарочито чамце. Оно у много случајева може заменити плуто само што није у толикој мери еластично.

*

У самој Горњој Угарској (Словачка Угарска са градовима: Њитром, Туроцем, Гревчином, Липтавом, Гемером, Хевешем, Земплином и т. д.) показују се ови бројеви:

Црква	Народности									
	Словаци	Русини	Хрвати	Срби	Словенци	Мађари	Немци	Румуни	Остали	Света
римо-католичка	1.245.125	1.961	1.898	35	496	883.424	128.991	61	26.776	2.288.767
грчко-католичка	92.987	209.485	8	17	—	54.280	284	368	1.973	359.402
православна	134	360	7	133	—	323	13	186	10	1.166
евангеличка аузбуршке конфесије	313.238	8	—	—	6	51.901	44.165	3	453	409.774
евангел. реформаторска унитарска	9.943	25	1	5	—	337.334	458	2	246	348.014
јеврејска	4	—	—	—	—	120	8	1	1	134
остале	11.587	853	8	—	—	103.819	105.688	11	534	222.500
	106	—	—	—	—	52	62	—	22	242
Света	1.673.124	212.692	1.922	190	502	1.431.253	279.669	632	30.015	3.629.999

У Горњој Угарској је од словачких 1000 душа:

- 485 римо-католичке вероисповести
- 55 грчко-католичке
- 187 евангеличке аузбуршке конфесије
- 6 евангеличке реформаторске
- 7 јеврејске

Статистика писмености угарских народности

<i>Чита и пише:</i>	Статистика писмености угарских народности									
	Словаци	Русини	Хрвати	Срби	Словенци	Мађари	Немци	Румуни	Остали	Света
Мушких	454.900	28.554	45.667	98.447	16.970	2,150.889	652.225	258.882	31.258	3,732.792
Женских	365.362	13.101	31.784	54.562	11.241	1,792.936	599.896	105.551	18.421	2,992.854
<i>Само чита:</i>										
Мушких	45.280	5.219	2.159	576	1.582	47.047	9.098	6.442	479	117.882
Женских	134.907	7.598	8.422	1.765	4.911	208.682	52.763	4.244	1.070	424.362
<i>Нити чита, нити пише:</i>										
Мушких	399.576	157.531	43.700	150.779	16.210	1,439.211	296.322	1,035.217	60.759	3,599.305
Женских	496.616	172.779	51.910	188.976	19.998	1,718.109	378.285	1,178.730	60.896	4,266.299
<i>Свега:</i>										
Мушких	899.756	186.304	91.526	249.802	34.762	3,637.147	957.645	1,300.541	92.496	7,449.979
Женских	996.885	193.478	92.116	245.303	36.150	3,719.727	1,030.944	1,288.525	80.387	7,683.515

Са релативном писменошћу код 1000 душа показују се ови бројеви:

<i>Чита и пише:</i>	Са релативном писменошћу код 1000 душа показују се ови бројеви:									
	Словаци	Русини	Хрвати	Срби	Словенци	Мађари	Немци	Румуни	Остали	Света
Мушких	239	63	248	199	240	293	328	100	181	
Женских	192	35	173	111	159	244	301	41	108	
<i>Само чита:</i>										
Мушких	24	13	12	1	22	7	4	2	2	
Женских	72	20	45	4	69	28	26	1	6	
<i>Нити чита, нити пише:</i>										
Мушких	211	414	239	304	228	195	150	400	351	
Женских	262	455	283	381	282	233	191	456	352	
<i>Свега:</i>										
Мушких	474	490	499	504	490	495	482	502	534	
Женских	526	510	501	496	510	505	518	498	466	

Да ли се понемчавају Пољаци — „Przegląd Wzeczpolski“ доноси чланак у ком се расправља питање, може ли се говорити о германизацији Пољака у Пруској. Лист истиче, да је у години 1861. било више Пољака у Пруској него што је то показивала статистика према народностима. Тако је у Источној Пруској било 1861. год. 1.215.239 Немаца и 311.047 Пољака, а 1900 год. 1.886.620 Немаца и 289.964 Пољака. У западној Пруској 1861. г. било је 790.849 Немаца и 396.783 Пољака; 1900 год. било је 1.015.912 Немаца и 546.222 Пољака. У Познању било је 1861 г. 801.521 Пољак и 666.083 Немца, а 1900 год. 1.162.538 Пољака и 727.737 Немаца. У Шлеској од год. 1861. до 1900 год. скочно је број Немаца од 1.626.320 на 2.273.349, а број Пољака од 791.334 на 1.133.516. У целој Пруској од 1861—1900, порастао је број Немаца од 18.491.220 на 34.472.509 а Пољака од 2.266.042 на 3.394.133. У чланку се истиче даље, да број Пољака за последњих година расте све више и више. У окрузима: познањском, бромберском и Мариенвердерском, где су Пољаци насељени у масама, опада број Немаца и само у горњој Шлеској немачки је прираст већи од пољскога. Природни прираст (број рођења) код Пољака је далеко већи (45%) него код Немаца (38%). Код Пољака опажа се веће умирање. За последњих десет година понемчено је око 70.000 Пољака римокатоличке вероисповести и 7000 Пољака протестаната. То понемчавање опажа се у оним местима, где Пољаци живе раштркано. Но са друге стране не даду се Пољаци понемчавати ни у чисто немачким провинцијама, као што је вестфалска и рајнска провинција, ако само живе у компактним масама.

*

Употреба зракова X при вађењу бисера — Познато је да се бисерне шкољке изнесене на обалу, растварају и пошто се животињце ишчупају из њихових шкољака, тек се онда види да ли у којој има зрнце бисера или не.

У много случајева је зрнце тако ситно, да није ни за какву употребу, а исто би временом израсло, кад би се жива шкољка оставила да и даље у мору живи.

Ради тога се данас употребљује на Цејлоцу апарат којим се производе зраци X. Помоћу истих зракова лепо се може видети, да ли у затвореној и живој шкољци има бисернога зрна или не, и ако га има, колико је. На тај начин се тако уништавају само оне шкољке код којих су зрна крупнија, а све остале опет се бацају у море да се и даље развијају.

*

Симплонски тунел — Најновији тунел, који ће скорим бити готов, налази се у Алпима на граници Швајцарске и Италије између долине реке Роне у Швајцарској и долине речице Тозе која утиче у *Lago Maggiore* у Италији и то кроз планински повијарац *Simplon*. Овај тунел дугачак је 19730 метара и требао је бити готов још овога пролећа, али ће услед непредвиђене препоне, железнички возови кроз-а-њ пролазити тек до године.

Прошлого новембра (22-ог 1903 год.), са улаза у тунел са Швајцарске стране, на даљини од 10144 м. при бушењу су наишли на јак извор вруће воде, те су радници с места морали бежати и напустити радове, и то не ради велике воде, јер тај извор даје тек 70 л. за секунду или 4,2 куб. метара за минут, него ради велике топлоте исте воде, која стиже скоро до 50° С.

Што је још најгоре јесте да се овај извор вруће воде не може ни исцрпити, јер исти долази из земљине дубине, па је с тога његова јачина постојана и непроменљива, док извори хладне воде, на које се при бушењу тунела често наилази, доносе воду из резервоара који су на вишем нивоу, па се исти брзо испражњују и извори после извеснога времена пресушују.

Енжењери су проучавали овај извор и тражили начина не би ли га могли запустити, али још нису успели, јер су месеца фебруара ове године морали прекинути све радове у тунелу са Швајцарске стране и постоји бојазан, да се с те стране неће моћи никако даље ни наставити. Па пошто је пад у истоме тунелу према италијанској страни знатно већи и место где се појавио извор за 4 километра далеко у паду ка италијанској страни, то је вода испунила готово сав тај део тунела са швајцарске стране.

За сада је од швајцарске стране пробушено 10144 м. а са италијанске 7898 м. Свега је пробушено 18042 м. Па како ће цео тунел бити дугачак свега 19730 м., то још има да се пробуши 1688 м. Дневно се бушило по 4 до 6 м., што је зависило од природе и склопа земљишта на које се наилазило.

Тунел Симплон биће, ако се буде радило с обе стране, по свој прилици потпуно готов концем ове године; а ако се буде бушило само с италијанске стране, онда неће бити готов пре пролећа 1905. год.

*

Производња злата од 1891 до 1903 год. — Последњих година била је производња злата знатно ослабила услед јужно-афричкога рата, али је сад опет порасла.

Према статистичким подацима производња злата за последњих 13 година (од 1891. до 1903. закључно) била је на целоме свету с године у годину оволика:

Године 1891 . . .	232870	килог. у вредности	803000000	дин.
" 1892 . . .	233740	" " "	806000000	"
" 1893 . . .	235770	" " "	813000000	"
" 1894 . . .	236640	" " "	816000000	"
" 1895 . . .	241860	" " "	834000000	"
" 1896 . . .	294640	" " "	1016000000	"
" 1897 . . .	344810	" " "	1189000000	"
" 1898 . . .	420500	" " "	1450000000	"
" 1899 . . .	456750	" " "	1575000000	"
" 1900 . . .	381060	" " "	1314000000	"
" 1901 . . .	387440	" " "	1336000000	"
" 1902 . . .	433550	" " "	1495000000	"
" 1903 . . .	477340	" " "	1646000000	"

Свега 4376970 килог. у вред. 15093000000

Према томе запремина овога злата, које је из земље извађено последњих 13 година износи 224,460 кубних метара.

Од њега би се могла начинити жица у пресеку један милиметар дебела, а толико дугачка, да би се истом наша земља могла по екватору обвити скоро 5 и по пута.

*

Кореанци на своме дому — У једној конференцији париског географског друштва, г. *Louis Martin* описао је Кореју и њезине становнике.

Из тог његовог описа ево неколико занимљивих ствари:

Домаћи обичаји Кореанаца јединствени су на земљи; тако:

WWW.UNILIB.RS

Кореанци не знају за вештину пивења иглом и концем. У место лива они лепе скројене делове свога одела рибљим туткалом, које се не одлењује ни у води.

Кућни намештај особито им је прост и карактеристичан. Они немају постеље него спавају по поду који је начињен од хартије и намазан извесном масном бојом, да се лакше одржава чистота. Тај под знатно је еластичан и није непријатно на њему лежати.

Главна је храна пиринач, а и свињско месо.

Чудновато је да је у Кореји чај скоро непознат, ма да она граничи Кинеском, која је извор најбољем чају.

Главна је индустрија у Кореји производња хартије, која се извози за Јапан, затим полупорцелан и прави порцелан. Порцелански судови су особито укуса.

Саобраћајна средства су примитивна. Кола су врло ретка. Служе се столицама за ношење. На њима се обично носе само научењаци и богаташи. Пошто у Кореји има врло мало коња, мази и магараца, бикови играју важну улогу за преношење тежих терета.

Напослетку, кореанске жене, ма да уживају велико поштовање, нарочито у својој породици, ипак се у неколико са њима поступа као са децом, јер се оне за преступе не узимају пред суд на одговор.

ПРОСВЕТНИ КОВЧЕЖИЋ

Техничка израда нове читанке за II разред осн. школе — У Државној Штампарњи штампана се нова читанка за II разред основних школа, коју је г. Министар просвете по предлогу Гл. Просветног Савета примно за сталну школску књигу.

Г. Министар је наредио да се о техничкој изради ове књиге споразумеју писци са Управом Државне Штампарње. Писци су молили да се при изради ове књиге имају на уму ови захтеви у смислу данашњих хигијенских захтева:

1. Формат да буде као читанке за III и IV разред;
2. Хартија чиста, бела, али да не бљешти, да је пунија, како се не би провидела слова с друге стране;
3. Слова да су најмање 2.5 мм. дугачка и да су им црте подебље;
4. Дужина редова у тексту да буде непуних 9 см.;
5. Слог „Мител обичан“ с проредом, и то нова слова, која ће се сад први пут употребити;
6. Проред да буде преко 2.5 мм.;
7. Књига да буде у тврдом повезу.

*

Пријатељи школе — Школски надзорник из Вел. Градишта известио је министарство просвете да су г. Милан Симоновић, деловођа општинског суда и г. Радован Симић, председник општине у Кусићу, окр. пожаревачког, врло марљиви у вршењу дужности према школи што се огледа и у томе што

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

су сав школски новац по буџету за прошлу годину предали школи, па их је предложено да се похвале. Они су то заиста у пуној мери и заслужили. Просветни Гласник то са задовољством овде бележи.

*

У Средњеву, окр. пожаревачки, школа је веома уређена, јер се новац по буџету врло уредно предаје школ. благајнику. За прошлу годину школа је добила сав новац, који је по школском буџету имала да прима, још у децембру пр. године. За овакав рад заслужили су похвалу: г. г. Милован Марковић, председник општине средњевске, Богосав Ж. Урошевић, благајник, Радован Милосављевић, бив. писар из Камијева.

*

Школа у Мрштану, окр. врањски, лепо је снабдевена. Она има сва наставна средства, све што уређеној школи треба, па и врло богату школску књижицу. За последње три године школскога новца није остало ни паре на дугу. За ово је највећа заслуга г. Васиљка Јовановића, председника општине и школског благајника г. Младена Митића.

Школски надзорници предложили су ове добре људе за одликовање — писменим похвалницама.

*

Учитељске школе у Прусској — Пруска има 133 учитељске школе од којих су само у Шлезји 33.

*

Течаји за усавршавање учитеља — од 31 јула до 14 августа о. год. држаће се први течај за усавршавање учитеља и учитељица у Баденској. Предавања ће држати професори универзитета у Хајделбергу.

*

Школски надзорници у Прусској — У Прусској има 1252 школска надзорника, и то 316 су стални, и 936 којима је то споредно занимање.

*

Школовање у Јапану — од 1871 г. школовање у Јапану учинило је велики напредак. Основна је настава обавезна, али се не изводи строго. Од 6 до 10 г. деца походе школу основну, и онда 4 године вишу основну школу и у овој уче: јестаственицу, пољопривреду и поуке из науке о трговини. Све школе издржавају општине.

У Јапану има доста и приватних школа. Женских школа имају уопште мало. Од 1894 год. има и универзитет у Токију са 150 професора и 1400 ђака. Предавања држе професори Немци, Французи и Енглези и то сваки на свом језику. У медицинском факултету све је на немачком језику.

Библиотека има у више вароши, а највећа је у Токију са 295.000 свезака.

*

Школа малолетних осуђеника у Топчидеру — Начелник министарства правде, референт за основну наставу у министарству просвете и управник казниног завода са садашњим наставником у овој школи, који је раније био и учитељ основне школе, израдили су у почетку школске године сталан на-

ставни план шта ће се и у ком обиму предавати у овој школи. Као главни задатак у овој школи сматра се да је поправка и морално облагорођавање ученика, малолетних преступника. И баш овога ради као најважнији предмети сматрају се хришћанска наука и црвено певање.

17 јуна о. г. извршен је годишњи испит на коме су били присутни рефернат за основну наставу као изасланик министра просвете и секретар министарства правде као изасланик министра правде и управник казненог завода.

Успех је био одличан, при свем том што је рад у школи наставник отпочео доста позно.

У почетку школске године било је:

у I разреду	37	ученика
" II "	19	"
" III "	15	"

Од њих су 2 ученика умрла у току године, а тројица су премештени у казни завод у Пожаревцу.

На испиту је било:

у I разреду	32	ученика
" II "	13	"
" III "	7	"

Остали нису дошли на испит због болести. По свршеном испиту изасланик министра просвете раздао је десет примерака Босанске Виле у фином повезу најбољим ученицима по учењу и владању.

*

Вреди знати откуда су се искупили ови ученици и шта је узрок да су их земаљски судови послали овде да се поправљају, уче и поштено да раде, па ћемо и то да наведемо.

1. По месту рођења било их је:

Из београдског округа	3 ученика	Из пожаревачког округа	3 ученика
" ваљевског	" 4 "	" пиротског	" 1 "
" врањског	" 5 "	" рудничког	" 5 "
" крагујевачког	" 1 "	" смедеревског	" 7 "
" моравског	" 10 "	" тимочког	" 5 "
" нишког	" 3 "	" топличког	" 2 "
" подринског	" 2 "	" чачанског	" 1 "

2. Осуђени су због:

убијства	20 ученика	убијства и разбојништва	1 ученик
покушаја убијства	3 "	опасне крађе	2 "
оцеубијства	1 "	паљевине	1 "
разбојништва	14 "	силовања	2 "
крађе	8 "		

У школи су се преко године готово сви ови ученици добро владали. Само 1 ученик из II и 1 из III разреда имају лоше владање, а сви остали добро.

По интелигенцији истичу се највише 1 ученик родом из ваљевског округа (осуђен због силовања), 1 ученик из рудничког округа (осуђен због

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

одеубијства) и 1 ученик из моравског округа (осуђен због убијства жене лекара из Ђуприје); овај последњи одличан је певач, сад је у III р. и пева црквене песме веома лепо и правилно.

Један ученик из III разр. нема прста на десној руци, а осуђен је за опасну крађу.

Кога сам год питао зашто је осуђен, сваки је навео разлоге, али је додавао: „обедили су ме да сам то и то учинио, а ја нисам“.

Љ. П.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ

Госп. Павле Ранковић, трг. из Шапца, покљонио је школи овој дванаест комада књига „Мале Приче“, омиљеног приповедача г. Јанка М. Веселиновића, да их ова управа употреби, како за најбоље нађе.

На овоме дару управа г. Павлу Ранковићу овим јавно захваљује.

Шк. Бр. 52.

27 маја 1904 год.

Крнуле.

Управитељ школе Криулеке.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Прегилата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писана, враћају.

Одговорни уредник **ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ**

Краљице Наталије ул. бр. 82.

ШТАМПА

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА